

अन्तरजातीय बिहे : सन्ततिलाई पनि आफन्तको ढोका बन्द

■ चाँदनी कठायत (वीरेन्द्रनगर), माधव अर्याल (पाल्पा), प्रदीप मेन्याङ्सो (सुनसरी) र जनकराज सापकोटा (काठमाडौँ)

हाम्राको अदानचुली गाउँपालिका-३ फडेरा गाउँका गोर फडेराले १५ वर्षअघि सोही गाउँकी उचाँटी धियाँलसँग १६ वर्षको उमेरमा विवाह गरे । गोठाला जाँदाजदै भाँगिएको प्रेमलाई विवाहमा परिणत गरे । तर उनीहरूको विवाह घरपरिवार र समाजलाई मान्य भएन । जातका आधारमा गरिने छुवाछूतका कारण उनीहरूको वैवाहिक जीवनमा दुःखको आँधी आयो ।

परिवारले नखीकोरेपछि उनीहरू छुट्टै बस्न थाले । ‘हामीलाई घरमा पस्न पनि दिइएन,’ उनले भने, ‘हामीले अपराध नै गरेको जसरी घरबाट निकालियो तर हामीले आवाज उठाउन सकेनौँ र छुट्टा पनि सकेनौँ अनि छुट्टै बस्यौँ ।’ छुट्टै बसे पनि बाटोमा हिँडदासमेत छिछि, र दुरदुर गर्ने आफन्तको कमी भएन । ‘म त तल्लो जातको छोरी थिएँ र पानी चलेन,’ धियाँल भन्छिन्, ‘आफ्नै छोरालाई पनि अछुत भनेर घरबाट निकाले । उहाँको घरका लागि त हामी मरेजस्तै भयौँ ।’

अहिले दुई सन्तानका बाबुआमा बनेका फडेरा र धियाँललाई सुरुका केही वर्ष अपमान सहेर बाँच्न निकै गाह्रो भयो । ‘सुरुमा त नवौँचौँ जस्तो पनि भयो,’ उनले भनिन्, ‘तर जसका लागि सबैथोक त्यागेर आएँ, ऊ आफ्नो साथमा छ भने किन मनै ? भनेर हामी एकैसै संघर्ष गर्ने आँट गर्थौँ । कृपि पैसा गरिरहेका छौ, अहिले हामी यसैमा रमाएका छौँ ।’

अन्तरजातीय विवाहकै कारण समाजबाट अपमान र परिवारबाट घृणा भोग्नेहरूको सूचीमा फडेरा दम्पती एक्का छैनन् । जुम्लाको चन्दननाथ नगरपालिका-९, तलिओमकी कौशिला नेपालीले ०६७ मा चन्दननाथ-८ रोक्यावडाका रामबहादुर रोक्यासँग प्रेम विवाह गरिन् । उनीहरूको प्रेम परिवारले स्विकारेन । माइती पक्षले कुनै आपत्ति नजनाए पनि रामबहादुरको घर पक्षले उनीहरूलाई स्विकारेन । परिवारले नै नखीकोरेपछि परिवार र आफन्तजनको उपस्थितिमा धुमधामले बिहे गर्न राम र कौशिलाको रहर अघुरै रह‍यो । उनीहरूले प्रेमको बदलामा समाजबाट अपमान खेपे ।

‘घर पनि भित्र्याउनु भएन,’ कौशिला‍ले भनिन्, ‘छोरा जन्मिएर तीन वर्षको हुन्जेलसम्म पनि घरपरिवारले हामीलाई घर बोलाएनन् ।’ उनीहरूले आफ्नै घरमा पाइला राख्न वर्षौं कुनूपर्‍यो । परिवार र समाजबाट अपमान खेपेका उनीहरूले गाउँ नजिकैको चन्दननाथ-४ मा कोठा भाडा लिएर बसे । बिहेपछि कौशिला‍ले केही समय स्थानीय सहकारी र रेडियोमा काम गरिन् । अहिले स्थानीय लेकानी कृषि सहकारीमा काम गर्ने उनले आफ्नै मिहिनेतले गाउँमै छुट्टै घर बनाएका छन् । समयक्रममा उनीहरूमाथि परिवारले गर्ने घृणा र अपमानको पारो त घट्यो तर पूरै निमित्त्यान भइसकेको छैन । ‘चाडपर्वमा भने हामी जान्छौँ,’ उनले भनिन्, ‘तर परिवारबाट सम्मान र सहयोग पाएका छैनौँ, राम्रोसँग बोल्चाल पनि हुँदैन ।’

प्रदेश सरकारका अनुसार कर्णालीको कूल जनसंख्याको २३ प्रतिशत संख्या दलितको छ । जातीय रूपमा सबै समुदायको जनसंख्यालाई अलग गरी हेर्ने हो भने प्रदेशको जम्मा जनसंख्यामा दलित समुदायको संख्या सबैभन्दा बढी हो । ठूलो संख्यामा रहेका दलित समुदाय भने जातीय छुवाछूतको सिकार मात्रै भइरहेका छैनन्, अन्तरजातीय विवाहका कारण समाजबाटै बहिष्कारको सिकार पनि हुनुपरेको छ । कतिपय जोडी त निरन्तरको विभेदकै कारण अलग्गिनुसमेत परेको छ ।

कथित माथिल्लो जात भनिनेसँग विवाह गरेका कारण जाजरकोटको भेरी नगरपालिका-२ पोखराका पदम बुढा र जानुका विकको १३ वर्षपछि विछोड भयो । अन्तरजातीय विवाह गरिसकेपछि परिवार र समाजको अपमान उनीहरूले खेप्न सकेनन् । विवाहपछि भारत भागेका उनीहरू तीन सन्तानसहित १३ वर्षपछि घर फर्किए । तर पदमको परिवारले जानुकालाई दलित भएकै कारण स्वीकार गरेन । घरपरिवारको अस्विकारोत्पछिका दिनमा उनीहरूबीच समझदारी भत्कँदै गयो, जसलाई परिवारकै सदस्यले मलजल गरे । अन्ततः

उनीहरूको सम्बन्धविच्छेद भयो । अहिले जानुका तीन छोराछोरीसहित जीवन बिताइरहेकी छन् ।

अध्वक्ता गीता कोइराला जातीय भेदभाव तथा कसुर सजाय ऐन प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन भएँ छुवाछूत तथा विभेदका घटनामा कमी आउने बताउँछिन् । ‘कानुन बने पनि मान्छेको चेतनास्तरमा परिवर्तन नहुँदा यस्ता घटना उस्तै छन्,’ उनी भन्छिन् । उनको बुक्काइमा कतिपय घटना मिलापत्रमै टुंगिने र कतिपयमा राजनीतिक दबावले गर्दा दोषी उम्किनै गर्नाले छुवाछूतजस्तो सामाजिक अपराधले प्रथय पाइरहेको छ ।

कर्णाली प्रदेशसभाका सांसद दानसिंह परियारले नीतिगत अपूर्णताले कर्णालीमा छुवाछूत अन्त्य हुन नसकेको बताए । जातीय छुवाछूतविरुद्धको विधेयक पनि प्रदेशसभामा दर्ता भए पनि अधिकार क्षेत्रभित्र नपर्ने भन्दै फिर्ता भएको उनले गुनासो गरे । ‘विधेयक बनाउनका लागि हामी छलफल चलाइरहेका छौ,’ उनले भने, ‘यसपटक पनि विधेयक दर्ता नभए हामी प्राइभेट विधेयक दर्ता गर्ने तयारीमा छौँ ।’

कर्णाली प्रदेश प्रहरी कार्यालयका अनुसार पछिल्लो तीन वर्षमा जातीय छुवाछूत तथा भेदभावविरुद्ध १६ वटा मुद्दा मात्रै दर्ता भएका छन् । प्रहरी नायव निरीक्षक भक्तक पौडेलका अनुसार आर्थिक वर्ष २०७५/७६ देखि आव ०७७/७८ सम्म १६ मुद्दा दर्ता भएका हुन् । आव ०७५/७६ मा दैलेखका ३, सल्यानका २, सुर्खेत र कालीकोटका एक/एक वटा मुद्दा गरी सात वटा मुद्दा दर्ता भएका छन् । आव ०७६/७७ मा रुकुम पश्चिम, सल्यान र कालीकोटका एक/एक वटा मुद्दा दर्ता भएका छन् । आव ०७७/७८ मा सुर्खेतका ३, जाजरकोट, जुम्ला र कालीकोटका एक/एक वटा मुद्दा दर्ता भएको प्रदेश प्रहरी कार्यालयले जनाएको छ ।

पाल्पाको वगनासकाली गाउँपालिका-१ चिर्तुङधारा मैदानका

परिवारले नस्विकार्ने समस्या अब्भै हुन सकेन निमित्त्यान, जोडीहरु घर छाडेर बेग्लै बस्न बाध्य

पूर्णमान श्रेष्ठ १५ वर्षदेखि आफ्नो मूल घरबाहिरै बसिरहेका छन् । ‘समाजले करार गरेको उनको अपराध यति थियो, दलितकी छोरी बिहे गर्नु । गोठालो र घाँसपान गर्न जाँदाजदै उनको मन छिमेकी सरिता नेपालीमा बस्यो । प्रेमको लहरो भाँगिँदै गएपछि उनीहरूले भागी बिहे गरे । त्यसपछि त उनी घर र समाजकै आँखामा तारो भए ।’

उनीमाथि कतिसम्म विभेद गरियो भने, आमाको मृत्यु हुँदा उनका दाजुहरूले शव छुन दिएनन् । किरिया गर्न बारीमा छुट्टै टहरो बनाएर बस्न बाध्य भए । त्यो पनि समुदाय, सञ्चारकर्मी, र गाउँपालिकाको दबावपछि । उनकी श्रीमती सरिताले भनिन्, ‘घरमा बस्नै नसकेने भएपछि बाहिर जिल्लामा गएर बस्नुपर्‍यो ।’

एक वर्षयता भने पूर्णमान वैदेशिक रोजगारीमा छन् । सरिता भने अहिले चिर्तुङधारा वगनासस्थित माइतीमा बसेकी छन् । ‘श्रीमान्को घरमा नआए हुन्थ्यो भन्ने नै थियो परिवारमा,’ उनले भनिन्, ‘अहिले अंश माग गरे पनि पाएका छैनन् । जाँत दिएका थिए, त्यो पाएका पनि छैनन् ।’ पूर्णमान-सरिताका १५ वर्षीय छोरी र ५ वर्षीय छोरा छन् । उनीहरू पूर्णमानका दाजुभाइका छोराछोरीसँगै स्कूल पनि जान्छन् तर उनीहरूलाई मूलघरको आँगन खुला छैन । सरिताले भनिन्, ‘मलाई अरू केही दुःख

भएन, समाजका अरूबाट पनि त्यस्तो केही छैन । जे छ परिवारबाटै समस्या छ ।’ गुल्मीको गुल्मीदरवार-२ घर भई तानसेनमा पत्रकारिता गर्दै आएका सुवास बीसीको कथा पनि उस्तै छ । बीसीले पाँच वर्षअघि रिक्कीकोट-६ टिमुरेकी अस्मिता ज्ञवालीसँग प्रेम विवाह गरे तर परिवारले अझै स्विकारेको छैन । ससुरालीमा ढोंगभेट फुक्सकेको छैन । उनले भने, ‘टीकाटाला गर्ने गरी अझैसम्म हामीलाई बोलाउनुभएको छैन ।’ पछिल्लो समय बृटवल बस्यै आएका उनलाई छोराछोरीले मामाघर जाने भन्दा उनको मन कूँडन्छ । ‘छोराछोरीले मावल जाम भन्दा उनीहरूलाई के भनेर बुक्फाउने भन्ने हुन्छ,’ उनले भने ।

त्यसो त अस्मितालाई भेट गर्न कहिलेकाहीँ उनकी आमा घर नजिक आउँछिन् तर समाजले के भत्त्ता भन्ने डरले उनी छोरीको घर छिर्दैनन् । भाइबहिनी पनि दिदी भेट्न आउँछन् तर घरमा लैजान कसैले सकेका छैनन् । ‘मन त होला तर जान सकिँदैनन्,’ सुवासले भने, ‘समस्या भनेको समाजकै रहेछ ।’ अन्तरजातीय विवाहको असर यस्तो दम्पतीका छोराछोरीसम्मै सर्दौँ रहेछ । जस्तो कि, धरानका रणछज लोहार र माया कटवाल दम्पतीको घरमा देखियो । २०५७ मा धरानमा गैरसरकारी संस्था दलित नेटवर्क र तत्कालीन पाँचकन्या गाविसले १० जोडीको सामूहिक अन्तरजातीय विवाह गराएको थियो । तिनैमध्ये थिए, रणछज र माया । धरान-६ पानमाराको घोपाली टोलका रणछजको र बराहक्षेत्र चक्रघडीकी माया‍ले आफूबीचको मायालाई हुकाउँदै विवाह गरिरहाले ।

विवाहपछि पो उनीहरूले थाहा पाए, अन्तरजातीय विवाहलाई समाजले कसरी पाइला-पाइलामा विभेद गर्दौँ रहेछ । परिवार र समाजबाट अलग्गिएर उनीहरूले आफ्नै दुनियाँ तयार पार्न थाले । यसै क्रममा लोहारका परिवारले भायालाई

■ पर्वत पोतेल (कापा)

धैरैलाई वि.सं. २०२८ मा काँपा‍मा भएको कम्प्युनिस्ट विद्रोहको कथा सम्झना छ । ‘काँपा विद्रोह’ भनिने यही विद्रोहको पेरिफेरीमा सामान्य परिवारकी तारादेवी भट्टराईले गरेको विद्रोह भने धैरैलाई याद छैन । जात व्यवस्थाले जर्काइएको त्यो समाजमा उनी एकलैले अटिको सामाजिक विद्रोह जात प्रथाको शान्त तलाउमा फालिएको एउटा ढुंगो जस्तो थियो । त्यो बेलाको समाजमा कथित उपल्लो बाहुन समुदायकी तारादेवीले पिंधमा पारिएको सार्की समुदायका पुरुषसँग अन्तरजातीय बिहे गर्ने आँट गरेकी थिइन् । त्यो विद्रोहको कथा यसरी सुरु हुन्छ ।

उनी राजगडकै एक विद्यालयमा पढ्दै थिइन् । बिहान स्कूल, साँफै ट्युसन जाँथिन् । छिमेकी गाविस गोल्छापको वडा ९ मा भारत असमको निकसी भन्ने ठाउँबाट शिक्षक आएका थिए, अच्युतकुमार बोगटी । असममै म्याट्रिक सिध्याएर आएका उनी अंग्रेजी भाषामा राम्रै देख्लत राख्थे । त्यही भएर देहातका स्कूले विद्यार्थी उनीसँग अंग्रेजी पढ्न मरिहते गर्थे । अरू कामधन्दा थिएन, ट्युसन पढाएर जीविका धान्थे ।

अच्युतसँग धेरै छात्रा ट्युसन पढ्न आउँथे । तर, तारादेवी चाहिँ ट्युसन पढ्न चाउँदाछाउँ उनीसँग गहिरो मायामा परिन् । यो प्रेम चक्रर चार वर्ष चल्यो । उनीहरू छुट्टिनै नसके अवस्थामा पुगे । कक्षा

आठमा पढ्दै गरेकी ताराका अर्धाल्तर दुई विकल्प थिए । आमाबुवा रोज्ने वा अच्युतसँग बिहे गर्ने । उनले दोस्रो विकल्प रोजिन् । अन्ततः २०४० को मांसरमा उनीहरू गाउँ छाडेर भागे ।

दलितसँग भागी बिहे गरेको हल्ला ‘एक कान दुई कान हुँदै मैदान’ बन्यो । त्यो समयमा जात व्यवस्थाविरुद्ध उनले गरेको त्यो साहसिक विद्रोहले सबै भत्किएका थिए । ‘कम्प्युनिस्ट आन्दोलनका अगुवाहरूले पनि जात व्यवस्थाविरुद्ध यस्तो विद्रोह चाहिँ गर्न सकेका थिएनन्,’ ५४ वर्षीया तारादेवीले त्यो क्षण सम्झिइन्, ‘कून जोस र जाँगरले त्यसो गरे हुँला अहिले सम्झिँदा छक्क पर्छु ।’

सार्कीसँग छोरी भागेपछि परिवारमात्रै होइन समाज नै भत्कियो । तारालाई खोज्न सिंगो शक्ति परिचालन गरियो । तत्कालीन पञ्चायत सत्ता पनि तारा-अच्युतको प्रेमसम्बन्धप्रति असन्तुष्ट थियो । तर, भाषामा लुकेर बसेका उनीहरूको सुइँको कसैले पाएनन् । ‘परिवारले त्यति राम्रो मान्छे कोही नपाएर सार्कीसँग गई, बुद्धि बिगारी भन्ने आक्षेप लामो समयसम्म सहनुपर्‍यो,’ तारादेवीले सुनाइन्, ‘म भागेपछि परिवारले मेरो काजकिरिया नै गरेका थिए ।’ अहिले यो दम्पतीको स्थायी बसोबास काँपाको कमल गाउँपालिकामा छ । छोरा-बुहारी सरकारी जागिरे छन् । तारादेवी भर्खर जन्मिएकी नातिनी स्याहारेर बस्छिन् । अच्युतकुमार बेलाबखत पुरानो र कहालीलाय्दो दिन सम्झिन्छन् । बिहे गरेका चार

अञ्जु प्रसाई बढेवा	तारा भट्टराई बोगटी	सीता ढुंगाना
दशक वित्त लाय्दा पनि यो जोडीलाई परिवारले अझै औपचारिक रूपमा स्विकारेको छैन । सामान्य भेटघाट र बोल्चाल मात्रै हुन्छ । चाडवाड, पूजाआजा र काजैमा उनलाई अझै निषेध गरिन्छ । ‘छोराले मेरो पनि मावल छ, मावलीहरू छन् भनेर अहिलेसम्म महसुस गर्ने पाएको छैन,’ तारादेवी प्रश्न गर्छिन्, ‘कति निर्दयी होला हाम्रो समाज अनि यो जात व्यवस्था ?’	उनले छिमेकी केशव बर्देवासँग अन्तरजातीय बिहे गरिन् । तर, ०४७ पुस १२ गते अन्तरजातीय बिहे गरेकै कारण देश छाडेर भागनुपर्‍यो । १५ सय रूपैयाँ वोकेर यो जोडी ज्यान जोगाउन भैरहवा हुँदै भारत राजस्थानको जयपुर पुग्यो । केशवले चौकीदारी सुरु	भन्ने कम्प्युनिस्ट गीत गुनगुनाउँदै हुकिँइन् । जातपात, छुवाछूत, उचनीच, धनीगारिका विरुद्ध लानन परिवारबाटै प्रे्रिपक्षित भइन् । जब यही ज्ञान उनले व्यवहारमा लागू गर्ने निर्णय गरिन्, तब उनको कम्प्युनिस्ट घरमा ठूलो भूकम्प आएजस्तो भयो । उनले छिमेकी केशव बर्देवासँग अन्तरजातीय बिहे गरिन् । तर, ०४७ पुस १२ गते अन्तरजातीय बिहे गरेकै कारण देश छाडेर भागनुपर्‍यो । १५ सय रूपैयाँ वोकेर यो जोडी ज्यान जोगाउन भैरहवा हुँदै भारत राजस्थानको जयपुर पुग्यो । केशवले चौकीदारी सुरु

वर्गीकृत डिस्प्ले

घर बिक्रीमा

कलंकीस्थित ढुङ्गेअड्डामा

५ आना जग्गामा बनेको

१४ फुटे बाटो भएको

२.५ तल्ले घर बिक्रीमा

९८५११९८७८१

आकर्षक जग्गाहरु बिक्रिमा

१. बुढानिलकण्ठ हाईटमा १५ आना र १ रोपनीका प्लटहरु

२. बुढानिलकण्ठ वासिकमा ५ आनाको घडेरीहरु

३. गेभ्रु ईन्ट्रपी फुलविर व्यापारिक + कमर्शियल ४ आना घडेरी

सम्पर्क: ९८५१०२७३६८

मिदาส प्रोपर्टी डिलर

TEACHERS WANTED

Stepping Stone Pre-School is looking for Montessori Trained Teachers having good English.

Contact

9849006639

4571491, 4595116

Wanted Teachers

Mathematics Teacher for Secondary Level

Required: M.Sc./M.A. in maths

Experience: Minimum five years of teaching SEE/SLC level students.

Salary: No bar for derserving candidates.

Pls. forward your mail at: ebaktm@gmail.com or visit school.

Eden Bridge Academy (EBA)

Dhapasi, Kathmandu (Krishta Mandir), Tel: 01-437878९851074944

रेष्टुरेन्ट बिक्रिमा

सिनामंगलमा करिव १००० वर्ग फिट एरियामा फेलिएको राम्रोसंग चलि रहेको **Live Kitchen को पनि न्यवस्था भएको रेस्टुरेन्ट तुरुन्त बिक्रिमा । इच्छुक ब्यक्तिले तुरुन्त सम्पर्क गर्नुहोला ।**

सम्पर्क: ९86099०935 ९८६०९८०९३५

वर्गीकृत डिस्प्ले

श्याम स्वेत: रु. ३000/-*

स्पट कलर: रु. ३५00/-*

मल्टि कलर: रु. ५000/-*

अब मल्टिकलरमा पनि ध्याज सकिने

सम्पर्क नं. ५१३५000, ५१३५00४, Ext. १६६८

Email: mktdisplay@kmg.com.np

*** उपरोक्त दररेडहरूमा मूल अभिवृद्धि कर समावेश गरिएको छैन ।**

बैंक पनि साथी पनि
राखो पनि हाको पनि

Presents

Half-Marathon 2022

IN
ASSOCIATION
WITH

RUN FOR A CAUSE

जलवायु परिवर्तन संकटको प्रभाव र नियन्त्रणको आवश्यकता बारे सचेतना जगाउन समर्पित कार्यक्रम “रन द कान्तिपुर हाफ म्याराथन २०२२” आज हुन गइरहेको छ। यस मुद्दामा हामीसँग सामेल हुन र यसको बारेमा सन्देश फैलाउन मद्दत गर्न हामी तपाईंलाई स्वागत गर्दछौं।

#runforgreennepal #climatechangeecrisis

हाफ म्याराथन २१.१ कि.मि. | कर्पोरेट रन ५ कि.मि. | हिवल चेयर रेस ३ कि.मि.

कार्यक्रम तालिका

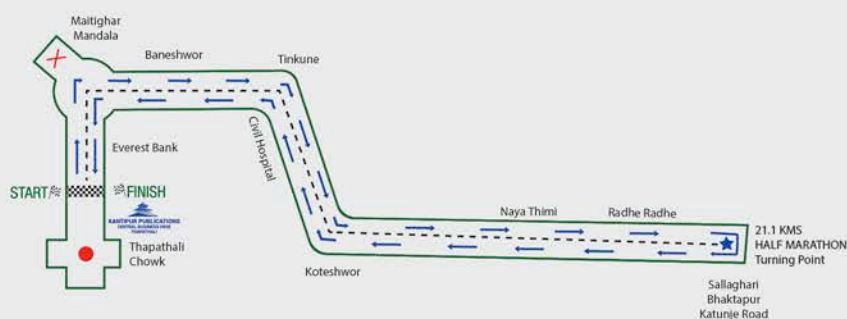
समय	विवरण
बिहान ६:३० बजे देखि ६:४५ बजे सम्म	सहभागीहरूको आगमन
बिहान ७:०० बजे	हाफ म्याराथन र कर्पोरेट दौडका लागि सहभागीहरू लाइन-अप
बिहान ७:१० बजे	हाफ म्याराथन २१.१ कि.मि. र कर्पोरेट दौड ५ कि.मि. को लागि फ्ल्याग अफ
बिहान ७:१५ बजे	ह्वीलचेयर दौडको लागि फ्ल्याग अफ ३ कि.मि.
बिहान ८:१५ बजे पछि	पुरस्कार वितरण समारोह

सबै सहभागीलाई रोपण, पालनपोषण र हरियाली नेपालतर्फ पाइला चाल्नका लागि एउटा रुखको बिरुवा हस्तान्तरण गरिनेछ।

ROUTE MAP

हाफ म्याराथन २१.१ कि.मि.

जित्ने पुरस्कारहरू

हाफ म्याराथन २१.१ कि.मि.
(महिला र पुरुष)

दोश्रो : रु. ५०,०००/- मात्र
रेथ्रो : रु. ३०,०००/- मात्र
चौथो : रु. १०,०००/- मात्र
पाँचौ : रु. १०,०००/- मात्र
छैटौ : रु. ५,०००/- मात्र

छैटौ पुरस्कार
रु. ५,०००,०००/- मात्र

BIB वितरण

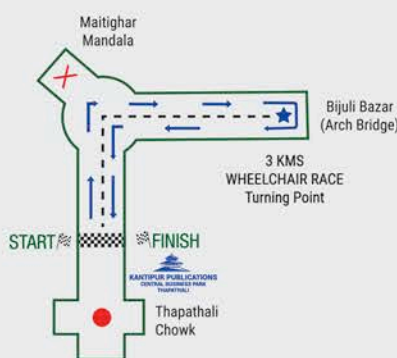
हाफ म्याराथन (२१.१ कि.मि.)

पुरुष महिला

ROUTE MAP

हिवल चेयर रेस ३ कि.मि.

जित्ने पुरस्कारहरू

हिवल चेयर रेस ३ कि.मि.
(महिला र पुरुष)

विजेता : रु. ३०,०००/- मात्र
दोश्रो : रु. १०,०००/- मात्र
रेथ्रो : रु. १०,०००/- मात्र

BIB वितरण

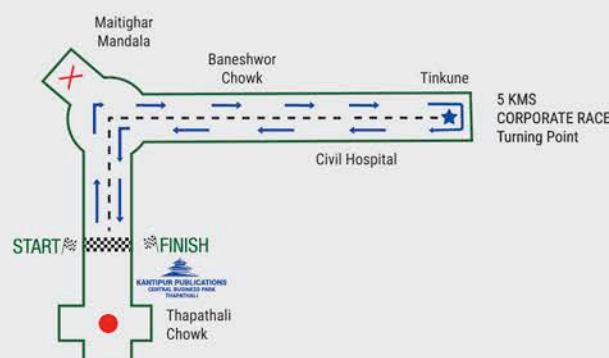
कर्पोरेट रन ५ कि.मि.)

पुरुष महिला

ROUTE MAP

कर्पोरेट रन ५ कि.मि.

जित्ने पुरस्कारहरू

कर्पोरेट रन ५ कि.मि.
(महिला र पुरुष)

विजेता : पोखराको फीस टेल लड्जना २ रात र ३ दिनको ट्याकेज
दोश्रो : मनरकोटमा १ रातको ट्याकेज
रेथ्रो : माउन्टेन फ्लाइटको टिकट

BIB वितरण

हिवल चेयर रेस ३ कि.मि.)

पार्किङ्ग स्थानहरू: ट्रेड टावर, ब्लुबर्ड मल र शिखर इन्स्योरेन्स

बजेटबारे संसदमा अर्थमन्त्रीको जताफ

‘वितरणमुखी योजना सँगै बाँडौंला, सँगै भोट मार्गौंला’

- बजेट महत्वाकांक्षी, चुनावलक्षित र वितरणमुखी नरहेको दाबी

● जीडीपीको तुलनामा आकार ठूलो नभएको भनाइ

■ हेमन्त जोशी (काठमाडौं)

अर्थमन्त्री जनार्दन शर्माले बजेटलाई महत्वाकांक्षी, चुनावलक्षित र वितरणमुखी नरहेको दाबी गरेका छन्। आगामी आर्थिक वर्ष २०७२/८० को बजेटबारे संसदमा उठेका प्रश्नहरूको जवाफ दिँदै मन्त्री शर्माले बजेट महत्वाकांक्षी नभई वास्तविक रहेको र चुनावलाई लक्षित गरेर ल्याइएका योजना तथा कार्यक्रम सरकारको अनिवार्य दायित्व रहेको प्रस्ट्याएका हुन्।

‘जनतालाई केही बाँडेर भोट मान्ने मानसिकता राखिएको छैन। यसमा कुनै भोटको कुरा छैन,’ विद्युतीय चुलो बाँड्ने बजेटको योजनाको उदाहरण दिँदै शर्माले भने, ‘चुनाव हेरेर बाँड्न लागेको भन्ने लाग्छ भने सँगै बाँड्न जाओला, सँगै भोट मार्गौला।’ संविधानले निश्चित समयका लागि मात्रै बजेट ल्याउने व्यवस्था नगरेको र वार्षिक रूपमै ल्याउनुपर्ने भएकाले पूर्ण आकारको बजेट ल्याइएको उनको भनाइ छ। ‘चुनाव वा अरू केही भनेर यति-उति महिनाको लागि मात्रै बजेट भन्ने पनि हुन्छ र ? बजेट त वार्षिक रूपमा नै ल्याउनुपर्ने संवैधानिक व्यवस्था छ। संविधानमा ५ वा ७ महिनाका लागि लेखेको भए त्यसै गर्न हुन्थ्यो,’ प्रदेश र राष्ट्रिय सभाको चुनाव तौकिएको समयमै हुने र त्यसलाई पर्याप्त बजेट छुट्याइएको उनको भनाइ छ।

आगामी निर्वाचन, कर्मचारीको तलब वृद्धि, सामाजिक सुरक्षा भत्ता, दिवा खाजा कार्यक्रम र आन्तरिक ऋणको साँवा तथा व्याज भुक्तानी गर्नुपर्ने भएकाले बजेटको आकार बढेको उनले बताए। तर, बजेट वृद्धिको प्रतिशत, कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (जीडीपी) सँग बजेटको अनुपात र बजेट घाटा भने अधिल्ला आवश्यकको तुलनामा कम रहेको उनले दाबी गरे। ‘चालु वर्षको तुलनामा आगामी आवमा आन्तरिक ऋणको साँवा भुक्तानी बढी गर्नुपर्ने भएकाले चालु खर्च बढी देखिएको हो। सरकारले लिएको ऋणको साँवा वृद्धाउने अवधि यही वर्षभित्र पर्न आउँदो रहेछ। ऋणको साँवा वृद्धाउन मात्र यस वर्ष करिब ५० अर्ब रूपैयाँले दायित्व थपिएको छ,’ उनले भने, ‘बुद बजेट घाटा चालु आवको अनुमानित कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ५ प्रतिशत बराबर मात्रै छ।’ अधिल्ला वर्षहरूमा सरकारी ऋणको व्याज मात्रै भुक्तानी गरे हुने अवस्था रहेकामा आगामी आवमा भने साँवा नै भुक्तानी गर्नुपर्ने कार्यातालका रहेको उनको भनाइ छ। जीडीपीको तुलनामा बजेटको आकार चालु आवको भन्दा आगामी आवका लागि कम छ। ‘आगामी आवको बजेट अनुमानित कुल

गार्हस्थ्य उत्पादनको ३६.९ प्रतिशत बराबर छ। तर, चालु आवको बजेटमा यस्तो अनुदान ३८.६ प्रतिशत बराबर थियो,’ उनले भने, ‘जीडीपी अनुपातमा बजेटको आकार चालु आवको तुलनामा आगामी आवमा २ प्रतिशत विन्दुले कम नै छ। त्यसैले पनि यो बजेट महत्वाकांक्षी छैन, वास्तविक छ।’ चालु आवको बजेटको आकार गत आवको भन्दा १०.७३ प्रतिशतले वृद्धि गरिएको थियो। अत्यादेशवाट ल्याइएको भए पनि पूर्ण बजेट ल्याइएको थियो। चालु आवको भन्दा आगामी आवको बजेटको आकार ९.८६ प्रतिशतले मात्र बढी छ। सामान्यतया नयाँ बजेटहरू अधिल्लोभन्दा १० प्रतिशतभन्दा बढीले वृद्धि हुने गरेको देखिन्छ।

अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणमा वृद्धि गरिएको र धेरैवटा आयोजना तल्लो तहमा पठाइएको सरकारको भनाइ छ। ‘बजेट विनियोजनका क्रममा १ करोडसम्म लागतका खानेपानी, पर्यटन, सहरी विकास, २ करोडसम्मका नदी नियन्त्रण र ५ करोड लागतसम्मका योजना प्रदेशमा पठाइएका छन्,’ अर्थमन्त्री शर्माले भने, ‘५० लाखसम्मका खानेपानी पर्यटन तथा सहरी विकासका योजना स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरिएका छन्।’ आगामी आवमा राखिएको आर्थिक वृद्धिदर, राजस्व लक्ष्य र मुद्रास्फीतिको लक्ष्य स्वाभाविक रहेको पनि उनको जिकिर छ। निजी क्षेत्रलाई आर्थिक क्षेत्रको ईन्जिनका रूपमा लिइएको, आन्तरिक उत्पादनलाई जोड दिएको, कृषि उत्पादनलाई बढावा दिएको लगायतका विषय

बजेटका सकारात्मक पक्ष रहेको उनले दाबी गरे। सम्भावित खाद्य संकटलगायतका समस्यालाई मध्यनजर गरेर नेपालभित्रकै स्रोत, साधन, पुँजी, जनशक्ति र प्रविधिलाई जोडेर उत्पादन बढाउन खोजिएको तथा क्लिंकर सिमेन्टजस्ता वस्तु निर्यातका नयाँ सम्भावनाको खोजी गरिएको पनि उनको भनाइ छ।

त्यसैगरी, पिकपावर सय किलोवाटभन्दा बढी क्षमता भएका विद्युतीय गाडीमा अन्तःशुल्क लगाउने र भत्स्यार बढाउने सरकारी निर्णयबाट आमउपभोक्तालाई ठूलो असर नपर्ने तर्क उनले गरेका छन्। विद्युतीय सवारीसाधनको कर बढाउँदा विदेशी मुद्रा सञ्चितिको चाप घटाउन सहयोग पुग्ने र सरकारले राजस्व पनि पाउने उनले दाबी गरे। ‘पेट्रोलियम गाडीभन्दा बढी डलर विद्युतीय गाडीमा पठाउनुपर्ने हुँदा त्यसको क्षतिपूर्तिस्वरूप थोरै कर बढाओ भन्ने भएको हो। आजको राजस्व सकलन र हामीले बाहिर पठाइरहेको डलरको अवस्था हेरेर यो निर्णय गरिएको छ,’ उनले भने, ‘सरकारले अब विद्युतीय सवारी मात्रै किन्ने भनेको छ। महँगा विद्युतीय सवारीसाधन कि त सरकारले किन्ने हो कि बढी सम्पन्न मान्छेहरूले किन्ने हो।’

ठूलो क्षमताका गाडीहरू हुने-खाने वर्ग र सरकारले किन्ने भएकाले त्यसमा कर बढाउँदा तल्लो वर्गका मानिसहरू समस्यामा नपर्ने उनको तर्क छ। विद्युतीय सवारीसाधनमा कर बढाउँदा केही कम्पनीलाई मात्र फाइदा पुगेको भनेर सांसदहरूले लगाएको आरोप निराधार रहेको पनि उनले बताए। ‘प सय किलोवाटभन्दा कम क्षमताका वजारमा १३ प्रकारका गाडी

छन्। ती विद्युतीय गाडी र पेट्रोलियम गाडीको अनुपात हेर्नो भने पेट्रोलियम गाडीहरू सस्ता छन्,’ उनले भने, ‘सय किलोवाटभन्दा माथिको गाडीका लागि केही वृद्धि गरिएको छ। ६० लाख पर्ने गाडीलाई अहिले ६८ लाख पर्ने भयो होला। कर बढाउँदा डलर धेरै बाहिर जान रोकिने र सम्पन्न व्यक्तिहरूले थोरै बढी तिरेर किन्दा राज्यलाई पनि राम्रो भयो।’

इन्धनको मूल्य घटाउन एमालेको प्रस्ताव प्रतिनिधिसभाको शुक्रवारको बैठकमा एमालेले इन्धनको मूल्य घटाउनुपर्ने प्रस्तावसमेत दर्ता गराएको छ। जस्तै सार्वजनिक महत्त्वको प्रस्ताव भन्दै एमाले संसदीय दलका प्रमुख सचेतक विशाल भट्टराइले उक्त प्रस्ताव दर्ता गराएका हुन्।

पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य घटाउने स्पष्ट खाका पेस गर्न सरकारलाई भ्रमभ्रम्याउन आवश्यक भएकाले उक्त प्रस्ताव लिएएको उनको भनाइ छ। इन्धनको मूल्य बढ्दा यसले पार्ने बहुराष्ट्रियक असरबारे कुनै विश्लेषण नगरिएको र सरकारले मतलादी मूल्य वढाएको प्रतिपक्षको आरोप छ। ‘छिमेकी मुलुक र अन्तर्राष्ट्रिय वजारमा मूल्य बढ्यो भन्दैमा यहाँ बढाउनुपर्छ भन्ने होइन। कर छुटबाट समायोजन गर्न सक्छौं तर सरकारले घटाउने प्रयास गरेको छैन,’ उनले भने।

समेटिएन कोरोना बिमा भुक्तानी, बिमित निराश

■ यज्ञ बज्राडे (काठमाडौं)

कोरोना बिमाको भुक्तानी पाउँला भन्ने आसमा बसेका करिब सवा लाख बिमितलाई सरकारले फेरि निराश तुल्याएको छ। आगामी आर्थिक वर्षका लागि १७ खर्ब ९३ अर्बको ‘जम्बो’ बजेट ल्याएको सरकारले त्यसमा कोरोना बिमा भुक्तानीको विषय नै नसमेटेपछि बिमितहरू निराश बनेका हुन्।

‘कोरोना बिमाबारे बजेटमा केही सम्वोधन होला भन्ने आस थियो,’ काठमाडौँ कीर्तिपुरका रामकृष्ण श्रेष्ठले भने, ‘बजेटमा कोरोना बिमा शब्द नै समेटिएन। अब त के पैसा पाइएला र ?’ बिमाको रकम नपाउनुमा सरकारसँगै नियामक निकायहरू बिमा समिति र बिमा कम्पनी सबै दोषी रहेको उनले बताए।

केही महिनायता अर्थमन्त्री जनार्दन शर्माले बिमा समिति र बिमा कम्पनीलाई कोरोना बिमाको बाँकी रकम किस्ताबन्दीमा दिने बताउँदै आएका थिए। ‘भेट हुँदा पैसा दिन्छु भन्ने आश्वासन पाइन्छ,’ बिमा समिति स्रोतले भन्यो, ‘मन्त्री र सचिवले भनेको कुरा विश्वास गर्नु नै पत्र्यो तर पैसा आउँदैन। सरकारबाट पैसा नआउँ कम्पनीले तिनै मान्दैनन्। यही हो कोरोना बिमाको पछिल्लो अवस्था।’ सरकारले बिमाको रकम भुक्तानी गर्न बजेट नछुट्याएकाले यसबारे केही भन्न नसकिने अर्थ मन्त्रालय स्रोत बताउँछ। ‘सरोवारवाला निकायसँग अब पैसा दिइहाल्छु भन्ने तर बजेटमा नसमेट्ने, यस्तो पनि हुन्छ ?’ अर्थका एक उच्च अधिकारीले भने, ‘दिनुपर्ने पैसा पनि धेरै छ, अब कताबाट स्रोत व्यवस्थापन गर्न सकिनेला र ?’

अर्थ प्रवक्ता दुन्दीप्रसाद निरौलाले कोरोना बिमा भुक्तानी सम्बन्धमा औपचारिक कुनै निर्णय भइनसकेको बताए। ‘अनौपचारिक रूपमा मन्त्रीज्यू र सचिवको कुनै निकायसँग के कुरा भयो भन्ने मलाई जानकारी हुने विषय भएन,’ उनले भने, ‘रकम भुक्तानी दिने सम्बन्धमा भने कुनै निर्णय भएको छैन। अहिले मेलै भन्न सक्ने यति हो।’

कोरोना बिमा भुक्तानी गर्न सरकारले तिनुपर्ने रकम नपाएपछि निकासका लागि पहल गरिदिन भन्दै बिमा कम्पनीहरूले विभिन्न संघसंस्थामा हारगुहार गरिरहेका छन्। निर्जीवन बिमा कम्पनीहरूको छाता संगठन विमक संघले औपचारिक पत्र नै लेखेर नेपाल उद्योग वाणिज्य महासंघ, नेपाल चेम्बर अफ कमर्स, नेपाल उद्योग परिसंघ, नेपाल

प्रकार महासंघलगायत संघसंस्थालाई रकम निकासका लागि पहल गरिदिन ३ महिनाअघि नै आग्रह गरेको थियो। पछिल्ला महिनामा बिमितले बिमा भुक्तानी नभएको भन्दै विभिन्न जिल्लामा २० वटै निर्जीवन बिमा कम्पनीविरुद्ध मुद्दा दर्ता गराएका छन्। मुद्दामा सबै कम्पनीलाई विपक्षी बनाइएकाले विमक संघमार्फत सामूहिक रूपमा प्रतिरक्षा गर्ने निर्णय कम्पनीहरूले गरेका छन्। हालसम्म विराटनगर, नेपालगन्ज, सुर्खेतलगायत स्थानमा बिमितले मुद्दा दर्ता गराएका छन्।

सम्भौताअनुसार सरकारले तिनुपर्ने रकम अर्थ मन्त्रालयले पछिल्लो एक वर्षदेखि रोकिएको बिमितले भुक्तानी नपाएका हुन्। यसमा अर्थ मन्त्रालयले अनेक कारण देखाउँदै आएको गुनासो बिमा कम्पनीहरूको छ। २०७७ चैतदेखि कम्पनीहरूले भुक्तानी ठप्प पारेका छन्। बिमा समितिका अनुसार कोरोना बिमाबापत कम्पनीहरूले १० अर्ब ५२ करोड

सरोकारवालासंगको भेटमा अर्थमन्त्रीद्वारा पटकपटक भुक्तानीको आश्वासन तर बजेट छुट्याइएन

३२ लाख ९० हजार रूपैयाँ भुक्तानी गर्न बाँकी छ। संख्याका आधारमा हेर्दा करिब १ लाख ११ हजार ९ सय बिमितले भुक्तानी पाउन बाँकी छ। जसमध्ये धेरैजसोको प्रतिव्यक्ति १ लाख रूपैयाँका बिमा छन्। प्रतिव्यक्ति ५० हजार र उपचार खर्चका आधारमा भुक्तानी हुने दाबी निकै थोरै रहेको समितिले जनाएको छ।

२०७७ जेठमा बिमा समिति, बिमा कम्पनी, पुनर्विमा कम्पनी र सरकारबीच कोरोना बिमामा परेको कुल दाबीमध्ये १ अर्बसम्मको बिमा कम्पनीले, १ अर्बदेखि २ अर्बसम्मको नेपाल पुनर्विमा कम्पनीले, २ अर्बदेखि साढे २ अर्बसम्मको बिमा कम्पनीको महाविपति कोषले, साढे २ अर्बदेखि साढे ३ अर्बसम्मको बिमा समिति र साढे ३ अर्बभन्दा माथिको दाबी भुक्तानी सरकारले वेगार्ने सहमति भएको थियो। जसअनुसार समिति र कम्पनीहरूको दायित्व करिब साढे ३ अर्ब उनीहरूले तिरिसकेका छन्। अब भुक्तानी गर्न बाँकी करिब साढे ११ अर्ब रूपैयाँ सरकारको दायित्वअन्तर्गतको मात्रै हो।

‘पारदर्शी कारोबारमा अडिटर्सको भूमिका महत्त्वपूर्ण’

काठमाडौं (कास)- उपराष्ट्रपति नन्दबहादुर पुनले हरेक कारोबारलाई पारदर्शी र निष्पक्ष बनाउन लेखा परीक्षण व्यवसायी (अडिटर्स) को महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने बताएका छन्। काठमाडौँमा सुरु भएको नेपाल अडिटर्स एसोसिएसनको छैटौँ राष्ट्रिय महाधिवेशनलाई सम्बोधन गर्दै उपराष्ट्रपति पुनले अडिटर्सले कारोबारलाई पारदर्शी बनाउन महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको र आउँदा दिनमा पनि पारदर्शितालाई कायम राख्न आग्रह गरे।

मुलुकमा भ्रष्टाचार र अनियमिततालाई न्यूनीकरण गर्न अडिटर्सकै भूमिकाले पनि सघाउ पुग्ने उनको भनाइ छ। ‘तपाईंहरूले निजी क्षेत्रलाई पारदर्शिता र मितव्ययिताको बाटोमा ढोहोर्नुपर्ने आह्वान भएको छ, यो आगामी दिनमा पनि कायम रहने विश्वास छ,’ उनले भने।

अडिटर्स एसोसिएसनको महाधिवेशनले तीन वर्षका लागि अध्यक्षसहित नयाँ कार्यसमिति चयन गर्नेछ। सहमतिमै अध्यक्ष छनोटका लागि महाधिवेशन केन्द्रित रहेको एक केन्द्रीय सदस्यले बताए। महाधिवेशनमा देशभरबाट ५ सय जनाभन्दा बढी प्रतिनिधिको सहभागिता छ।

PHASE

फेज नेपाल

फेज नेपाल

सुर्यबिनायक-४, नयाँ ठिमी, भक्तपुर

आर्थिक वर्ष २०७८/८० को लागि सूचि-दर्ता सम्बन्धी सूचना

प्रथम पटक प्रकाशितमिति : २०७८/०७/२१

फेज नेपाल, नेपालका केही विकट पहाडी जिल्लाहरूमा स्वास्थ्य, शिक्षा, जिवीकोपार्जन र राहत तथा पुनःनिर्माणमा काम गरिरहेको गै.स संस्था हो। यस संस्थाको आ.व.२०७९/८० मा आवश्यक पर्ने सामग्री तथा सेवाहरूको आपूर्ति गर्न गराउनको लागि सूचितयार गर्नुपर्ने भएकोले इच्छुक फर्म, संस्था तथा कम्पनीहरूले निम्न सामग्री तथा सेवाहरू मध्ये आफुले प्रदान गर्ने सेवा तथा कार्यहरूको छुट्टाछुट्टै विवरण उल्लेख गरी मिति २०७९/०४/०१ गते भित्रमा यस संस्थाको कार्यालयमा आवश्यक कागजात सहित दर्ता गर्न हुन यो सूचना प्रकाशित गरिएको छ।

बिस्तृत विवरणको लागि तलको वेबसाइट लिङ्कमा हेर्नुहोला।

phasenepal.org/procurement-notice

सम्पर्क नं : ०१-६६३८३०३८

Vacancy Announcement

Be a part of the professional team of **Herald Int'l College, Basundhara, Kathmandu**, where you will find a congenial atmosphere with a constructive and creative environment for fulfilling your career goals.

Subjects	Required Numbers	Level	Qualification
Physics	3	+2	• Master's Degree in related subjects with IT friendly performance skills.
Chemistry	3	+2	
Mathematics	3	+2	
Computer Science	3	+2	
Zoology	2	+2	
Botany	2	+2	
Principle of Accounting	3	+2	
Economics	3	+2	
Hotel Management	2	+2	
Travel and Tourism	2	+2	
Business Studies	2	+2	
Social Studies and Life Skill	5	+2	

• All interested potentials who meet the requirements are encouraged to apply.

• Candidates can send their applications along with CV through science@heraldintlcollege.edu.np by 19th June, 2022.

• Short-listed candidates will be invited for interview and demo class.

• COUNSELING SESSIONS FOR SEE APPEARD STUDENTS ARE IN PROGRESS ON WORKING DAYS FROM 8:00 AM TO 4:00 PM.

Herald Int'l College

Basundhara, Kathmandu, Nepal

Tel: 01-4389375, 4389476, E-mail: support@heraldintlcollege.edu.np

Website: www.heraldintlcollege.edu.np

Kathmandu University

School of Education

A UGC-Nepal Accredited Institution

ADMISSION CALL FOR MASTER AND POST GRADUATE DIPLOMA PROGRAMS 2022 FALL BATCH

Master and PGD in Online & Blended Modes

Two-Year Master Programs	Entry Requirements
a. M.Ed. in English Language Teaching	PGDE/B.Ed./BA in English with minimum 2 nd division or CGPA 2.5 out of 4 or a Master's Degree in any discipline or a Bachelor's Degree in any discipline with minimum 2 nd Division or CGPA 2.5 out of 4 and acceptable IELTS/TOEFL results
b. M.Ed. in Mathematics Education	BA/B.Sc./B.Ed. in Mathematics, B.Sc. in physical and Mathematical Sciences or B.E. in any equivalent degree with minimum 2 nd Division or CGPA 2.5 out of 4
c. M.Ed. in Leadership and Management	
d. Master in Sustainable Development	
e. Master in Technical and Vocational Education and Training	Bachelor's Degree in any discipline with minimum 2 nd division or CGPA 2.5 out of 4
One-Year Master Programs	Entry Requirements
a. M.Ed. in Leadership and Management	
b. M.Ed. in STEAM Education	
c. M.Ed. in Training and Development	
d. M.Ed. in Early Childhood Development	
e. M.Ed. in English Language Teaching	Master's Degree in English (language or literature or linguistics or related fields)
One-Year Post Graduate Diploma Programs	Entry Requirements
a. PGD in Educational Management	Bachelor's Degree in any discipline
b. PGD in STEAM Education	Bachelor's Degree in any discipline

• Final Date for Online Form Submission: July 5, 2022
(Form available at <https://soed.ku.edu.np/admission-master>)

• Written Entrance Test: Monday, July 11, 2022 (1:00 PM onwards)

• Interview: Tuesday and Wednesday (July 12 & 13, 2022) (12:00 noon onward)

• Orientation: Friday, August 5, 2022 (Time: 4:30 – 7:30 PM)

• Classes start from: Sunday, August 7, 2022 (Time: 4:30 – 7:30 PM)

All admission processes will be conducted online.

All classes will be conducted online and blended modes

Some scholarships are available through UGC and other sources.

Students waiting for their Bachelor's and Master's degree results can also apply.

For further details please contact:

Kathmandu University School of Education, Hattiban, Lalitpur, Tel: 01-5250524/5250105

Email: admission@kusoed.edu.np; Website: soed.ku.edu.np

SCAN ME

१० औं कान्तिपुर हाफ म्याराथन आज

काठमाडौं (कास)- ‘जलवायु परिवर्तन’ नाराका साथ कान्तिपुर हाफ म्याराथनको दसौं संस्करण आज (जेठ २१) हुने भएको छ। सिटी म्याराथनको अवधारणामा अगाडि बढाइएको कान्तिपुर हाफ म्याराथन पछिल्लोपट २०७६ जेठ ११ मा भएको थियो।

महिला र पुरुष दुवैको २१.१ किमिको हाफ म्याराथन, कर्पोरेट दौड (५ किमि), हिवलचियर रेस (३ किमि) गरी तीन विधामा प्रतिस्पर्धा हुने आयोजक कान्तिपुर मिडिया ग्रुप (केएमजी) ले जनाएको छ। हाफ म्याराथनका लागि समुग्न तयारी पूरा भएको छ। प्रतियोगितामा २ हजारभन्दा बढीले नाम दर्ता गराएको केएमजीले जनाएको छ।

सामाजिक विषयवस्तुलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन जनचेतना जगाउने उद्देश्यमा कान्तिपुर हाफ म्याराथन सुरु भएको हो। पछिल्लोपट ‘एन्टी पोल्सन रन’को रूपमा नवौं संस्करण सम्पन्न भएको थियो। उक्त संस्करण पुरस्कर्ता अनिश थापामगर र महिलातर्फ विश्वरूपा बुढाले जितेका थिए।

अनिशले १ घन्टा ०८ मिनेट ०४ सेकेन्ड र विश्वरूपाले १ घन्टा २३ मिनेट २८ सेकेन्डको टाइमिड निकालेका थिए।

कोभिड-१९ महामारीका कारण पछिल्लो दुई वर्ष यो हाफ म्याराथन प्रभावित भई आयोजना हुन सकेको थिएन।

म्याराथनमा सहभागी हुनेले विभिन्न एउटा विरूवा (वनस्पति) साथै लैजान पाउनेछन्, जसलाई आफ्नो घर वा कार्यालयमा सजाउन सकिनेछ। हाफ म्याराथनमा देशकै नाम चलेका खेलाडीहरूले प्रतिस्पर्धा गर्नेछन्। २१.१ किमिमा महिला र पुरुषका विजेताले १-१ लाख रुपैयाँ पुरस्कार पाउनेछन्। यो गत संस्करणभन्दा दोब्बर बृद्धि हो। दोस्रो, तेस्रो, चौथो र पाँचौं हुनेले

क्रमशः ५० हजार, ३० हजार, २० हजार र १० हजार प्राप्त गर्नेछन्। विभिन्न कर्पोरेट हाउसमा संलग्न व्यक्तिहरूका लागि ५ किमिको कर्पोरेट विधा राखिएको छ। विजेतालाई पोखरा र दोस्रो हुनेलाई नगरकोटमा बस्ने-घुम्ने प्याकेजको व्यवस्था गरिएको छ भने तेस्रो हुनेले माउन्टेन फ्लाइटको टिकट हात पार्नेछन्। शारीरिक रूपमा फरक क्षमता भएकाहरूका लागि हिवलचियर दौड निकै रोचक हुने गर्छ। यो रेसमा पहिलो, दोस्रो र तेस्रो हुनेले ३० हजार, २० हजार र १० हजार प्राप्त गर्नेछन्।

एनआईसी एसिया बैंक मुख्य प्रायोजक रहेको कान्तिपुर हाफ म्याराथनलाई नेपाल एथलेटिक्स संघको पनि मायत्ता रहेको छ। तीन महिनाभित्र अन्तर्राष्ट्रिय हाफ म्याराथन प्रतियोगितामा सहभागिता जनाए खेलाडी छनोटको आधार यसै प्रतियोगितालाई लिइने सघले जनाएको छ।

दौडको सुरुआती र अन्तिम बिन्दु कान्तिपुर पब्लिकेशन्सको केन्द्रीय कार्यालय थापाथलीस्थित सेन्ट्रल विजनेस पार्क हुनेछ। हिवलचियर रेस थापाथलीबाट सुरु भएर माइतीघर मण्डला, विजुलीवजारबाट घुमेर पुनः थापाथलीमै आएर सकिनेछ। ५ किलोमिटर कर्पोरेट दौड थापाथलीबाट सुरु भएर माइतीघर, वानेश्वर, तीनकुनेबाट फर्किएर पुनः सोही रुटमा थापाथली आएर टुंगिनेछ।

हाफ म्याराथन पनि थापाथलीबाटै सुरु हुनेछ। माइतीघर, वानेश्वर, तीनकुने, कोटेश्वर, जडिबुटी, लोकथली, थिमी, सल्याघारी, कटुन्जे रोडबाट सोही रुट फर्किएर थापाथली आएर सकिनेछ।

कान्तिपुर हाफ म्याराथनको दसौं संस्करणमा आइपुग्दा महिलातर्फ कान्छीमाया कोजु पाँचपल्ट र पुरुषतर्फ आर्मीका हरिकुमार रिमाल चारपल्ट च्याम्पियन भइसकेका छन्।

लिभरपुल कता जाने छ ?

च्याम्पियन्स लिगको उपाधि जित्ने नै हो भने लिभरपुलको यही टिममा थप सुधार आवश्यक छ

द गार्डियन (लन्डन)

अब के त ? लिभरपुल यहाँबाट कता जाने छ ? यो सिजन लिभरपुलका लागि वास्तवमै सर्वथा उत्कृष्ट हुनेवाला थियो। तर, भएन। म्यानचेस्टर सिटीले केही गोल कम गरेको भए अथवा एस्टन भिल्ला केही बढी गोल गरेको भए, इंग्लिस प्रिमियर लिगको उपाधि लिभरपुलको हुने थियो। थिवाउट कोर्टवाले केही कम बचाउ गरेको भए पनि युरोपेली च्याम्पियन्स लिग सायद कम्तीमा अतिरिक्त समयमा जान्थ्यो कि ? यसअघि कुनै पनि क्लब एकै सिजन ठूला चार उपाधिको नजिक पुगेका थिएनन्। लिभरपुल यसपट पुगेको थियो।

सन् १९९२-९३ को सिजन आर्सनल यसको छेउछाउ थियो। सायद कसैले पनि अहिलेको लिभरपुल टिमलाई महान भन्ने छैन। तर एउटा तथ्य निश्चित छ, योर्गन क्लोपको नेतृत्वमा रहेको अहिलेको लिभरपुल टिम राम्रो भने छ। लिभरपुलको प्रदर्शन केही हदसम्म असाधारण पनि छ र यसले पस्केन खेल आफैमा रोमाञ्चक पनि छ। खेलाडी वजारमा यही लिभरपुलले भने निकै कम खर्चेको छ, एभरटनले भन्दा पनि कम। तर यही टिम खर्चांलु सिटीलाई दबावमा राख्न सफल भएको छ।

दबावमा राखे पनि लिभरपुलले सिटीलाई उपाधि जित्नेबाट रोक्न सकेको एकैपट मात्र हो। सिटी आफै बलियो टिम रहेको छ। सिटीको सबै राम्रो छ, अस्थायै मैदान, प्रशिक्षकका सहयोगी, व्यवस्थापक पेप ग्वार्डिओला अनि अरू धेरै। यति जोड्नका लागि सिटीले आँखा चिम्लेर खर्च गरेको छ। तर लिभरपुलले भने पछिल्ला ६ वर्षमा जम्माजम्मी २० करोड पाउन्डको वरिपरि मात्र खर्च गरेको छ, खेलाडी किन्नुका लागि। खेलाडी वजारमा लिभरपुलको व्यवहार चलाख व्यापारीको जस्तो छ।

ईंग्लिस फुटबल इतिहासमै लिभरपुल एक सफल, सर्वाधिक मन पराइएको टिम हो। अहिले तत्काल पनि सिटीलाई एक स्थानमा राख्ने हो भने लिभरपुल बाँकी टिममध्ये कता हो कता हुन गरेर बलियो छ। त्यसैले त टोलीले कम्तीमा दुई कप उपाधि जितेको छ। लिग कप र एफए कपको महत्त्व पनि कहाँ कम छ र ? कप उपाधि जित्नेका लागि भनेर लिभरपुलले

लिग कप र एफए कप जितेका लिभरपुलका खेलाडी ट्रफी परेडमा। लिभरपुल व्यवस्थापक योर्गन क्लोप (तल)।

फाइल तस्बिर : एपी

सिटी र चेल्सी जस्ता टिमलाई हराएको पनि कसैबाट लुकेको तथ्य होइन। तर, आधुनिक फुटबलको दृष्टिकोणले हेर्ने हो भने लिभरपुलले आत्मसात् गरेको सफलता कमै हो।

फुटबल भनेको उपाधि नै हो भने लिभरपुलले जसरी खेलेको छ, जसरी लगानी गरेको छ, जस्तो टिम छ, त्यो आधारमा टोलीले प्राप्त गरेका सफलता कमै हो। एउटा महान टिम र महान हुन नसकेको टिम छुट्टिने यस्तै आधारमा त हो। क्लोप आफै पनि निकै चतुर प्रशिक्षक हुन्। उनले आफ्नो सोचअनुसार टिम बनाएका छन्। बुन्डेसलिगामा वोर्ल्सिया डर्टमन्ड मात्र होइन, प्रिमियर लिगमा पनि उनले कम खर्चेर लिभरपुल टिम बनाएका छन्। तर प्रश्न यही हो, फाइनलमा किन क्लोपको टिम बढी पराजित रहन्छ ?

सन् २०१३ देखि २०१८ बीच उनले ६ फाइनल गुमाइसकेका छन्। यसपट पनि

लिग कप र एफए कप जित्न लिभरपुललाई टाइब्रेकर आवश्यक परेको थियो। दुवै अवसरमा प्रतिद्वन्द्वी टिम चेल्सी थियो। तथ्यांककै कुरा गर्ने हो भने लिभरपुलले फाइनलका साढे पाँच घण्टा कुनै गोल गर्न नसकेको तथ्य पनि त छ। स-साना कुरा पनि केलाएर हेर्ने बानी भएका क्लोपले यो तथ्यांक पनि पक्कै ध्यान दिएको हुनुपर्छ। एउटा तथ्यांक अर्को पनि छ, यस सिजन लिगको शीर्ष चारमा रहेका टिम कसैलाई पनि लिभरपुलले हराउन सकेको थिएन।

सायद क्लोपको यो एउटा रणनीति हुनसक्छ वा वाध्यता। त्यसैले त टिममा उनले थियागो अल्कान्टार जस्ता खेलाडीलाई भित्र्याएका छन्। उनको आगमनपछि लिभरपुलको खेल केही मात्रामा राम्रो भएको छ। तर उनलाई सुरुदेखि खेलाउनु पनि क्लोपकै भुल थियो कि ? रियलबिस्क्रुको फाइनलपछि भन्न

कर लाग्छ, लिभरपुल टिममा केही दोष त छ नै। महान भन्न सकिने जस्तो टिम त्यस्तो टिम बन्यो, जसले सर्वाधिक अंक त बटुल्यो, तर लिग जित्न सकेन। टिम महान हुन धेरै उपाधि जित्नुपर्छ। यसलाई दोहोर्न्याए भन्नैपर्छ। अबको सिजन लिभरपुलले सिटीलाई पन्छाउने हो, फेरि च्याम्पियन्स लिगको उपाधि जित्ने हो भने अहिलेको यही टिममा थप सुधार आवश्यक छ।

जस्तो च्याम्पियन टिमको जस्तो हुनुपर्ने थियो। त्यसैले त लिभरपुल फेरि एकपट छैन। फेरि असाध्यै आश्चर्य मान्नुपर्ने तथ्य पनि त होइन। महान हुन लिभरपुलले लिग र च्याम्पियन्स लिग त जित्नुपर्ने नै थियो।

जतिवेला प्रतिद्वन्द्वी केही राम्रो हुन्छ, लिभरपुल गोलको खाता खोल्न संघर्षरत हुन्छ। मार्चको अन्तर्राष्ट्रिय विश्रामयता लिभरपुलको प्रदर्शन खासैमा त्यस्तो रहेन,

चर्च ब्वाइज विजयी

नेपालविरुद्ध अल स्टार्स हाबी

चौथो सहिद स्मृति फुटबलमा शुक्रबार प्रतिस्पर्धा गर्दै चर्च ब्वाइज र भरतपुर एफसीका खेलाडी।

तस्बिर : सुवास/कान्तिपुर

सहिद स्मृति फुटबल

■ सुवास बिडारी (मकवानपुर)

चर्च ब्वाइज क्लब हेटौडामा जारी चौथो सहिद स्मृति स्थानीय तह फुटबल प्रतियोगिताको दोस्रो चरणमा पुगेको छ। पिप्लेक्याम्पा रंगशालामा शुक्रबार चर्च ब्वाइजले भरतपुर एफसीलाई ३-० ले पराजित गरेको थियो। चर्च ब्वाइजबाट आशिष चौधरीले २ र हेमन्त थापा मगरले एक गोल गरे। दुई गोल गरेका आशिष म्यान अफ द म्याच घोषित भए। उनले १० हजार रुपैयाँ प्राप्त गरे।

खेलको पहिलो हाफ गोलरहित बराबरीमा टुंगिएको थियो। सुस्मा चर्च ब्वाइजमाथि भरतपुर हाबी भए पनि गोल गर्न सकेन। खेलको २१ औं मिनेटमा भरतपुरका गणेश हमालले गरेको प्रहार चर्च ब्वाइजका गोलरक्षक किशोर गिरीले मुस्किलले बचाए। भरतपुरका विदेशी खेलाडी फोफानाले २५ औं मिनेटमा प्राप्त मौका चुप्साए। पहिलो हाफमा चर्च ब्वाइजका खेलाडीबीच तालमेलको अभाव देखिएको थियो।

राष्ट्रिय खेलकुद परिषद् (राखेप) का सदस्यसचिव टंकलाल घिसिङ र चार पटक ओलम्पिकमा सहभागिता जनाइसकेको जुडो खेलाडी सन्निना फिल्मसँसर (दायाँबाट दोस्रो) शुक्रबार भेटघाटपछि। सदस्यसचिव घिसिङले त्रिपुरेश्वरस्थित राखेप कार्यालयमा सन्निनालाई भेटेका हुन्। सन्निना विश्वको सर्वोच्च शिखर सगरमाथा आरोहण गर्न नेपाल आएका हुन्। अस्ट्रियाकी सन्निनाले गत मे १६ मा सगरमाथाको सफल आरोहण गरेकी थिइन्।

तस्बिर सौजन्य : राखेप

दोस्रो हाफमा चर्च ब्वाइजका आशिषले ४८ औं मिनेटमा गोल गर्दै अग्रता दिलाए। उनको गोलसँगै चर्च ब्वाइज हाबी भयो। खेलको ६२ औं मिनेटमा चर्च ब्वाइजको तर्फबाट हेमन्तले टिमका लागि दोस्रो गोल गरे। पुनः आशिषले ७७ औं मिनेटमा गोल थप्दै अग्रता फराकिलो पारे। चर्च ब्वाइजका सुनील खड्काले ६३ औं मिनेटमा गरेको प्रहार पोस्टमा लागेर फर्किएको थियो।

खेलपछि प्रतिक्रिया दिँदै भर्खरै मात्र 'ए' डिभिजनमा उक्लिएको चर्च ब्वाइजका प्रशिक्षक रविन राईले खेलाडीबीच पहिलो हाफमा तालमेलको अभाव हुँदा समस्या देखिएको बताए। 'दोस्रो हाफमा हाम्रो योजनाअनुसार सुरुमै गोल भयो। लगातार गोल भएपछि थप सहज भयो।' उनले आगामी खेलमा अर्कै सुधारिएको खेल प्रस्तुत गर्ने बताए। भरतपुरका प्रशिक्षक ध्रुव भुसालले पहिलो हाफमा प्राप्त मौका सुदययोग गर्न नसकेको खेला हा र वेहोर्नुपरेको सुनाए।

मकवानपुर जिल्ला फुटबल संघको आयोजना तथा स्थानीय तहको सहयोगमा भएको प्रतियोगिताअन्तर्गत शनिबार एपीएफ र फ्रेंड्स क्लबबीच प्रतिस्पर्धा हुनेछ।

■ तिनोद पाण्डे (हयुस्टन, अमेरिका)

आईसीसी विश्वकप लिग २ को तयारीक्रममा अमेरिका रहेको नेपाली क्रिकेट टोली पहिलो अभ्यास खेलमा पराजित भएको छ। नेपाली अल स्टार्सले विहीवार नेपाललाई ४ विकेटले पराजित गर्दै राम्रो सबक सिकाएको छ।

अल स्टार्सका कप्तान पृथु बाँकेटाले टस जितेपछि ब्याटिङमा आएको नेपालले निर्धारित ५० ओभरमा ४५.५ ओभर खेल्दै ९ विकेट गुमाई १ सय ९० रनमात्र बनाउन सको। ओपनर आसिफ शेख ४ बल खेलेर १ रनमात्र बनाएको अवस्थामा रिटायर्ड आउट भए। बलले उनको घुँडामा लागेको थियो। चोटपछि मैदान छाडेका आसिफ स्थान गराउन अस्पताल पुगेका थिए। चोटको रिपोर्ट आउन बाँकी नै छ।

अर्को ओपनर कुशल भुर्तेलबाट पनि नेपाल निराश नै हुन पुग्यो। उनी खेलको पहिलो बलमै पाकिस्तानी मोहम्मद इय्यासबाट आउट भए। देव खनालले २० रन बनाए। एक पटक क्याच फुल्किएर पाएको जीवनदानको उनले फाइदा उठाउन सकेनन्। उनले ५६ बल खेल्दा १ चौका प्रहार गरे।

उपकप्तान रोहित पौडेल १६ र सुनील धमला ४ रनमा आउट भएपछि नेपाल १९ औं ओभरमा ६२-४ को स्थितिमा पुगेको थियो। आरिफ शेख र विनोद भण्डारीले पाँचौं विकेटमा ४७ रनको साझेदारी गरे। पृथ्वे सानदार क्याच गरेपछि पेभेलियन फर्किएका विनोदले ५१ बल खेलेर ३ चौकासहित ५६ रन बनाए।

आरिफले ६० रनको अव्विजित इनिङ्स खेले। उनले ७४ बल खेल्दा ५ चौका प्रहार गरे। सोमपाल कामी २ रनमै आउट भए। आदिल अन्सारीले दुई छक्का प्रहार गर्दै ११ बलमा १६, करण कसीले १७ बलमा २ छक्का र १ चौका प्रहार गर्दै २१ र कप्तान सन्दीप लामिछानेले ७ रन बनाए। अल स्टार्सबाट मार्टी केइनले ६ ओभरमा १ मेडन राख्दै ३ तथा इय्यास र आदिल भाटीले २-२ विकेट लिए।

इन्डियन प्रिमियर लिगमा किंस इलेभेन पन्जाब र हैदराबादबाट खेलिसकेका विपुल शर्माले ५० रन बनाएपछि पेरिरी भ्यु क्रिकेट कम्प्लेक्स मैदानमा नेपाली अल स्टार्सले ३३.५ ओभरमै लक्ष्य पूरा गर्‍यो। प्लेयर अफ द म्याच शर्माले ५१ बल खेल्दै ४ चौका र २ छक्का प्रहार गरे।

एन्ड्रुज गाउस र उदय कौलले पहिलो विकेटमा आकामक हिसावले ९ ओभरभित्र ५५ रन जोडेर अल स्टार्सको विजय आधार तयार पारेका थिए। कौल १३ रनमा आउट भए भने गाउसले ३३ बल खेल्दै ९ चौकासहित ४५ रन बनाए। नेपालका कप्तान सन्दीप लामिछानेले कौल र गाउससहित नितीश कुमार (९), पृथु

कप्तानद्वय नेपालका सन्दीप लामिछाने र नेपाली अल स्टार्सका पृथु बाँकेटा। ब्याटिङ गर्दै अल स्टार्स (माथि) र बलिङ गर्दै नेपालका खेलाडी (दायाँ)।

तस्बिरहरू : हेमन्त श्रेष्ठ/कान्तिपुर

(०) र केडन (१२) लाई आउट गरी ५ विकेट लिए पनि शर्माको इनिङ्स अल स्टार्सलाई विजय दिलाउन पर्याप्त बनेको थियो।

सन्दीपले १० ओभरमा १ मेडन राख्दै ४९ रन खर्चेर ५ विकेट लिएका हुन्। नेपालबाट अर्को एक ओभर किशोर महताले लिए। अल

स्टार्सका गौरव वजाजले ५८ बल खेलेर २ चौकासहित अव्विजित ४० रन बनाए। विजयी र उपविजयी टोलीलाई गैरआवसीय नेपाली समाजका अध्यक्ष बुद्धिसागर सुवेदी र हयुस्टन नेपाली समाजका अध्यक्ष विष्णु नेपालले पुरस्कृत गरे। नेपालले शनिबार यसै मैदानमा

हयुस्टन हरिकन्ससँग दोस्रो अभ्यास खेल खेल्नेछ। विश्वकप लिग २ को खेल जुन ८ देखि सुरु हुनेछ। नेपालले जुन ९ मा ओमानसँग आफ्नो पहिलो खेल खेल्नेछ। जुन ११ मा अमेरिका, १४ मा ओमान र १५ अमेरिकासँग लिग २ का खेल खेल्ने तालिका छ।

हमारे नहरों को कृषि में नृत्य

एजिङ्ग वाइनको स्वादमा जुन मज्जा हुन्छ, त्यो नयाँमा कहाँ पाइन्छ ? स्त्री पनि प्रजनन अनि रजोनिवृत्ति पार गरेपछि मात्रै पूर्ण बन्छिन् ।

त्यसैले आऔं, प्रौढताको सुन्दरता स्विकार्दै रजोनिवृत्तिलाई सेलिब्रेट गरौं । ह्याप्पी मेनोपज !

रजको कथा

શૈલીકા છેત્રી

समाजशास्त्रले मानव विकासलाई उच्चतर स्तरमा राखेर किन नहेरोस्, जीवन त उही पिढ्युत्तरि ग्रन्थिबाट लगातार प्रवाहित भइरहेन रासायनिक स्रावको कठपुतली मात्रै हो। त्यसैले त प्रत्येक व्यक्तिले आफ्नो सम्पूर्ण जीवनकालमा कुनै न कुनै बेला यस्ता हर्मोन परिवर्तनको अवस्था भोगेको हुन्छ। सोच्नुस् त, हो कि होइन ? मैले पनि त यति वर्षको जीवनकालमा हर्मोन एस्ट्रोजन अनि प्रोजेस्टेरोनको उतारचढावमा केँयौं शारीरिक परिवर्तन अनुभव गरिसके। सानी बालिकादेखि उर्वरक स्त्री बन्ने मार्गमा छातीमा बिस्तारै विकसित हुँदै गरेका स्तनको आकारले शारीरिक गठनलाई बदल्नो भने अहिलेसम्म मेरो योनिनले र यस ४० पटक महिनावारीको रक्तप्रवाहलाई सहन गरिसकेको छ।

पुतलीको पंखटामा अंकित सुन्दर डिजाइनिभर भौतिक विज्ञानले केअस सिद्धान्तका जटिल हिसाब देख्छु । तर, यसै जटिलतम हिसाबका उत्तरभरिमा प्याण्डर रचनाका सुन्दरतालाई पनि ईश्वरीय कोड ठान्छु । प्रकृतिभरि मास्किबरीको पुतली बन्ने प्रक्रियालाई प्राकृतिक विशिष्टता नमानाी केवल हर्मोन इन्क्रिस्टोनको क्रामिक नृत्य ठान्छु जीवविज्ञान । तर, जे भनोस विज्ञान- यूस्तै अनौठो प्राकृतिक प्रक्रिया वरिपरि नै त घुमिरहेको हर्मोन- जीवनचक्र । त्यसैले अचेल भालाई जीवन रहस्यमय होमोरुको कोसिक नृत्यजस्तो भाना हन्छ ।

भन्धु- बड़ो अनौठो छु, जैविक परिवर्तन । यस्तै प्रकृतिका परिवर्तनको चलखेलमा भविष्यमा मेरो शरीरले प्रौढताको सीमारोखालाई छुन्छु, अर्थात् अन्याय परिवर्तनको गवाही दिँदै रक्तप्राय बन्द भएको कैयौँ अल्प लक्षणलाई पनि अनुभव गर्नुन्छु । सायद, मेरा निमित्त त्यो क्षण बड़ो संवेदनशील अनुभूत हुनेछु । कारण प्रत्येक स्त्रीको शारीरिक अंश मानसिक गडन बेल्ने भए पनि, यस परिवर्तनले कतिपय स्त्रीलाई अलिकति पनि असर पार्दैन भने संवेदनशील स्त्रीको श्रेणीमा पर्नेरूले त यस परिवर्तनको लक्षण मात्रै नै घबराहट अनुभव गरेका हुन्छन् । तर, जैविक परिवर्तनका विषय जेजस्तै होस्, आम जीवनमा हतपत सबैलाई विहानीको अछुतो समयमा साधारणभन्दा साधारण बन्न मन पर्दो हो, जसको केही गर्नु पनि साधारण अर्थको मापदण्डसम्म मात्रै सीमित हुन्छ ।

यस्ते साधारण बन्त मलाई पनि मन पछि । त्यसैले
इलेक्ट्रोनिक्स अनि तरकनीकी यज्ञोत्तर हेरेर नयाँ दिन सुरु गर्ने
पक्षमा म छैन । तर, त्यो दिन बिहानै मेरो मोबाइल फोनका
घण्टी बज्यो । मैले तुरुन्तै उत्तर दिनु स्वभावमा । त्यो फोन
मुद्दला दिदीको थियो । सधैं हंसमुख स्वभावमा बातचित
गरिरहने मुद्दला दिदीलाई त्यस दिन बडो गम्भीर भावमा सुन्नु
मेरा निमित्त प्रश्नरूपको भ्रम जालीमा आफूलाई छुटपुटइहाल्नेको
अनुभव गर्नु समाप्त थियो । हून पनि मान्छेको मर्मभिन्न जितिरहे
अज्ञात परिवर्तनले सहनशीलताको सीमाघेरा पार गर्दोरहेछ
नम्रो, त्यस्तिकेर मनमोर डर त्रासको बोध सृजना हुँदोरहेछ ।
हो, यस्तै परिवर्तनको चक्रमा अल्झेकी थिइन् मुद्दला दिदी ।

तयसैले एकदमै काँपत खरमा दिदीले भनेकी थिइन,
‘शैली ! बृहन्न सधेकै छुट्टिन, छै अचेल के भएको मलाई ?
बिनाकारणमै मुटुको घड्कनमा तेजी आएको अनुभव हुन्छ, रोगी
शरीरभित्र तातो लाग्छा विस्फोट हुन्छजस्तो हुन्छ । यो गर्माहट
यस्तो असह्य हुन्छ नि, मेरो सम्पूर्ण शरीर नै पसिनाको धारामा
लतपत बन्छ । मानौं डिउंसोको चर्हाफलो घाममा मर्मभूमिको
तपिलो बालुवामा म नग्न उभिएकी छु । पहिले त मलाई मैले
यस्तो स्थिति हाँट अटेकनजस्तो भान भएथ्यो । तर, जब मेरो
मेरो लक्षणभित्र मिल्दो अनुसन्धान गरेँ नि, त्यतिखेर थाहा
लाग्यो- म रजोनिवृत्तिमा प्रवेश गरिसकेकी छु र लगातार
मनोपणजको संक्रमणमा नूतन परिवर्तनतर्फ जबरन ढोर्दैछु ।
पहिले-पहिले त अनुहारमा यस्तो गर्मीको भान हुनु असहज
लाग्थ्यो, तर यस्तो ‘हट-फ्लास’ सुरु हुन्छ भन्ने चिन्ता भन्नु
भयप्रद थियो । यति मात्र कहाँ हो र, मलाई निदाउनु पनि
अचेल कष्टकर लाग्छ र दिनदिनै म अनिद्राको रोगी नै बन्न
पुगिसकेकी छु । मेरो कामुकताले पनि विस्तारै दम ढाँडिसकेको
छ । र, अचेल यौनिमा एक प्रकारको सुखापन फैलि गरेपछि
मेरो यौन इच्छामा पनि परिवर्तन देख्छु । जुन यौन क्रीडासमा
सन्तुष्टि थियो, त्यसैले मलाई वोरियत भाव दिन्छ । उहिले
एस्ट्रोजन हर्मोनको बोलवालामा आकर्षक देखिने शरीरमा
प्रौढताको थकावट हावी बनिसकेको छ । मेरो रक्तस्राव पनि
विस्तारै सत दिनदेखि घटेर पाँच दिनसम्म देखिन लाग्यो,
जसरी उमेर चालीसको आंकडाबाट बढ्दै गयो नि पिरियड
पनि विस्तारै कम हुँदै, छै आज त एक वटै वरिथो पिरियड
नदेखेको । हो, यसरी नै प्रत्येक महिना, म स्त्री हुँ भन्ने अनुभव
समिन्न लुप्त भयो । फेरि शैली ! हाम्रो प्मजस पितृसत्तात्मक
संस्कृतिमा आधारित छ, यहाँ चालीस प्मज पुगेका स्त्रीलाई
संकेतअन आनन्दको कसौटीमा बद्ध माला बनाए गरिन्छ
भने पुरुष त्यही वर्षीतर यौनको चरमतामा रमिरहेको हुन्छ ।
मानौं, स्त्रीको स्त्रीत्व केवल एस्ट्रोजन हर्मोनको प्रवाहसम्म मात्रै
सर्वोपरि थियो र जब एस्ट्रोजनको मात्रा स्त्रीमा घट्यो, त्यस
क्षण उसलाई रजोनिवृत्तिले पनि च्यायो र उसमा कामुकता
कम भएको दृष्टाण पनि लाग्यो । र, त विस्तारै उसको शरीरमा
समाजजले नै स्त्रीत्व शून्य बनायो । तर, मलाई त अहिले
रजोनिवृत्तिभन्दा आफूमा सुरु भएको बुद्धीवीलीपनको (एजिड)
प्रक्रिया जो चित्तामूलक लागेको छ । एजिडले विस्तारै मेरो
शरीरमा केवैँ बिरालीलाई निम्त्याएको छ, त्यसैले कुनिक किन
मलाई मेरो यस्तो रूपान्तरण दुस्खभन्दा कम लागेको छुँत ?

विज्ञान र बुद्धौलीपन

मृदुला दिदीको यस्तो स्वभोगाइको विश्लेषणमा एकै क्षण
म अच्युतमा परें। लायर्, आखिर सबै जीवन्त प्राणीले जीवनको
अन्तिम पहावमा भोगेको सत्य नै एजिडको बाटो हुँदै मृत्युलाई
प्राप्त गर्नु हो। त्यसैले एजिडवारै थियो गर्गर्गदै मेरो मस्तिष्कमा
त्यस्त क्षण ओहोराटोहार गौरवको कुरा, जीवविज्ञानका दशक
प्रोफेसर विशाल सरकारको त्यो चारखलागदो लेक्चर।

सर भन्ने गर्छ, 'शरीर बूढो हुनु वा यसमा एजिङको लक्षण देखिनु एक प्राकृतिक प्रक्रिया हो। शरीरमा लगातार भइरहेको कोशिका विभाजन, विकासको क्रम अनि प्रजनन प्रक्रियाले कोशिकालाई डीएनएलाई यही क्षति पुर्याउँछ। जीवविज्ञान यसैलाई सोमाटिक हानि भन्छ। डीएनएमा यसरी आइरहेको हानिलाई रोक्न कोशिकाले दुईवटा प्रक्रिया चलाएको हुन्छ- एण्टोपेसिस र सेलुलर सेनसेस, जसले शरीरबाट बूढ्योली कोशिकालाई लगातार हटाउने काम गरिरहेको हुन्छ। र, यही प्रक्रियाको फलस्वरूप जीवको शरीर क्यान्सरजस्तो भयानक रोगबाट बचाइरहेको हुन्छ। तर, फेरि यही एण्टोपेसिस अनि सेलुलर सेनसेसले नै विस्तारै शरीरमा बूढ्योलीपनलाई पनि ल्याउँछ।' इरहेको हुन्छ।'

जीवविज्ञानका प्रोफेसरको यस्ता गम्भीर विषयको अर्थपूर्ण लेखनका अत्यन्त भावुक वनेको थियो क्लास। त्यसैले होला सस्ता क्लासको गम्भीरता पछ्याउँदै टोनामा त्यसबेला भन्थो कि 'तिमीहरू चिन्ता नगर्न, वरु आफूमा चढ्दै गरेको विकासक्रम अनि प्रजननको प्रक्रियालाई रोक्ने बाटो खोज, जसरी हिन्दी चलचित्र कृश-२ मा नायकको पिताले खोजेका थिए. -० डिग्रि सेल्सियसमा तरेल नाइटोडोनामा चुपचाप बसेर। हो त्यसरी न त कोशिका विभाजन हुन्छ, न त कोशिकोको मृत्यु हुन्छ, न त एण्ड्रिज, न त पदनुपनै डर, न त प्रतियोगिताको चिन्ता, न त मृत्युको डर।' हुन त त्यस दिन सरले एण्ड्रिजस्तो जटिल विषयमा ठुला गर्र्थे। तर, हामीलाई याद छ- मने डरले मानिस जन्माउँछ। र, डरले चाहिँ संस्कृति जन्माउँछ। तर, यहाँ त गम्भीर एण्ड्रिजको प्रक्रियामाथि कुरा हुँदै थियो। खोजिँद थियो- आखिर चालीस प्लसपण्डि मानव शरीरले दुइयोलीपन भोछ ? मलाई छान्छ, यास प्रनको उत्तरसम्म नपुगी हामीले मेनोपजलाई बना सकेका हुँदैनौं।

यसै एंजिड बुभाउन नोवेल् पुरस्कार विजेता एलजावेय ब्लेकनरले सन् २००० मा पुरानो रोगले गरेक वच्चाका आमाहरुमा एंजिडको प्रभावमाथि खोजी गर्न थिइन् । एंजिडाथको निकर्ष थियो, एपोटोसिस अनि सेलुलर सेनिसेसले डिएएन टेलाभरेजको आकारलाई लगातार घटाउने काम गरिरहेको हुन्छ । र, जति डिएएन टेलाभरेजको आकारमा छोटोपना आउँछ, ओशिकाक्रमा बुढ्यौलीपन पनि हावी हुन्छ । यही अध्ययनले समयअघि नै बुढ्यौलीपन भोग्नुको मूल कारण जीवनमा बढ्दै गरेको मानसिक चाप हो भनेर प्रमाणित गर्न गरेको थियो । र, थाहा लागेको थियो- स्त्रीको शरीरमा रजिनिवृत्तिको उमेर नपुगी, चालीसको प्रभावतिर नै कसरी मरेपोज देखाउँछ ? हो, यही वैज्ञानिक पढावरीको कसौटीअनुसार मिल्दो अवस्था मालती दिदीले पनि भोगेको हुनुपर्छ । लोभको अचाक्च नमुछ्छी एल मालती दिदीले एकै 'डाउन सिन्ड्रोम' (पार्किन्हेडि) खोजी अनि 'पाल्तिन्सन्' रोगले ग्रस्त विरामी सासु-आमाको स्थानाश्रयभरामा बाँकी जीवन हार्मिदमाथि थिइन् ।

हुनपछ, त्या डिसेम्बरको कुनै चिसो महिना थियो। म छुट्टीमा सिक्किम पुगेकी थिएँ दिदीलाई भेट्न। सधैँजसो रक्तिम आभामा धपक्क बलेको दिदीको अनुहारमा पिलिया रोगीजस्तो पहेंलोपन हावी देखिन्थ्यो। अनुहारभरि डण्डीफोर, एक प्रकारको

“सभ्यता” शब्द म सयैँ ब्राको तुना बाँध्दा वा कम्मरमा पतलुनको पेटी कस्दा मात्रै सगिठ्ठन्छु । ब्राको तुनाले जीउ बाँधिसकेपछि वा कम्मरमा पेटीले टन्न कसिसकेपछि सभ्यता मेरो जीवित शरीरमा आश्रित हुन्छ कि ब्रा, तुना वा पेटीमा ? वा समाजको दृष्टिमा ?

मुखावपन र हावी वन्दे परेको अनुहारको चाउरीपनमा दिदी एकदम प्रौढ देखिन्थिन् । मातौ, ५० को पछाड पार गरिसकेकी छिन् । तर, मलाई थाहा थियो- त्यही वर्षको डिसेम्बरमा त होला मालती दिदीलाई चालीसको धार टेकेकी । जे होला मलाई यसरी सिकिममा अचानक देखेर दिदी अत्यन्तै खुसी भइन् । अर्तिदे अंगालोमा बाँध्निन्, मतर्फ बढिन् । तत, यो के ? दिदीको चक्रममा पहिलेजस्तो शक्ति थिएन । उनी एकदम अस्थायी भएकी थिईं । पहिलेजस्तो थिइन् । दिदीको यस्तो हालतले मेरो मनमा पिडाको हजार सुईले धोर्चिरेको थियो । त्यसैले तुरुन्तै मैले दिदीलाई उनको यस्तो प्रौढ बदलावबारे सोधौंला । दिदीले भन्नुभएको थियो, 'खै, कैयौं महिनादेखि पिरियड र रक्तप्राव पनि एकदम हेम्जी हुन्छ । साधारण सेनेटरी प्याडले रगत थाम्नु नसकेको खण्डमा बयस्क डायपरको लगातार प्रयोग गर्नु । त्यसको प्रयोगबारे हो कि चिकित्सक मुररोडले पनि मलाई च्यायो । मेरो स्वास्थ्यमा पनि एक प्रकारको चिडचिडापन हावी बनेको छ । त्यसैले मलाई शृंगार, न त पुष्पको समागममा नै रूचि छ । खै, के भएको ? एक्लोपन पो अचेल प्रिय लाग्छ ।'

हो न सक्छ, मालती दिदीको माहारी (मासिक) चक्रमा देखा परेको बदलाव उनको जीवनामा कहिल्यै नसकिने तनाव अनि सानै उमेरमा लोभे गुमाएपछि उज्जने एक्लोपनको भयंकर पिडा थियो, जसलाई एलिजाबेथ ब्लेकवर्नले आफ्नो अध्ययनमद्वारा समाजलाई चुकाइसकेकी छन् । यसरी पिडाको भोगचक्रमा लागीर पर्सिदे चालीसको अन्तर्तिर दिदीको अन्तर्गत सधैँका निर्गत बन्द भयो । अहिले मालती दिदी मेरोपजमा छिन् ।

आखिर मेनोपज के हो ?

मेनोपज, रजोनिवृत्ति स्त्रीको मासिक परिशिष्ट चक्रको प्राकृतिक समाप्ति हो । जीवविज्ञानले रजोनिवृत्ति प्रायः ४४-४५ वर्षको उमेरवृत्ति हुन्छ, भन्ने रजोनिवृत्ति-समयमा स्त्रीको अण्डाशयमा अण्डा उत्पादन बन्द भएकाले, जनन हर्मोन एस्ट्रोजनमा लगातार कमी देखिन्छ । त्यसैले रजोनिवृत्ति कुनै विमारी होइन, यो छोटो संक्रमणकाल मात्रै हो । वास्तवमा महिनावारीमा गर्भाशयबाट निसेचित डिम्बको अन्त्येष्टि हुन्छ, जसो डिम्बको यस्तो दुखद मरणमा नारी गर्भाशय प्रत्येक महिना दुखले रोएको हुन्छ । र, उसको त्यो आसुचाहिँ जराशयका रूमा योनिबाट बाहिर निष्कासित हुनेगर्छ । त्यसैगरी मेनोपज पनि निसेचित डिम्बको दुखद मरणमा प्रत्येक महिना रुपनि बन्धताबाट नारी गर्भाशय सधैंका निमित्त स्वतन्त्र बनेको सुन्दर चक्र हो ।

रजोनिवृत्तिको पढावमा उभिएर स्त्रीले आफूमा परिवर्तन
हँदै आएको शारीरिक, मानसिक, भावात्मक, आध्यात्मिक अनि

यौन पक्षपात फौरन नूतन रूपमा परिचर्चा गर्न सकिन्छ । मलाई लाग्छ, स्त्रीलाई आफ्नो स्वशक्तिवन्धन प्राप्त गर्न छुट्ने भनेर गर्भाशयमा अण्डाशयको हुनु भएको क्षण उसले पछिबारेको हुनुपर्छ । काठमाडौँको हनुपर्वको अस्थायीताको हुन्छ । मेनेपजमा हुँदा स्त्री उही बाह्य वर्षको केटी नै बन्न पुग्छ । जसलाई महिनामा २५ होइन ३० दिन हुन्छ भन्ने शरीरमाति थाहा हुन्छ । हुन त स्त्रीका निमित्त रजोनिवृत्तिको लक्षण समुन्नत कम सँगैलाई छैन । जस्तो प्रभावमा शरीरले लक्षण देखाइरहेको हुन्छ । जस्तो : अनियमित पिरियड या भारी रक्तस्राव, अनुहार वा शरीरको छालामा रूखोपनिनसित कालो अनि नडुको प्राकृतिक चढेका कमी, अकारण चित्तले उब्जाएको अन्तर्ज्ञात बढेको मुटुको धड्कन । यी सबैका कारण शरीरमा थकावटीसित मनभरी डिप्रेसनको नकारात्मक प्रभाव । अन्य लक्षण : स्वभावमा चिर्डीचडापनिनसित 'हट-फलाव' ले सम्पूर्ण शरीर पसिनामा लतपत बन्ने क्रम । अकारण आफ्नो टाउको दुखाइले बढेको उच्च रक्तचाप । यौनिमा स्वभावपनिनसित लगातार कामेच्छामा आएको कमी ।

यस्तो रजोनिवृत्तिको अप्रच्यारो समयमा संकेसमा स्त्रीलाई मानसिक तौरमा साथ दिएकाे राम्रो । तर, म जान्दछु- स्त्रीकाे किंमति जीवन एकदमै अवश्लेषणीय छ, जटिल छ, गणितकाे कण्ठतन्तम प्रश्नजस्तो । तर, गणित र स्त्रीमा त अन्तर छ, नि होइन र ? गणितको शेषमा सधैंजसो समाधान हुन्छ, तर स्त्रीको हिस्सामा शारीरिक, मानसिक अनि सामाजिक गणितहरूको सही समाधान नै हुँदैन । समाजले मेरोपजगद्धि स्त्रीलाई आफ्नो प्रौढताको मर्यादा कायम राख्ने संस्थताको निरंघी चावुक खाएर बाँध्न वाञ्छ बनाउंछ । त्यसैले स्त्री पनि चिन्चयएर समाजजले दिएकाे प्रौढताको दयारागच्छ प्रतिवाग नभै संस्थतामा अर्भे उल्लेकी छैनन् । तर, 'संस्थता' भन्ने शब्दलाई मैले सधैं ब्राको तुना बाँध्दा वा कमरमा पतलुनको पेटी कस्यो मात्रै सम्भेको हुन्छु । संस्थताको सबौतम अवस्था कुन हो, मेरो मस्तिष्कमा अर्भै समाधानै गन नसकेको विषय हो । बाकोस तुनाले जीउमा बाँधिसकेपछि वा कमरमा पेटीले टन्ने काकोसकेपछि संस्थता मेरो जीवित शरीरमा आश्रित हुन्छ कि ब्रा, तुना वा पेटीमा ? या समाजको दृष्टिमा ? कारण मानव विकासक्रममा आदिम मानव संस्थतावाहो ननवादी नै थियो । तर, म स्त्री हुँ । त्यसैले कैयौं मर्यादा, लाज अनि डरमुन्तिर मुखिँदै ववुरो म निगरमा हल्केला राखी सधैं सोच्नु- 'आखिर स्त्रीलाई समाजले किन र जोधम ब्रिअडिड वा रजोनिवृत्तिजस्तो प्राकृतिक प्रक्रियामा लज्जित वन्न सिकाउंछ ?'

सायद, साधुगं सभ्यतासित वाचिहकेका जमातलाई भरो
यस्तो अनभिज्ञता माफी मानुपन प्रकारको लाग्छ । तर, जतिखेर
खुला विचारका द्वीप पंरिचित व्यक्तिले सभ्यताको हातस
निर्धारा गन मैमाथि असौ प्रश्न प्रहार गन थााल्छ, तबस
क्षण निश्चय नै म लज्जित भएको हुन्छु । त्यसैले चाहे तरुण
अस्थायो चरम पढासमे उभिएको किन नहोस, युवा-जीवामा
हजार्नै मान्यता, जिम्मेवारी, पीडा, दयनीयता, पराजय, रोग
लज्जाको बोधमयिन्न भरो शरिरमा नेपोजय सुरु हुनुअर्थ नै
एजिडको विश्वांल प्रभाव भकिरमा थालेको छ ।

त्यसले जतिखेर म एनाअध उभिएर आफ्नो स्वीत्य
खोजिरहेको हुन्छु, खै कुनै किन अनुहारमा हराउँदै गरेको
कसाव, यसको छालामा पर्दै गरेको प्रौढताको गहिरो चिह्न
अर्थात् चाउरीले च्यास्स घोन्छ । र, जतिखेर मेरो मास्तिफ्कमा
जानल्लाई नापिरहेको हुन्छु, दिनाँदै उमरसित रूखो बन्दै गरेको
जानल्लाई पो मलाई अर्कित पाउँ ।

हुन सक्छ, मेरो यस्तो स्थिति सौन्दर्यको भुखो जमातक
निमित्त बहुयौलीपनतर्फ अग्रसर बन्दै गएको प्रथम चिह्न हो

तर, यो जमातचाहिं को हो, जसले स्खीलाई अनुहार हेरें प्रोढ वा
बुद्ध करार गर्छ ? यी सबै त केवल हेर्ने दृष्टिकोणसम्म मात्रै त
सीमित हुन्छ । भन्नुहोस् त नदीको पानी र तलाउको पानीमा
के अन्तर छ ? आँखि दुवै पानी हो । त्यो त पानीमा डुबे
व्यक्तिमा यो निर्भर हुन्छ, उसले त्यो पानीबाट मोती भेट्दाउँछ
कि ढुंगा । होइन र ? त्यसले भन्छ, स्त्री जतिसुकै उमेर पुगेको
होस्, उर्वर चरण अर्थात् रजोधर्ममा वा निषेधित चरण अर्थात्
मेनोपोजमा होस्, स्त्री केवल स्त्री हो । सिंगो मानवजातिको
एक सबल प्रतिनिधि हो ।

રજોનિવૃત્તિ ર જનાવર

जब म मानव स्त्रीमार्थ जीव वैज्ञानिक तथ्यहरूको विवेचना गर्छु, मलाई खुबै सटकेको विषय हो- प्रकृतिको पक्षपाती खेल, जसले आफ्नो जीवनमा भोग्नुपर्ने रोगधर्म र रजोनिवृत्ति, रर, जतिवेला मैले रजोनिवृत्ति जानकारमा पिन भएको देखें, त्यतिवेलादेखि स्वतः प्रकृति पक्षपाती लागेन । बरु यस तथ्यले मलाई अलिकति भए पनि सहज बनायो । कारण यसले मेनोपजमार्फत स्त्रीलाई हर्मोनल परिवर्तनको लाभ प्रदान पार्न हेर्न सिकाइरहेको हुन्छ । ठूलो पोथी जनावार (जस्तै हिलर ह्वेल, नखाल, सार्ट-फिन्नेर्ने पायलट आदि विभिन्न ह्वेल) ति हुन्, जसमा रजोनिवृत्ति देखिन्छ । अनुसन्धान अनुसार, बूढू हत्थारा पोथी ह्वेलमा प्रजननपाछि, छिट्टै रजोनिवृत्ति देखा पर्छ । रजोनिवृत्ति भएपछि, ह्वेल अर्कै ३०-४० वर्षसम्मै जीवित रहन्छ । प्रजनन या रजोनिवृत्तिपाछि, पोथीले आफ्नो बचन या समूहको भर्त्ताभर्ती नैतुल्य गर्छ । नेबर' नानक पत्रिकाको लेख 'ओल्ड फिमेल' ले रजोनिवृत्ति भइसकेका बूढी ह्वेलमा पारिस्थितिक ज्ञानको अधिकतम विकास भएको कुरा गर्छ, जसको फलस्वरूप बचनका युवा भाले प्रायःजसो बढेो उमेरका पोथी नैतुल्य प्रसृतमा गर्छन् । यस्ता रजोनिवृत्तिमा उमेरका केही जनावार अनुसन्धान हुन्छन्, जसले रजोनिवृत्तिपाछि बचनको नैतुल्य गरिरहेको हुन्छ ।

रजोनिवृत्ति चासो

जब मेल रजोनिवृत्ति बृभन सिजान सोसरोको 'द सेसी इयर्स' र गेयल सिहीको 'द साइलेन्ट प्यासेज' पढें, त्यहाँ लेखक रजोधर्ममा उर्वर रहेको स्त्रीत्वलाई मात्रै आकर्षित भएको पाउँ। दुवै लेखक रजोनिवृत्तिलाई रोग छाने, यसबाट भएकति हुन एस्ट्रोजन हर्मोन प्रतियस्पर्धनाबाट पुनः यौवन पाउने विषयमा मात्रै केन्द्रित भएको पाउँ। तर, रजोनिवृत्ति हेर्ने मेरो नजरयाचाहिँ म्याक्स उल्फ भेलेरियोको किताब 'द टेस्टोस्टेरोन फाइल्स' ले बर्दालिदियो। यस किताबमा म्याक्सले रजोनिवृत्तिलाई 'एक अद्वितीय बदलिंदो आगो' भनेका छन्। म्याक्सका अनुसार, एस्ट्रोजन हर्मोनको ऐठनबाट जस्तै योषी बाहिर निस्कन्छन्, त्यसबाट मात्रै उनी स्त्री स्त्री हुनुको स्पष्टता बोध गर्छिन्। र, त्यस अवधिमा स्त्री एकाएक साहसिक बन्दिन्।

प्रत्येक स्त्रीमा रजोनिवृत्तिको यात्रा समान हुँदैन। जीवनशैली परिवर्तन अनि लक्षणअनुसारको पोषण आहार ग्रहण गरे रजोनिवृत्तिको प्रभावमा काफी बदलाव ल्याउन सकिन्छ भन्ने तथ्य ज्याकी लिन्चले आफ्नो लोकोपयोगी किताब 'ह्यापी मेनोपाज' मा लेखेकी छन्। यस किताबले हजारौं मेनोपजल स्त्रीलाई मेनोपजका जटिल परिवर्तनमा पनि आफूमा सकारात्मक बदलाव ल्याउन प्रेरित गरेको छ। यसरी रजोनिवृत्तिको कुरा गर्दा मलाई इटालियन बोल्ड अभिनेत्री मोनिका वेलुचीको याद आउँछ। यस विषयमा मोनिकाले भनेकी छन्, 'जब म चालीस वर्षकी थिएँ, दुई वच्चाकी आमा बनिसकेकी थिएँ। र, जब पैंतालीस वर्षकी भएँ, एक वर्षसम्म मैले वच्चालाई स्तनपान गराएकी थिएँ।' यसको मतलब चार वर्षपहिले मैले स्तनपान गराएगसरी मभित्र रजोनिवृत्ति जन्मेको अनुभूतिबाट निस्कन एकसाथ चाखेकी थिएँ। र, अहिले म रजोनिवृत्तिदोष धेरै अघि बढिसकेकी छु। र, मलाई प्रैहतासित प्रेम हुँदै छ।' भनिन्छ। नि, एज लाइक वाइन ! विज्ञानले पनि यो तथ्य स्विकारेको छ। मानवलाई बुझ्नेयोलीमा देख्ने दुष्प्रभाव रोक्थाम गर्न सुगलेजस्तै एन्टिअक्सिडेन्ट (आयुर्वद्धि गराउने) फलहरूको लगातार सेवन, नियमित व्यायाम अनि योगको महत्त्वपूर प्रेरित गराउने काम विज्ञानले गरिरहेको छ।

नोबेल पुरस्कार विजेता ओहसुमीले मेनोपोजका कारण स्त्रीमा बढ्दै गरेको एजिङ प्रक्रिया अध्ययन गरेकी छन्। यस अध्ययनमा उनले शरीरमा कोशिका नवीकरण जागृत गराउँदै एजिङ टाढा राख्ने प्रक्रियामा १२ देखि २४ घण्टासम्मको उपवासलाई दीर्घायुसूचक बताएकी छन्।

प्रौढता एक उत्सव

समयको कालक्रममा आफू बढ्दै हुँदै गरेको हेर्नु मानिसलाई एक चुनौतीको विषय नै हुन्छ । तर, यही नै जीवन हो । समयको जगमाभालाई कसले पो रोकन सकोथे ? अन्तमा जीवनवासी मृत्यु हाकी हुने नै त हो । यसरी मर्ने प्रक्रियालाई जिवनवसरह जिवन सार्नु हुन्छ । सायद तमसो भए भनिनेपछा हुने शारीरिक अनि मानसिक बदलावलाई सहर्ष स्विकार्न सकिन्छ, होला । हेर्नुस् त, प्रकृति पनि यस्तै प्रौढताको सुन्दरतामा लिप्त बन्दछ । जीवित पृथ्वी बनेको हुन्छ । आयुर्वेदमा पनि जतिखेर अर्जुन-वृष् अशोक-वृद्ध ग्रीह बन्छ, त्यसको प्रौढतासित औषधीय गुण चढेको छालावटै मुटुको समस्या र रोगधर्म विकारलाई शरीरबाट हटाउने औषधि बनेको हो ।

स्त्रीको हातमा रंगिने गहिरो मेहन्दीले त्यस क्षण मात्रै रङ छोइन्छ, जब त्यो सुकेर प्रोढ हुन्छ । एजिड वाइनको स्वादमा जुन मज्जा हुन्छ, त्यो नयाँमा कहाँ पाइन्छ ? स्त्री पनि प्रजनन अर्थात् रजोनिवृत्ति पार गरेपछि, मात्रै पूर्ण बन्दिन् । त्यसैले आजौ, प्रोढाको सुन्दरता स्विकार्दै रजोनिवृत्तिलाई सेलिब्रिट गरौ ।
हयाप्पी मेनोपज !

कालिकन विन्डो पिरियड

कथा

कल्पना बान्तवा

कालिकन हतारिंदे लेबर रुम अपरेसन थिएटरको लुगा फेर्ने कोठामा छिरी । पौने आठ वजे आएर इभिनिङका साथीहरूसँग ह्यान्डओभर बुफिसक्नुपर्नेमा सवा आठ बाजसकेको थियो ।

‘उफ ! आज मार्ने भए !’ आफैँसँग बोल्दै ओटीको लुगा लगाउन थाली ऊ । घरबाट हिँड्ने बेला सानी छोरीले आज छाड्दै छाडिन् । सानीले हतपती नछाड्ने हुँदा नाइट ड्युटीमा प्रायः अबेला हुन्छ, जहिल्यै । हरे ! यो नर्सको जागिर ! केटाकेटी साना छ्दैन त नाइट ड्युटी एउटा समस्या नै बन्छ, नर्स अमाहरूका थियो ।

‘काली ! इमरजेन्सी सिञ्चोरेियन सुरु हुन लागेको छ, थिएटरमै आउनु ह्यान्डओभर लिनलाई, विनाले स्क्रब गरिसकी है !’ रानु दिदी कोठा बाहिरवाटै बोल्नुन् । अस्पतालका चिनेजानेका सबैले कालकिनलाई छोटेमीठो ‘काली’ नै पुकार्छन् ।

‘हस् दिदी ! म आइहालें !’

कालिकन अपरेसन थिएटरभित्र छिर्दा सर्जनहरू, पिडियाट्रिक डाक्टर, अनि उसकै साथी विना पनि तयार भएर बसेका थिए । अपरेसनद्रारा बच्चा निकालिनुपर्ने महिला अपरेसन टेबलमा पटेली छन् । एनेस्थे्टिस्ट (बेहोस पार्ने डाक्टर) चाहिँ ती महिलाको हातमा दुईतीन ठाउँमा काँसिस गर्दा पनि आईभी लाइन खोल्न नसक्दा दिक्क भइरहेका रहेछन् । सलाइन दिन्न नसकिएकाले अपरेसन सुरु गर्न हिलाइ भइरहेको रहेछ ।

यस्तोमा कालीलाई लाग्यो, इन्टुभेनस एक्सस नै प्राथमिक हो अहिलेलाई । एनेस्थे्टिस्टको सहयोगमा उसले त्यो गर्भवती महिलाको हातको नसामा सलाइनको क्यानुला जोड्न सफल भई, तर दुईतीन ठाउँमा छोडएको स्थानबाट थोरैथोरै बगेको रगत र रगत लागेका कपासका डल्लाहरूले उसका दुवै हात रँगिए । सलाइन लाउनमा एकोहोरेएकी कालकिनको अर्थात्करि ध्याने गएन । ‘काली, ग्लोब्स किन नला’को !?’ साथी विनाले चिच्चाएर सोधी उसलाई ।

‘एचआईभी पोजिटिभ केस हो, हामीले त्यत्रो भनेको सुनेनौ !’, डा. जोनीको बोलीले कालीको होस उडायो । एक छिन त ऊ केही भन्ने सक्किने भएर लाटिई । उसलाई त्यो अपरेसन कक्ष फनफनी घुमेकै लाग्यो ।

रातले रँगिएका आफ्ना हातहरू हेरी, उसका नौनारी गलेर आए । भोरिएका आँखामा कलिला बाँसका मुनाकै रह्ररलाग्दा साना छोरीहरू र प्यारो लोभेका छाया र अनुहार फलफली आए ।

धारामा गएर बेटाडिन भोल सावुनले

मलीमली बेस्मारी हात धोई । स्प्रिटरले औलाका काप हँरी र नडका चेप हुंदी पुछी । अन्तमा स्प्रिटरले सिँगो हातै धोई ।

त्यो गर्भवती महिलाको रेकर्ड फाइल पल्टाएर हेरी । रगतको रिपोर्टमा रातो मसीले ‘एचआईभी रिपुष्टिभ’ लेखेको देखेपछि उसको धैर्यले साथ छोड्यो, आराम गर्ने रुमको सोफामा घोटिएर खाँ व्वाँ रोई ।

अपरेसन सफिएपछि, डाक्टरहरू र साथी आएर कालीलाई सान्त्वना दिन थाले ।

‘हातमा घाउ चोटपटक लागेको छैन भने केही हुन्न, काली ! इन्ट वरी !’

दिउँसो नुहाएर हातखुट्टाका नडहरू फेदै लाएर काटेको सम्झी कालीले । नडको छेउछाउका मेरका छालाहरू काट्दा मासु पनि भेटेको थियो नेलकटरले । तरकारी काट्दा सधै चक्कुले कोतरका हातका दागहरू हेरीरही । अहँ, जोगिने कुनै गुन्जायस भेटिन उसले ।

‘पोजिटिभ पेसेन्टको अपरेसन गर्दा मलाई पनि कति पटक निडल प्रिभ भा’छ, तर अहिलेसम्म केही भएको छैन । हामी उच्च जोखिम मोलेर काम गर्नेलाई भगवान्ले हात थाच्छुन्, चिन्ता नगर !’

‘डेलभरी गराउंदा क्यानचोटि हेपाटाईटस बी पोजिटिभ महिलाको एन्मियोटिक फ्लुइले सवोग नुहाइएकी छु म पनि । पीर नगर साथी, केही हुन्न !’

‘शंका लाग्छ भने डाक्टरसँग कन्सल्ट गरेर एचआईभीको प्रिभेन्टिभ डोज लि’हाल न त ! सान्त्वनाका शब्दहरू प्रशस्त ओइरिए पनि कालीको चित्तलाई शान्ति प्रदान गर्न कुनैले सकेनन् । नानाथरीका आशंका र चिन्तामा घुलिएर रातभर कालिकन काममा जोतिइरही । उसलाई पक्का आभास भयो कि एचआईभी भाइसर उसको रक्त सञ्चारमा दौडिन थालिसके । ऊ अब एचआईभी पोजिटिभ भइसकी, एकै छिनअघिसम्म ऊ जे थिई अब त्यो रहिन । एक निसेपमा उसको संसार बदलिइसक्यो । अरूलाई सम्झाउन त सारे सजिलो हुने रहेछ, अहिले आफूलाई पर्दा सान्त्वनाका कुनै शब्दले पनि उसका वेदनालाई कम गर्न सकिरहेका थिएनन् । ऊ आफू एकरी हुँदै हो त तैबसेक मन बाँझ सजिलो हुन्यो, तर नाबालक छोरीहरू र लोभेलाई जोगाउँदै, सम्हाल्दै घर व्यवहार कसरी धान्ने ; सबभन्दा ठूलो कुरा लोभेलाई कसरी बताउने यो कुरा ?

विश्वासको ठूलो संकटमा परी कालिकन । लोभ्नेमान्छेको मन दुर्घटनावश पोजिटिभ विरामीको रगत छोइएर एचआईभी सरेको भन्ने कुरा पत्याउने हो, होइन वा श्रीमतीको चरित्रप्रति नै शंका गर्ने पो हो कि ? के भन्न सकिन्छ, र ! नर्सको जागिरमा उसै त रातिगरात घरबाट बाहिरिनुपर्छ ।

विहान ऊ त्यावमा गएर त्यो महिलाको ब्लड रिपोर्टको अभिलेख हेर्न थाली । त्यावबोर्डले भने, सिस्टर ! यी महिलाको रिपोर्ट पोजिटिभ भए पनि एकदमै विक ब्यान्डमा छ, जुन पछि गएर कहिलेकाहीं नेगेटिभमा फेरिन पनि सक्छ । कहिलेकाहीं भाइरल इन्फेक्सन

हुँदा कुनै कुनै केसेजमा यसरी एचआईभी पोजिटिभ देखिन्छ कुनै बेला !’

‘तर, उनको रिपोर्ट नेगेटिभ नै त छैन नि भाइ !’ कालिकन बोली ।

‘त्यो त हो सिस्टर ! सम्भावना जे को पनि छ !’

कालिकनको औडाहा भूने शान्त भएन । आँखा तिरमिर पाउँ उ फर्की । राति अपरेसन गरेको महिलालाई पोस्ट अपरेसन बाईंमा भेट्न गई । २५/२६ वर्षकी ऊ कोल्डे परैरै छोरीलाई दूध ख्वाउने प्रयास गर्दै थिई ।

‘बहिनी ! कस्तो छ अहिले तपाईंलाई ? हिजो तपाईंको अपरेसन हुँदा म पनि त्यहीं थिएँ !’ कुरा कसरी थाल्नु भनेर बडो अट्टेरामा परेकी कालिकनले त्यति मात्र भन्न सकी ।

‘अरु त ठीकै छ सिस्टर ! खालि दुखाइले गर्दा सजिले ओल्टेकोल्टे फेर्न सकिरहेकी छैन !’ ‘बहिनी, हेर्नुस् न ! हिजोको अपरेसनमा मैले नागो हातले तपाईंको ब्लड मज्जाले छोइछु । त्यसैले म ज्यादै चिन्तित छु बहिनी !’ कालिकनले खुलस्त भनी ।

‘ए तपाईं नै हो रातिको त्यो सिस्टर ? हेर्नुस् सिस्टर ! तपाइँले पीर लिने पर्दैँन । यो ब्लड रिपोर्टलाई म त के मेरा श्रीमान्ले सम्म पत्याउनु हुन्न । हामी एकदमै साधारण भन्ने कुरा पत्याउने हो, होइन वा श्रीमतीको र सम्भावनादेखि धेरै टाढा छौं हामी दुवै लोभ्नेस्वास्नी । मेरा श्रीमान् बेक्मा जागिरे हुनुहुन्छ, म सामान्य गृहिणी हुँ । तपाईंले सलाइन लाईएर मेरी छोरीलाई बचाउनमा लागी । आफ्ना साना पुक्नुकल परेका हातले कारण केही नराखो हुँदैन, दुक्क हुनुभए हुन्छ !’ उसका कुराले कालिकनलाई केही राहत महसुस भयो । फिजिसियन डा. प्रेमलाई भेटेर आफ्ना खुलदुलीहरू बताई ।

‘अहिले विन्डो पिरियडमा त रगत जाँचेर केही हुनेबाला छैन, ३ महिनापछि ब्लड टेस्ट गर,’ डा. प्रेमले सल्लाह दिए ।

कालिकन घर पुगी ।

ठूली छोरी स्कूललाई हिँडिसकिन्छ । सानी

वौडै कृपाको गोडामा छुँद हाल्न आई । ममताले सरर भिज्यो कृपाको छत्ती । छोरीलाई गम्सग अंगालेर सधैको जस्तो स्नेहको तीव्र वेगमा छोरीका अनुहार चुम्ने लाग्दा भ्रसमा भएर सोची, ‘अहो ! अब त मैले छोरीहरूलाई माया गर्न पनि नहुने भो !’

निराशा र मन दुखाइको चरम आवेगमा अढाई वर्षकी छोरीलाई अंगालेर भक्कानो फुटाउन थाली कालिकन । ‘आमा किन रोएको !’, आमाको अनुहार मुसादै सोच्छ, सानी । आफ्ना साना पुक्नुकल परेका हातले आमाका आँसु पुछिदिन्छे र आफैँ माया गरेर चुम्छे,आमाका गाला, आँखामा । ओठमा माया गर्न खोज्दा कालिकन मुनटो बटाछे किनकि आफ्ना थुकले लतपतिएका ओठले आमाका

‘अहिले विन्डो पिरियडमा त रगत जाँचेर केही हुनेबाला छैन, ३ महिनापछि ब्लड टेस्ट गर,’ डा. प्रेमले सल्लाह दिए ।

कालिकन घर पुगी ।

ठूली छोरी स्कूललाई हिँडिसकिन्छ । सानी

उसलाई पक्का आभास भयो- एचआईभी आइरस उसको रक्त सञ्चारमा दौडिन थालिसके । ऊ अब एचआईभी पोजिटिभ भइसकी, एकै छिन अधिसठम ऊ जे थिई अब त्यो रहिन ।

‘अहिले विन्डो पिरियडमा त रगत जाँचेर केही हुनेबाला छैन, ३ महिनापछि ब्लड टेस्ट गर,’ डा. प्रेमले सल्लाह दिए ।

कालिकन घर पुगी ।

ठूली छोरी स्कूललाई हिँडिसकिन्छ । सानी वौडै कृपाको गोडामा छुँद हाल्न आई । ममताले सरर भिज्यो कृपाको छत्ती । छोरीलाई गम्सग अंगालेर सधैको जस्तो स्नेहको तीव्र वेगमा छोरीका अनुहार चुम्ने लाग्दा भ्रसमा भएर सोची, ‘अहो ! अब त मैले छोरीहरूलाई माया गर्न पनि नहुने भो !’

निराशा र मन दुखाइको चरम आवेगमा अढाई वर्षकी छोरीलाई अंगालेर भक्कानो फुटाउन थाली कालिकन । ‘आमा किन रोएको !’, आमाको अनुहार मुसादै सोच्छ, सानी । आफ्ना साना पुक्नुकल परेका हातले आमाका आँसु पुछिदिन्छे र आफैँ माया गरेर चुम्छे,आमाका गाला, आँखामा । ओठमा माया गर्न खोज्दा कालिकन मुनटो बटाछे किनकि आफ्ना थुकले लतपतिएका ओठले आमाका

जलवायु परिवर्तनको अर्थ-सामाजिक गाँठो

किताब

राम लोहनी

पृथ्वीको वायुमण्डलमा हरितगृह ग्यास (कार्बनडाइअक्साइड, मिथेन, नाइट्रस अक्साइड, फ्लोरोनेटेड) आदिको परिमाण दिनानुदिन बढ्दै गइरहेको छ । यसको मुख्य कारण हो-पेट्रोलियम पदार्थ, प्राकृतिक ग्यास, कोइलाजस्ता जीवाश्ा इन्धन (फोसिल फ्युल) को अत्यधिक उपभोग । यीमध्ये पनि कार्बनडाइअक्साइडको उत्पादन प्रमुख समस्या हो । वायुमण्डलको कार्बनडाइअक्साइडलाई वनस्पतिले शोषण गरेर सन्तुलनमा राख्न खोज्छ । तर, वनस्पतिले शोषण गर्न सक्ने भन्दा कैयौँ गुणा बढी कार्बनडाइअक्साइड उत्पादन भइरहेको छ । कार्बनडाइअक्साइड समुद्रको पानीमा घुलेर पानीको अम्लीयपना बढेको छ । पृथ्वीको सतहको तापक्रम क्रमशः बढिरहेको छ । सूर्यबाट निस्कने हानिकारक किरण सोफैँ पृथ्वीमा आउन थालेको छ । श्वासप्रश्वासमा समस्या उत्पन्न हुन थालेको छ । जैविक विविधता संकटमा परिसकेको छ ।

बढ्दो पर्यावरणीय संकटले मानव अस्तित्व नै खतरामा पर्न सक्ने सम्भावनावारे विश्व समुदाय सचेत छ । कार्बनडाइअक्साइड उत्सर्जनलाई कसरी कम गर्ने भन्नेबारे चिन्तन-मनन भइरहेका छन् । साना, ठूला, धनी, गरिव सबै राष्ट्रले पर्यावरण जोगाउने प्रतिबद्धता पनि जनाइरहेका छन् । तर, कार्यक्रमहरू परिणाममुखी देखिएका छैनन् । वैज्ञानिक, पत्रकार, साहित्यकार सबैलाई जलवायु परिवर्तन चासोको विषय बनेको छ । भर्खैर अभिवा चोम्स्कीले ‘इज साइन्स इन्फ ? फोटी’ फिटिकल क्लेस्सन्स अबाउट क्लाइमेट जस्टिस’ शीर्षकको महत्त्वपूर्ण पुस्तक लेखेकी छन् । अभिवाको पुस्तकले जलवायु परिवर्तनका कारण र समाधानको प्राविधिक पाटो मात्रै केलाउने प्रचलित परम्पराबाट अघि बढेर समस्याको संरचनात्मक आधारलाई विश्लेषण गर्ने प्रयास गरेको छ । पुस्तककार जलवायु अभियन्ता, विद्यार्थी र सामान्य पाठक हरैकले पर्याप्त लाभ लिन सक्छन् ।

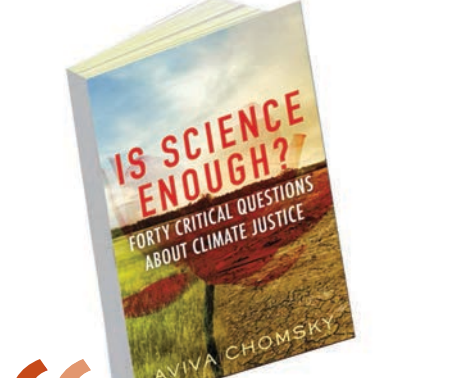
अभिवाका अनुसार, जलवायु परिवर्तनका दुईवटा कारण छन्- जीवांश इन्धनको उपयोग र आर्थिक प्रणालीको संरचना । अहिले पुँजीवादको पछिल्लो ढाँचा नवउदारवादले विश्व अर्थतन्त्रलाई डोर्चाइरहेको छ । केही समयदेखि नवउदारवादमा संकट देखिए पनि त्यसको विकल्पमा नयाँ अर्थव्यवस्था स्थापित भइसकेको छैन । अभिबाले पुस्तकमा यो शुन्यतालाई उपयोग गर्दै पर्यावरण-मैत्री नयाँ आर्थिक व्यवस्था अपनाउनुपर्ने प्रस्ताव गरेकी छन् । पुँजीवादी अर्थ व्यवस्थाले उत्पादन तथा उपभोगको आधारमा समृद्धिको मापन गर्छ । उत्पादन र उपभोग बृद्धि गर्ने रिले दौडिमा केही राष्ट्र र विश्वका सीमित मानिस जनसंख्याको ठूलो हिस्सालाई पछि छोडेर

धेरै अधि पुन सफल भए । आर्थिक समृद्धिको मुख्य आधार ऊर्जा खपत हो । बढ्दो ऊर्जा माग पूर्ति गर्न ऊर्जा संसाधनको दोहन तीव्र गतिमा भइरहेको छ । वनजंगल विनाश हुँदै छन्, खेतीयोग्य जमिन घट्दै छन्, बचेका खेतीयोग्य जमिनहरू धनी राष्ट्रको कब्जामा पुग्दै छन् । मानिसहरू स्वाभाविक रूपले अवसर र समृद्धिको खोजीमा विकसित मुलुकमै केन्द्रित हुन पुच्छन् । फलस्वरूप ‘जलवायु शरणार्थी’ को संख्या दिनानुदिन बढ्दो छ । त्यसैले विकसित

जनासूकै प्रविधिका सहयोगका समेत पहुँच कायम गर्न जरुरी छ । यो कार्यमा धनी तथा विकसित मुलुकको अतिरिक्त दायित्व रहन्छ । किनभने आज देखिएका जलवायु परिवर्तन तीन/चार सय वर्षदेखिको औद्योगिकीकरण, उपनिवेशीकरण र उत्तरोत्तर सञ्चित वातावरणीय विनाशको परिणाम हो । जलवायु संकट समाधानका लागि संरचनात्मक सुधारलाई पहिलो खुईकिला टाँस्नु अभिवा । विश्व आर्थिक संरचनाको आधारभूत तत्वहरूलाई सम्बोधन नगरी निशुद्ध प्राविधिक सुधारले मात्रै जलवायु परिवर्तनलाई रोकन सकिन्न । हाम्रा राजनीति पर्यावरणमैत्री हुनु आवश्यक छ, हाम्रा अर्थनीति पर्यावरणमैत्री र समतामूलक हुनु जरुरी । असन्तुलित ऊर्जा खपत र असमान समृद्धिले पैदा गरेको खाडललाई पुग्दै अघि बढे मात्रै जलवायु संकटबाट पृथ्वीवासीले मुक्ति पाउँछन् । त्यसका लागि धनी राष्ट्रहरूले अपनाउने आर्थिक तथा राजनीतिक नीति महत्त्वपूर्ण हुन्छ भन्ने तर्क पुस्तकले गरेको छ ।

पुस्तकको संरचना
पुस्तक परिचय खण्डबाहेक पाँच च्याप्टरमा विभाजित छ । अभिवा आफ्ना तर्कहरूलाई प्रश्न-उत्तरको शैलीमा प्रस्तुत गर्छिन् । पुस्तकका चालीसटा प्रश्न छन् । पहिलो पाठमा प्रविधिपरक आठ प्रश्न छन् । दोस्रो पाठले नीतिपरक एघारवटा प्रश्नमाथि चर्चा गरेको छ । तेस्रो पाठमा व्यक्तिगत तहमा के गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छवटा प्रश्न छन् । चौथो पाठले आर्थिक, सामाजिक तथा जातीय/नस्तीय न्यायको सवाललाई आठवटा प्रश्नमार्फत उठाएको छ । पाँचौँ पाठले प्रश्नहरू र प्रस्तावित समाधानलाई बृहत् फलकमा हेर्ने प्रयास गरेको छ । यी सैद्धान्तिक सवाललाई अभिबाले सातवटा प्रश्नमार्फत सम्बोधन गरेकी छन् ।

जलवायु परिवर्तन आजको अस्वीकार गर्ने नसकिने वास्तविकता हो । यसका भौतिक कारक हरितगृह ग्यासहरूको परिचय र त्यसले वातावरणमा पार्ने प्रभावको प्राविधिक जानकारी दिएपछि अभिवा ‘स्वच्छ’ ऊर्जा, ‘नवीकरणीय’ ऊर्जा र ‘शून्य’ उत्सर्जनमाथि चर्चा गर्छिन् । हरितगृह ग्यास उत्पादन नगरी र वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव पैदा नगरी उत्पादन गरिने ऊर्जा स्वच्छ ऊर्जा हो । सौर्य ऊर्जा, वायु ऊर्जा, जलविद्युत्, जैविक इन्धन नवीकरणीय ऊर्जा हुन् । तर, यी नवीकरणीय ऊर्जा पनि पूर्ण रूपले स्वच्छ भनें होइनन् । सौर्य ऊर्जा र वायु ऊर्जाका लागि ऊर्जा बचत महत्त्वपूर्ण हुन्छ । त्यसका लागि ठूला-ठूला ब्याट्रीहरू आवश्यक

धनी राष्ट्रले गरेको वातावरणीय फोहोरको मूल्य गरिब राष्ट्रहरूले चुकाउनुपरिरहेको छ । कार्बन उत्पादन धनी राष्ट्रमा भइरहेको छ, वनजंगल जोगाउने दबाब गरिब राष्ट्रहरूलाई दिइन्छ ।

पछ्न् । ब्याट्रीका लागि लिथियम, कोबाल्ट, म्यान्गानिन आदिको पर्याप्त पूर्ति हुनु जरुरी हुन्छ । निश्चित समयपछि प्रतिस्थापन गरिरहनपर्ने हुँदा पुराना ब्याट्रीको व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण हुन जान्छ । त्यस्तै सौर्य फार्म, वायु फार्मको पर्याप्त जमिन चाहिन्छ भने सौर्य ताप र वायुको गति सबैतिर एकनास पनि हुँदैन ।

ठूला जलविद्युत्ले निस्क्याउने पर्यावरणीय समस्या र प्लान्ट स्थानाका लागि चाहिने जमिन चुनौतीपूर्ण रहन्छ । युरोप र अमेरिकामा उत्पादन गरिँदै आएको विद्युत्को मुख्य स्रोत जीवांश इन्धन हो । जैविक इन्धन (बायोफ्युल) का लागि चाहिने कच्चा पदार्थ उत्पादन गर्न ठूलो परिणाममा खेतीयोग्य जमिन आवश्यक पर्छ, जसले खाद्यसंकट र भोकमरी पैदा गर्न सक्छ । यसले वायुमण्डलमा छोड्ने नाइट्रोजन अक्साइड हरितगृह ग्यास नै हो । त्यसैले निरपेक्ष शून्य उत्सर्जन भन्ने सम्भव कुरा होइन, खुद-शून्य उत्सर्जन व्यावहारिक लक्ष्य हुन सक्छ । उत्सर्जित कार्बनलाई संकलन गरेर जमिनमुनि कतै जम्मा गर्दै जाने वा कुनै काममा प्रयोग गरेर एउटा प्राविधिक विकल्प हुन सक्छ । तर, त्यसको सम्भाव्यता अहिले नै स्पष्ट भइसकेको छैन । पारमाणिक स्रोत कार्बन उत्सर्जनको दृष्टिले सुरक्षित हुन त सक्छ, तर यसको वातावरणीय

जोखिम, लगानी र विश्वव्यापी उपलब्धता चुनौतीपूर्ण छन् ।

नीतिगत सवालअन्तर्गत आजसम्म भएका राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रयासहरूको चर्चा गरिएको छ । संयुक्त राष्ट्र सघले १९८८ मा एउटा अन्तर-सरकारी प्यानल गठन गरेको थियो । १९९७ मा क्योटो सम्मेलन भयो । यसले क्योटो प्रोटोकल पारित गर्‍यो, तर प्रोटोकलको लक्ष्य कार्यान्वयन हुन सकेन । उच्च कार्बन उत्सर्जन गर्ने राष्ट्रहरूले कार्बन उत्सर्जन घटाउने सहमति भएको थियो । यो सम्झुमा चीन थिएन । तर, २००९ पछि कार्बन उत्सर्जनमा चीनले सबैलाई उछिर्‍यो । क्योटो प्रोटोकलको लक्ष्यबाट चीन मुक्त रहेपछि, अमेरिकाले पनि त्यसलाई कार्यान्वयन गरेन । त्यस्तै सरोकारवालाहरूको समूहको एक्साइन्वी पेरिस बैठकले राष्ट्रहरूलाई आह्वान गर्‍यो । बाध्यकारी नभएको यस्ता आह्वान कार्यान्वयनमा आएन । २००८ पछिको आर्थिक मन्दी र कोभिड-१९ को विश्वव्यापी लकडाउनले कार्बन उत्सर्जनमा कमी गरेको थियो । तर, परिस्थितिमा सुधार हुनेवित्तिकै कार्बन उत्सर्जन भन्नु द्रुत गतिले बढ्न थाल्यो । कार्बन उत्सर्जन नियन्त्रण गर्न कार्बन कर, कार्बन उत्पादन सीमा निर्धारण, कार्बन उत्पादन शोधभर्ना (कार्बन अफसेट) आदि प्रयास भए । तर, ती खासै प्रभावकारी भने हुन सकेनन् ।

शक्तिशाली राष्ट्रहरूको ऊर्जाको मुख्य स्रोत जीवांश इन्धन रहनु नै यसको मूल कारण हो । अमेरिकाले आफूलाई आवश्यक ऊर्जाको ६० प्रतिशत जीवांश इन्धनबाटै पैदा गर्छ । चालीसको दशकबाट अमेरिकाले अपनाएको नयाँ आर्थिक व्यवस्था (न्यू डिल) ले समृद्धिलाई लक्ष्य बनाएको थियो, त्यसैले ऊर्जा उत्पादनमा राज्यले ठूलो लगानी गर्‍यो । सत्तरीको दशकपछिको नवउदारवादको बजारवाद र स्वतन्त्रतामाथि अमेरिकाले कानुनी अंकुस लगाउन चलेन । शीतयुद्धको समयमा ऊर्जाको आवश्यकता भन्नु बढ्दै गयो । हाले अमेरिकामा ‘नयाँ हरित अर्थव्यवस्था’ (गिन न्यू डिल) को चर्चा हुन थालेको छ । यसले राज्यको हस्तक्षेपमा पर्यावरणमुखी आर्थिक व्यवस्थामा स्थानान्तरण गर्नुपर्ने प्रस्ताव गरेको छ ।

जलवायु परिवर्तनको एजेन्डामा व्यक्तिले गर्न सक्ने प्रयास पनि सामर्थ्य छैन । धनी मुलुकका उपभोक्ताहरूको ऊर्जा खपत अत्यधिक छ । विश्वका दस प्रतिशत जनसंख्याले फ्रन्डै पचास प्रतिशत ऊर्जा खपत गर्छन् भने आधा जनसंख्याको ऊर्जा खपतचाहिँ लगभग दस प्रतिशत मात्र छ । धनी मुलुकमा मासु खपत अत्यधिक छ । अमेरिकामा उत्पादित चालीस प्रतिशत अनाज मासुका लागि पालिने पशुपालनमा खपत हुन्छ । विश्वको अर्को कुनामा भोकमरीको समस्याबाट करोडौँ मानिस पीडित छन् । पशुको मलमूत्रबाट उत्पादन हुने मिथेनको परिमाण पनि उच्च छ । धनी मुलुक र धनी व्यक्तिहरूको गाडी तथा हवाई यात्रा पनि अत्यधिक हुने गर्छ । सीमित यात्रा, साधारण जीवनशैली, कम ऊर्जा खपत, खाद्य सम्प्रभुताले पर्यावरण संरक्षणमा ठूलो योगदान गर्न सक्छ । सीमित व्यक्तित्वहरूको उच्च खपतका कारण वैश्विक

‘जाऊ उता ! मलाई डिस्टर्ब नगर !’

अरूका लोभने कस्ता हुन्छन् कुनै ! तर, उसलाई उसको लोभने भिन्नै खालको लाग्छ । महिनावारी हुँदा वार्ने नगरेकी कालकिनको भनेर नित्रामा पनि सजग हुन्छ । सकेसम्म केलै ओछ्यानमा सुन्छ । महिनावारी भएकी स्वास्नीलाई छुन, माया गर्न पनि धीन मान्ने उसको लोभनेले स्वास्नी एचआईभी पोजिटिभ भइछ, भनेर थाहा पाउँदा भन्नु के गर्ला ? उफ ! कालकिनलाई रिंगटा लागेजस्तो हुन्छ । लोभने र छोरीहरू आफूबाट टाढिँदै गएको पूर्वभास हुन्छ । लोभेलाई यो कुरा बताउने आँट गर्ने सबैदन ऊ । सोच्छे, विन्डो पिरियड कटेपछि मात्र भन्नेछ । त्यतिन्जेल जसरी भए पनि जीवन त चलाउनैपर्‍यो । तीन महिनापछि मन दरो पारेर ऊ लोभेलाई सबै कुरा भन्नेछ, जे जस्तो परिआए पनि सहने र सामना गर्ने मनस्थिति तयार पारेर । आखिर आकाशै खस्छ रे भने पनि सहनु र पर्खनुको विकल्प छैन नै !

कालकिनको विन्डो पिरियड सुरु भएको । त्यससँगै सुरु भयो उसले सहने मानसिक यातनाका पीडा र सकसहरू पनि । ऊ अब धैरेभन्दा धेरै नाइट ड्युटी गर्न थाली । घरमा बित्ने उसका रातहरू भारी मात्रामा कटौती हुन थाले । तर, उसका हतासा र उदासीहरूले घरमा र अस्पतालमा उतिँकै गिजोलिरहे उसलाई । मानसिक अन्तर्देन्द्र न उथलपुथलको चेपुवामा परेर उसले बाँच्नुको नाउँमा जीवनलाई घिसारिरीह । घरमा खाना बनाउने, ख्वाउने, ठूली छोरीलाई स्कूलका लागि तयार पार्नेजस्ता उसका घरेलू कामहरू यथावत् चलि्रहेका थिए, तर यी कामहरू भ्याउंदा ऊभित्र उम्लिरहने उमंग र उत्साहहरू भने मरिसकेका, सेलाइसकेका थिए । ऊ जन्मचलितकै कामहरू गरिरहन्थी ।

पहिलाभैँ उसको लोभने अहिले पनि कालिनका काम गरिरहेकी स्वास्नीलाई भान्सामा काम गरिरहेकी स्वास्नीलाई पछाडिबाट आएर सुस्तरी अँगाल्थ्यो, माया गर्न खोज्थ्यो । तर, ऊ कुनै बहाना पारेर पन्छिन्थी, पहिलाभैँ भावुक भएर प्रत्युत्तरमा लोभ्नेसँग लिपिक्क टाँसिने कालकिन अब लोभ्नेको सामीप्यसँग नराम्ररी तर्सन्थी । आफ्नो खाने थाल छुट्याएकी थिई, लोभने र छोरीहरूको खानामा आफ्नो जुठो पर्ला भनेर हरपल सचेत रहन्थी । अस्तिसम्म यस्ता सावधानीहरू नअपनाईकन निर्धक्क चलि्रहेको गृहस्थीको आफ्नो सुखी संसार अनायास कस्तो अस्वाभाविक भएर आयो भन्ने सोच्दा उसलाई आफ्नै माया बेस्सरी लागेर आउँन्थ्यो । अनि मौका पायो कि त एकान्तमा मुटु चिरिएलाजस्तो गरी रुन्थी ऊ ।

विन्डो पिरियड सुरु भएको पन्ध्र दिनपछि कसो कसो तालमेल र सञ्जोग मिलेर उसको लोभ्ने धनी तीन महिनाका लागि रिव्देन यात्रामा जानुपर्ने भयो । कालकिनले एउटा कस्तो कस्तो अडवांगे सुक्केरा फाली । उदास र निरुपाय चित्तले लोभेलाई बिदा गरेर छोरीहरूसँग बेस्वादको समय बिताउन थाली ।

आज कालकिनको मन एकदमै चंगा छ । विहान उठ्नासाथ एउटा मीठो र मादक हाई काह्दै छोरीहरूलाई माया गरी । नित्यक्रम सकेर खाना बनाउन थाली । ठूली छोरीलाई स्कूल पठाइसकेपछि गीत गुनगुनाउँदै घर-कोठा पुग्छाछ, र अन्य सरसफाइ गर्न लागी । सानी छोरीलाई बोकेर बजार गई र केही किनमेल गरी । फर्कँदा अँगालोभरि सेता गम्बुडलस फूल किनेर त्याई र ठूलो फुलावर भासमा राखी । आज उसलाई घर सजाउन खुब जाँगर चलेको छ । कुशान कमरहरू फेरि, सोफा कमरहरू धोएर सुकाउन हाली । ठी टेबलको दामी क्रिस्टल एस्टेलाई मायाले मुसादै सफासँग टल्काई ।

आज उसलाई घरीघरी लोभनेले भनेका कुराहरू याद आइरहेका थिए, जो कोठालाई हैदै मन्त्रमुग्ध हुँदै भन्ने गर्थ्यो, ‘ह्वाट अ कोजी रुम, काली ! ब्युटिफुल ! तिप्रो सेन्स अफ ब्युटीलाई मान्न पर्छ !’

ऊ आज फेरि भनेंदेखि पत्नीका रूपमा लोभ्नेकी असल साथी र छोरीहरूकी असल आमामा फेरिएकी पाउँछे, आफूलाई । भुईँमा खुट्टा छैनन् कि जस्तो भान हुँदै छ उसलाई । बर्गारउछे, ‘यो घर त्यही हो, म उही हुँ । मेरो लोभ्ने, छोरीहरू र मेरो जागिर- सबै सबै उही र उसै हुन् । तर, मेरो मानसिकताका र सोचका कारण उसै खाले हिजो र आजमा मैले कत्रो ठूलो भिन्नता महसुस गर्नुप्यो, जीवन उलटपुलट नै भो मेरो । मान्छे आफ्ना सोच र विचारहरूको हातको खेलौना नै रहेछ ।

आनन्दविभोर बन्दै कालिकन एकोहोरो भएर बिचाउँदै मैले सोझो लोभेलाई मनचिन्ते आरोप लगाएँ । खासमा धनुष उदार विचार र व्यवहारको गुणी पुग्छ हो । खुलस्त भाँवबुद्ध, ‘काली हामी ब्राह्मबूढी साथै नभएको बेला कहिलेकाहीँ प्रकृतिकै खाँको काम बासनाले मर्नु बनायो भने रहस्यमैयुन गर्नु कुनै अनुचित काम हैन । म त गर्छु र अन्य महिलाले पनि गरेको नराखो मान्दिनँ । पुरुषलाई महिला आकर्षक लाग्नु स्वाभाविकै हो । नारीलाई मन पराउनु वा माया हुनु अपराध हो र ? भए होस् !’

कालिकनले सोचलाई विस्तार गर्छे- हो त, य

जो आर पाँच हजार वर्षअघि

विद्वान्हरूका फरक-फरक मत छन्- गोपाल-महिषपाल अस्ट्रोल जाति हुन् वा नागजाति हुन् वा भोट-बर्मेलीभाषीका पुर्खा हुन् वा पशुपालक आर्य गणजाति हुन् वा वर्तमानका खस र यादव हुन् । प्राप्त वंशावलीमध्ये सबैभन्दा पुरानो गोपालराजवंशावली भन्छ- नेपालमा सबैभन्दा पहिले गोपाल वंशका ८ ‘राजा’ को शासन चल्यो । त्यसपछि गोपाललाई पराजित गरी ३ महिषपाल ‘राजा’ को शासन चल्यो । त्यसो हो भने प्राचीनकालका ती गोपाल र महिषपाल को हुन् ?

इतिहास

भोगीराज चाठिलङ

प्राप्त वंशावलीमध्ये सबैभन्दा पुरानो गोपालराजवंशावलीले भन्छ- नेपालमा सबैभन्दा पहिले गोपाल वंशका ८ ‘राजा’ को शासन चल्यो । त्यसपछि गोपाललाई पराजित गरी ३ महिषपाल ‘राजा’ को शासन चल्यो । त्यसो हो भने प्राचीनकालका ती गोपाल र महिषपाल को हुन् ?

पहिलोथरी विद्वान्को मत छ- गोपाल-महिषपालहरू अस्ट्रोल जाति हुन् । दोस्रोथरी विद्वान्को मत छ- गोपाल-महिषपाल भनेका नागजाति हुन् । तेस्रोथरी विद्वान्को मत छ- गोपाल-महिषपाल भनेका भोट-बर्मेलीभाषीका पुर्खा हुन् । चौथोथरी विद्वान्को मत छ- गोपाल-महिषपाल (निप-आभिर) भनेका पशुपालक आर्य गणजाति हुन् । पाँचौँथरी विद्वान्को मत छ- गोपाल भनेको वर्तमानका खसहरू हुन् र महिषपाल भनेको वर्तमानका यादवहरू हुन् । सारभूत रूपमा भन्दा पहिलो र दोस्रोथरी मत एकै कोटिका हुन् । त्यस्तै चौथो र पाँचौथरी मत पनि एकै कोटिका हुन् । यो लेखमा यी तीनथरी मतको सत्यतामाथि समीक्षा गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

•••

सर्वप्रथम इतिहासकार बाबुराम आचार्य, ज्ञानमणि नेपाल, सुदर्शनराज तिवारी, कुलचन्द्र कोइराला र मोदनाथ प्रश्रित लगायतले प्रतिनिधित्व गर्ने पछिल्लो दुईथरी मतबाटै छलफल सुरु गरौं । यहाँ स्मरणीय के भने तिवारीले चाहिँ गोपालहरूलाई मात्र भारोपेली भाषीहरूको पुर्खा मानेका छन् । आर्य मानेका महावंशका हिसावले खस, आर्य र यादव एकै हुन् । फरक यति हो- खसहरू मूलत: पश्चिम नेपालका पहाडी क्षेत्रमा केन्द्रित भए, वैदिक आर्यहरू उत्तर भारतमा फैलिए । इतिहाससिद्ध कुरा हो कि वैदिक आर्यहरू गाईपालक हुन् । उनीहरूको जीवनमा गाईको यति धेरै महत्त्व थियो कि थुप्रै व्यावहारिक शब्दहरू ‘गो’ (गाई) वाट बनेका छन् । जस्तो कि संस्कृतमा धनाढ्यलाई गोमत भनिन्थ्यो, दूरी बुझाउन गय्थुति शब्द प्रयोग हुन्थ्यो, राजालाई गोप वा गोपति भनिन्थ्यो, गाईको दूध दुहने अर्थमा छेरीलाई दुहितृ भनिन्थ्यो । वैदिक आर्यहरूकै बीच गाईका लागि हुने खुदलाई गविर्घट र गवेष्ण भनिन्थ्यो । तर, वैदिक आर्यहरू भैसीदेखिचाहिँ बिलकुल अपरिचित थिए । उनीहरूले भारत आइपुगेपछि, मात्रै भैसी देखेका थिए । त्यसैले गाईजस्तै रौ भएको भन्ने अर्थमा भैसीलाई ‘गोवल्’ नाम दिएका थिए (रामशरण शर्मा, प्राचीन भारत में भौतिक प्रगति एवं सामाजिक संरचनाएं, सन् २००६) । भारत आइपुगेपछि वैदिक आर्यहरूको संघर्ष भैसी पाल्नेहरूसँग चलेको संकेत ‘महिषासुर’ अर्थात् भैसी (महिष) पालक असुर (राक्षस) लाई दुगदिवीले गरेको संहारको कथाले गर्छ । खासमा यो भनेको गैरआर्य भैसीपालक र आर्य गाईपालकबीचको संघर्षको कथा हो । यो सांस्कृतिक तथ्यले अर्य परिवारभित्रका यादवहरू काठमाडौँ उपत्यकाका महिषपाल होइनन् भन्ने नै बताउँछ ।

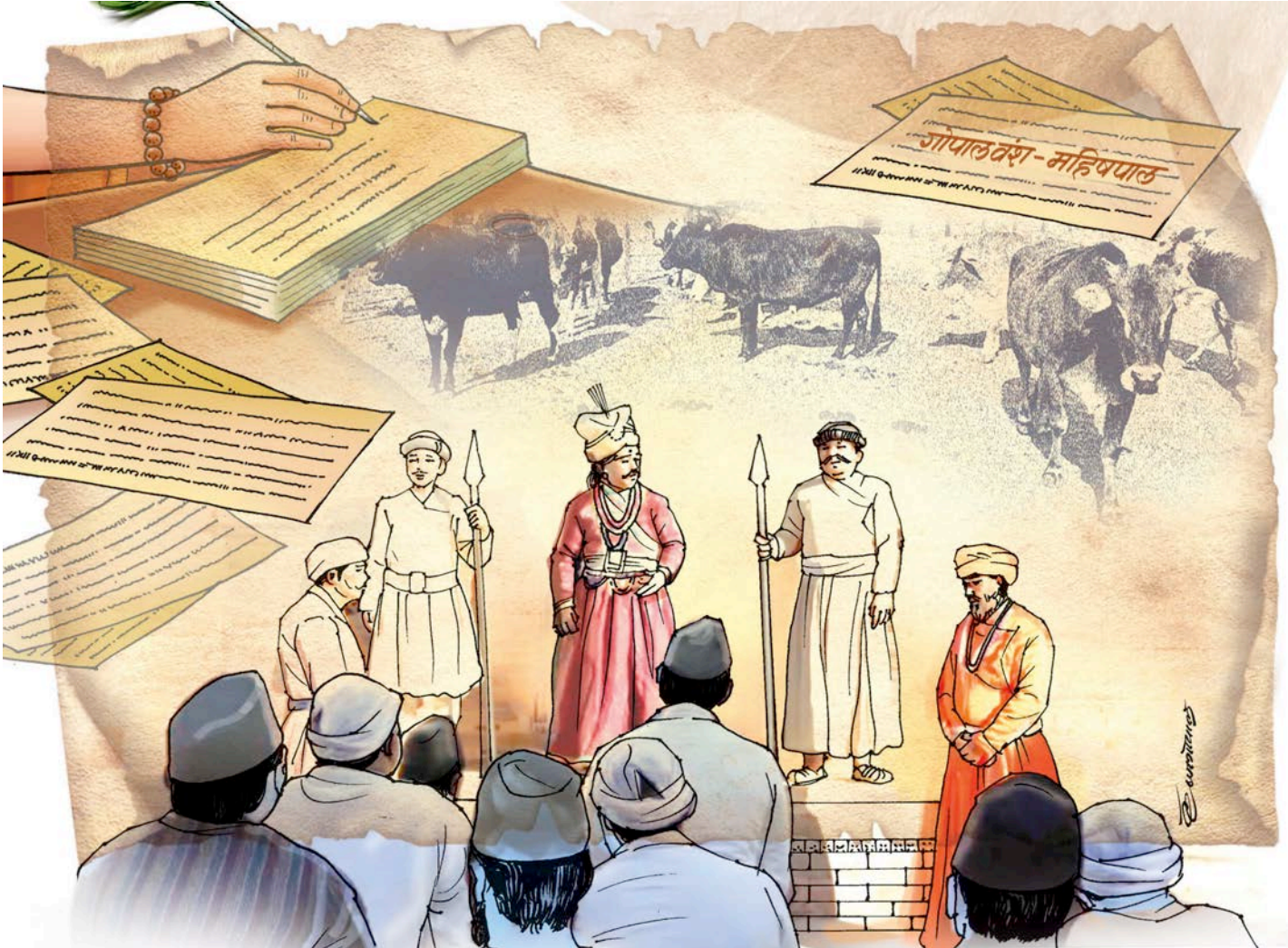
अर्कोतिर वैदिक आर्यहरूको भारत आगमन र नेपालमा गोपाल-महिषपालहरूको समयको अन्तराल पनि धेरै फराकिलो छ । वैदिक आर्यहरू ३५०० (इसापूर्व १५००) वर्षपहिले भारत प्रवेश गरेका थिए । भारत प्रवेश गरेपछि,पूर्वी बिहारसम्म पुग्न उनीहरूलाई १०० वर्ष लागेको थियो अर्थात् २६०० (इसापूर्व ६००) वर्षपहिले मात्रै वैदिक आर्यहरू पूर्वी बिहार पुगेका थिए (एसके चटर्जी, ‘रेस मुभमेन्टस् एन्ड प्रिहिस्ट्रिक कल्चर’, वैदिक एज, १९५४) । गोपाल र महिषपालहरूको समय वैदिक आर्यहरू भारत प्रवेश गर्नुभन्दा धेरै पहिला हो । निरिश नेपालले नवपाषाणकालको प्रारम्भमै अर्थात् ४,००० वर्षपहिले नै गाई-भैसी पाल्नेहरूको स्थिर बस्ती बसिसकेको आकसन गरेका छन् (रोलम्ब, अक्टोवर-डिसेम्बर १९८२, जनवरी-मार्च १९८३) । त्यस्तै गाईपालनका लागि रोज्जारोज्जा मैदानहरू चट्कै छोडेर नेपालका अनकण्टार पहाड (काठमाडौँ) तिर आउनुपर्ने कुनै दक्कार थिएन वैदिक आर्यहरूलाई । अनि वैदिक आर्यहरू भारतमा आउनुभन्दा पहिले नै आस्ट्रिक (अस्ट्रोल) जातिले पशुपालन सुरु गरिसकेका थिए (एसके चटर्जी, वैदिक एज) भन्ने पनि यहाँ स्मरणीय छ ।

खसहरू पनि कहिले नेपाल आइपुगे भन्नेबारे केही विद्वानहरूले सम्भावित समय अनुमान गरेका छन् । इतिहासकार डा. सुरेन्द्र केसीले खसहरू इसापूर्व २७६-२३६ देखि पाँचौँ शताब्दीको बीचमा कर्णाली नदीवरिपरि आइपुगेको बताएका छन् (प्राचीन तथा मध्यकालीन नेपाल, २०४४) । उता भाषाशास्त्री वालकृष्ण पोखरेलले चाहिँ पन्जाबदेखि नेपालसम्मका भारोपेली भाषा शब्दहरूका आधारमा खसहरू सन् ६०० तिर कुलुब्खाँसीमा थिए, त्यहंदिखि सन् ८०० तिर नेपाल प्रवेश गरे र सन् ११०० तिर पश्चिम नेपालमा बलियोसँग स्थापित भए भनेका छन् (नेपाली भाषा र साहित्य, २०७७) । खसहरूको नेपाल आगमन इतिहासकालको कुरा हो, जबकि गोपाल-महिषपालको समयचाहिँ प्रागुइतिहासकालको ।

तेस्रोथरी मतको प्रतिनिधित्व इतिहासकार कमलप्रकाश मल्ल र सुदर्शनराज तिवारीले गरेका छन् । यहाँ स्मरणीय कुरा के भने तिवारीले भैसी पालकलाई मात्रै भोट-बर्मेली भाषीका पुर्खा मानेका छन् । मल्लले काठमाडौँ उपत्यकाका गाई पाल्ने ऋत्यावाट नेवार - नेवाल - नेवाल हुँदै नेपाल नाम रहन पुगेको तथा भोट-बर्मेली भाषामा ‘ने’ भनेको गाई-भैसी अथवा गाईवस्तु, ‘पा’ भनेको मान्छे (फ्रम लिटेरेचर टु कल्चर, सन् २०१४) हुने भएकाले गोपाल-महिषपाललाई भोट-बर्मेलीभाषीका पुर्खा ठहर्‍याएका छन् । पहिलो र दोस्रोथरी मतमाथि छलफल गर्ने क्रममा स्वत: स्पष्ट हुने भएकाले मल्ल र तिवारीको मतबारे यहाँ छुट्टै चर्चा गरिएको छैन ।

•••

निरिश नेपाल (रोलम्ब, अप्रिल-जुन, १९८२) ले गोपाल र महिषपालहरूलाई नागजाति भनेका छन् भने डीआर रेग्मी र गोपालसिंह नेपालीले अस्ट्रोल वंशका मानेका छन् । नागजातिबारे लम्बेतान कुरा नगरी छोटोमा के भनौं भने नाना प्रकार र नामका नागहरूको प्रारम्भिक कल्पना कोलहरूले नै गरेका (एसके चटर्जी, वैदिक एज)

कारण गोपाल-महिषपालहरू कोल (मुन्डा) जातिका पुर्खा हुन् भन्ने प्रस्ट छ । गोपाल-महिषपालहरू कोल (मुन्डा) जाति हुन् भन्नका लागि दुई बलिया आधार छन्- सामाजिक-सांस्कृतिक र भाषिक प्रभाव ।

यी दुई आधारमाथि चर्चा गर्नुपहिले कोल (मुन्डा) हरू को हुन् र कसरी नेपाल आइपुगे भन्नेबारे नै चर्चा गर्दा सुटो होला । भारतको विस्तृत भाषिक संवेक्षण गरेका जर्ज ग्रियर्सन (लिङ्गुइस्टिक सर्वे अफ इन्डिया, भोल्क्युम ९, पाग १) ले एउटा राम्भीर विषय उठान गरिदिएका थिए । उनले अहिले मुन्डा (कोल) हरू मध्यभारतको पहाडी भेगमा बसोबास गरिरहेको भए पनि त्यसभन्दा पहिले उनीहरू (नेपालका) हिमाली क्षेत्रका जंगलहरूमा लामो समय बसेको चर्चा गरेका थिए । त्यस्तै उनले किराती भाषामा मुन्डा (कोल) भाषाको प्रभाव रहेको पनि बताएका थिए ।

त्यस्तै भारतीय इतिहासकार शिवप्रसाद डबरालले भारतको उत्तराखण्ड र नेपालको हिमाली क्षेत्रमा कोल (मुन्डा) हरू द्रविड, किरात र आर्यहरूभन्दा धेरै पहिला आइपुगेको बताएका छन् (उत्तराखण्ड का इतिहास, भाग २, नवसंवत्सर २०२४) । त्यस्तै मानवशास्त्री क्रिस्टोफ भोन फुरर-हाइमेन्डोर्फ (कमलप्रकाश मल्ल, फ्रम लिटेरेचर टु कल्चर, सन् २०१४) के भन्छन् भने नवपाषाण युगको अन्तिमतिर आसामबाट मुन्डा भाषा बोल्ने जाति व्यापक रूपमा फैलिएका हुन् ।

तर, जब हिमाली क्षेत्रमा किरातहरूको विस्तार भयो तब कोल (मुन्डा) भाषीहरू या त किरातीहरूका गाउँसेवक हुन पुगे, या त तिब्बतछेउका हिमाली क्षेत्रतिर कोचिन पुगे । फेरि पश्चिम नेपालबाट प्रवेश गरेका खसहरूले चाहिँ किरातहरूलाई हिमालयका राम्रा चरिचरण क्षेत्रबाट अझ उत्तरी हिमाली क्षेत्रका निर्जन र दुर्गम क्षेत्रतिर धकेलिदिए, जसको परिणाम किरातहरूले ती क्षेत्रमा पहिल्यै बसोबास गरिरहेका कोल (मुन्डा) हरूलाई आफूमा सम्मिलन गरे । यही कारण तिब्बती सिमानामा बसोबास गर्ने किरातहरूमा कोल (मुन्डा) हरूको प्रभाव पाइन्छ (उत्तराखण्ड का इतिहास, भाग २) । हिमाली क्षेत्रमा कोचिन पुगेका ती कोलहरू भनेका भोटियाहरू हुन् भन्ने विचार बुचानन ह्यामिल्टन (फ्रांसिस ह्यामिल्टन, एन एकाउन्ट अफ किङडम अफ नेपाल, १८१९) को छ । मुस्ताङ, कुती, लामा र दिगर्चाजस्ता चिसो हिमाली क्षेत्रमा बस्ने भए पनि भोटियाहरूको छालाको रङ अहिले पनि कालो नै रहेको आधारमा उनी यो निचोडमा पुगेका हुन् ।

प्रागुइतिहासकालका ती कोल (मुन्डा) हरूको सामाजिक-सांस्कृतिक प्रभाव नेपालका किरात महावंशका प्राय: सबैमा देखिने गरी नै जीवित छ-

एक, काठमाडौँका भैरव-भैरवी । इतिहासकार डीआर रेग्मी (एन्सियन्ट नेपाल, सन् १९६०) ले काठमाडौँ उपत्यकाको पहिलो वासिन्दा अस्ट्रो-एसियाटिक जातिलाई मानेका छन् । त्यो भनेको कोल (मुन्डा) हरू हुन् । उनीहरू पछि, मात्रै काठमाडौँ उपत्यकामा आइपुगेका हुन् भोटवर्मेलीभाषी मंगोल र द्रविडहरू । नेवारभित्र अस्ट्रो-एसियाटिक जातिको नजिक रहेको जाति सम्भवत: ज्यापु हो । गोपालसिंह नेपाली (द नेवार्स अफ नेपाल, सन् १९४९) ले पनि काठमाडौँका मूलवासीका रूपमा अस्ट्रो-एसियाली जातिलाई नै मानेका छन् अर्थात् कोल, मुन्डाहरूलाई नै मानेका छन् । उनीहरूलाई किरातहरूले विस्थापित गरे । तर, उनीहरूले किरातीहरूमा जबरजस्त सांस्कृतिक प्रभाव भने छाडिराखे । गोपालसिंह नेपालीको विचारमा भैरव र भैरवी संस्कृतिसँग जोडिएका बलामीसँगै बस्ने दुनियाँथरका नेवारहरूको शारीरिक बनावट अरूभन्दा फरक देखिने भएकाले उनीहरू काठमाडौँ उपत्यकाका पहिलो वासिन्दा कोल-मुन्डाका सन्तान हुन सक्छन् ।

काठमाडौँ उपत्यकाको नाम नागढ्ढ, नागबास, कालिढह भनेर वंशावली, स्वयम्भू पुराण र नेपाल महात्म्यमा उल्लेख छ । नागपूजक जातिहरूको बसोबास भएका कारण काठमाडौँ उपत्यकाको नाम यस्तो राखिएको हो । ती आदिम नागजातिहरू नागार्जुन, फल्चोकी र शिवपुरी क्षेत्रका गुफामा बस्थे । उनीहरू सिकार गर्थे, माछा मार्थे, प्राकृतिक रूपमा कन्दमूलहरू संकलन गर्थे (निरिश नेपाल, रोलम्ब, अप्रिल-जुन, १९८२) । वंशावलीहरूले प्राकृतिक कन्दमूलहरू संकलन गरेर जीविकोपार्जन गर्ने नागजाति नै क्रमश: पशुपालन र अन्न

“

खसहरू सन् ६०० तिर

कुलुब्खाँसीका बासिन्दा थिए ।

उनीहरू सन् ८०० तिर नेपाल प्रवेश

गरे । र, सन् ११०० तिर पश्चिम

नेपालमा बलियोसँग स्थापित

भए । खसहरूको नेपाल आगमन

इतिहासकालको कुरा हो, जबकि

गोपाल-महिषपालको समयचाहिँ

प्रागुइतिहासकालको ।

उब्जाउने कृषिमा लागे भन्ने संकेत गरेको छ (निरिश नेपाल, रोलम्ब, अक्टोवर-डिसेम्बर १९८२) । दुई, कोलिग्राम । लिच्छविकालका फ्रांसद् जातिहरूमध्ये एक थिए कोली । कपिलवस्तुको पूर्वपट्टि राज्य भएका यी कोलीहरूको बस्ती तत्कालीन कान्तिपुरमा लिच्छविकाल र त्यसभन्दा पछाडि पनि थियो । कोलीहरूको बस्ती भएको गाउँलाई कोलिग्राम र दक्षिण कोलिग्राम भनिन्थ्यो (धनवज्र वज्राचार्य, लिच्छविकालका अभिलेख, २०३०) । यो कोलिग्रामले निश्चय नै कोल जातिको स्मरण गराउँछ । र, काठमाडौँमा कोलहरूको बस्ती थियो भन्ने प्रमाण मान्न सकिन्छ ।

तीन, काठमाडौँमा गोरु नजोल्ने संस्कृति । काठमाडौँ उपत्यकाका नेवारहरूमा गोरुले खेत जोल्नु हुँदैन भन्ने जुन विश्वास र प्रचलन छ, त्यो मुन्डा (कोल) जातिकै प्रभाव हो भन्ने विचार मानवशास्त्री फुरर-हाइमेन्डोर्फ (कमलप्रकाश मल्ल, फ्रम लिटेरेचर टु कल्चर) को रहेको छ । गोरुले नजोती धानखेती गर्ने कृषि प्रविधिको विकास गरेका मुन्डा (कोल) हरू नवपाषाणकालको अन्तिमतिर आसामबाट बसाइँ सरी काठमाडौँ आइपुगेका थिए । चार, नेवारभित्रका सापु र मेपु । प्राचीनकालका ती गोपाल-महिषपालहरू अहिले पनि नेवार समाजमा छन् । नेवारभित्र अहिले हले (त्वा) थर पाइन्छ । उनीहरू अहिले दुई थरमा बाँडिएका छन्- गाईपालक सापु र भैसी पालक मेपु । टिस्टुङ, चित्लाङ, ठौखेल क्षेत्रमा महेषीपीडा शब्द अंशुवर्माको अभिलेखमा फेला परेको छ, जसमा भैसीपालनको संरक्षण गर्ने कुरा उल्लेख छ । यस्तै अभिलेख ठौखेलमा पनि भेटिएको थियो (निरिश नेपाल, रोलम्ब, अप्रिल-जुन, १९८२) । ठौखेल, न्हलु, कुन्छा, पापुङ, पुलागाउँ, शिखरकोटजस्ता टिस्टुङ-ठौखेल-चित्लाङ क्षेत्रमा नेवारभित्रका गोपाल थरका नेवारहरूको बस्ती छ अहिले पनि । अमरकोश (सन् ५४०-७५०) मा गाई पाल्नेहरूलाई अहिर भनिएकाले गोपाल भन्नु र अहिर भन्नु एउटै हो । त्यसैले निरिश नेपालको विचारमा गोपाललाई अहिर (आभिर) वंशले विस्थापित गर्‍यो भन्ने सही होइन ।

पाँच, नेवार समाजमा पाइने मातृसत्तात्मक संस्कृति । निरिश नेपालका विचारमा गोपालहरू सातजना महिलाहरूको नेतृत्वमा काठमाडौँका सात गाउँमा विभाजित भए- सतुङ गढ, भोसिगढ, मच्छेगाउँ, ठौखेल, कीर्तिपुर, लोहोङ्कोट र नगम (पागा) । सम्भवत: यो सातगाउँ काठमाडौँ उपत्यकाको पहिलो बस्ती हुनुपर्छ, जुन नवपाषाण युगको प्रारम्भमा गाई-भैसीपालकहरू स्थिर रूपमा बस्न थालेपछि सुरु भएको हो । त्यसको स्मृतिमा यो सातगाउँ पर्व सुरु भएको हुन सक्छ । महिलाको नेतृत्वमा बस्ती बसेका कारण सात गाउँमा अजिमा (बजु) को पूजा हुन्थ्यो । तर, गाईवस्तुहरूको हेरचाह गर्ने पुरुषहरूको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुँदै गएपछि उनीहरू कविला प्रमुख हुने परम्परा सुरु भयो र अजिमाको सङ्ग्राम अजुदुयो (वाजे) हरूको पनि पूजा सुरु भयो (निरिश नेपाल, रोलम्ब, जनवरी-मार्च १९८३) । त्यसपछि, काठमाडौँ उपत्यकाको समाज मातृसत्तात्मकबाट पितृसत्तामा गयो ।

छ, गुरुङहरूको रोदी । कोल जाति र नेपालका भोटनजिक

बस्ने किरातीको रक्तमिश्रण भएको ठाउँमा कोलहरूको सांस्कृतिक प्रभाव देखिन्छ (उत्तराखण्ड का इतिहास, भाग २) । जस्तो कि नेपालको हिमाली क्षेत्रका भोटियाहरूमा रमबङ अथवा हम्बाघर बनाउने संस्कृति छ । रमबङ अथवा हम्बाघर भनेको गुरुङहरूको रोदीघरजस्तै हो । यसमा के हुन्छ भने गाउँका दस वर्षभन्दा माथिका युवायुवतीहरू कुमार-कुमारीगृहमा हरेक रात जम्मा हुन्छन् । रातभर नाचगान गर्छन्, मंदिरा पिउँछन् र सुच्छन् (चार्ल्स ए. सेरिङ, वेस्टर्न तिब्बत एन्ड ब्रिटिस बोर्डेरल्यान्ड, सन् १९०६; एसडी पन्त, द सोसल इकनमी अफ द हिमालयज) । गुरुङहरूमा पनि ठ्याक्कै यस्तै तरिकाले रोदीघरमा नाचगान हुन्छ । यसको व्यवस्थापन र सञ्चालन युवतीहरूले गर्छन्, जसलाई रोदीबाई भनिन्छ । सात, कोल-किरात सृष्टिकथा । किरात र कोलहरूमा प्रचलित सृष्टिकथामा एउटा आधारभूत समानता भेटिन्छ । कोलहरूमा समुद्रबाट कछुवाले ढाडमा माटो बोकेर बाहिर ल्याएपछि पृथ्वी बनेको (वाल्टर जी. ग्रिफिथ्स, द कोल ट्राइव अफ सेन्ट्रल इन्डिया, सन् १९४६) सृष्टिकथा प्रचलित छ भने किरात राईहरूमा आदिम तलाउ बैकुवाबाट धमिराले माटो निकालेपछि पृथ्वी बनेको मुन्दुमी मिथक पाइन्छ । फरक धमिरा र कछुवामा मात्रै हो ।

आठ, किरात क्षेत्रमा पाइने चिहानका गहना । चिहानमा गरगहना राख्दिने चलन कोलहरूले विकास गरेको मानिन्छ (उत्तराखण्ड का इतिहास, भाग २) । पूर्वका किरातीहरूका बस्तीमा जिमाला, सिमाला भनिने गरगहनाहरू राखिएका चिहान प्रशस्त थिए । तर, ती गरगहना बेच्नबिखन हुने भएपछि, चिहानहरू लगभग नामेट गरिए । आकलभृक्कल बचेका यस्ता चिहानहरू मात्रै होलान् । थप अध्ययन नगरी ठोक्वा गर्न त सकिँदैन, तर यी चिहानहरूले किरात र कोलहरूबीच अन्तरधुलन भएको सम्भावना भने देखाउँछ ।

नौ, धनुर्काँड । धनुषवाणको आविष्कार कोल जातिले नै गरेको हो (एसके चटर्जी, वैदिक एज) । किरातीहरूमा पितृसंस्कारहरू गर्दा धनुर्काँड अनिवार्य चाहिन्छ । ज्यापुहरूमा पनि यो संस्कृति प्रचलित छ । सायद यो पनि कोलहरूकै प्रभाव हुनुपर्छ ।

दस, कपडा बुनाइ र कपास । कपडा बुनाइको सुरुवात पनि अस्ट्रिक अथवा प्रोटो-अस्ट्रिकहरूकै आविष्कार मानिन्छ (एसके चटर्जी, वैदिक एज) । काठमाडौँका नेवार र किरातीलगायतमा अहिले पनि कपासको धागोवाट कपडा बुन्ने परम्परा कायमै छ ।

•••

जर्ज ग्रियर्सन, सुनीतिकुमार चटर्जी र गोपालसिंह नेपाली (द नेवार्स अफ नेपाल, सन् १९४९) ले सिङ्गौँ भोट-बर्मेली भाषामा मुन्डा भाषाको प्रभाव रहेको मानेका छन् । कोल (मुन्डा) भाषाको यसप्रकारको प्रभाव नदीनाला र ठाउँका नाम, गणनासम्बन्धी शब्द र क्रियापदमा टङ्कारोसँग देख्न सकिन्छ- एक, ‘ती’ जोडिएका नदीका नाम । माइकल विजेल (‘नेपलिज हाइड्रोनोमी’, नेपाल पास्ट एन्ड प्रिजेन्ट, सन् १९९३) ले नदीका नामका पछाडि ‘ती’ आउनुलाई भोट-बर्मेली भाषाको प्रभाव मानेका छन् । तर, अलेक्जान्डर कनिङ्घमले नदीको नामको पछाडि ‘ती, ता, दा’ आउनु भनेको भोट-बर्मेली भाषाको विशेषता होइन, यो स्पष्ट रूपमा कोल (मुन्डा) भाषाको विशेषता हो भनी ठोक्वा गरेका छन् (अलेजेन्डर कनिङ्घम, आर्किओलजिकल सर्वे अफ इन्डिया, सन् २०००, भोल्क्युम १४) । यस क्रममा उनले पूर्वी र मध्यभारतमा बस्ने मुन्डा, सन्थाल, हो, कुरी र गौर (सवर) जस्ता कोल (मुन्डा) भाषा बोल्नेहरूको क्षेत्रमा पाइने नदीका नाम उल्लेख गरेका छन्- रावति (संस्कृतमा एरावति), न्युङ्ती, फाङ्नी, पारति, लुङ्ति, र्मियति । फेरि ‘गुमो गाउँको पानी’ भन्नेजस्तो अर्थमा गुमीति भनिएकै ठाउँका नामसँग पनि ‘ती’ प्रयोग भएको पाइन्छ- कसियाति, मत्रेति, सुपेति, चूति, अन्दीति, चागाँओति, चर्हीति, उरंति, हामति, कुरहीति, घैति, मन्थाओति, खन्थाओति, वाल्ति, तिवोङ, नङ्गाति, खति, सेति, नरेति, क्योक्ति, लिङ्ति । ‘ती’ जोडिएका नदीनालाका नामहरू नेपालमा पनि प्रशस्त छन् । कमलप्रकाश मल्ल (फ्रम लिरेचर टु कल्चर) ले काठमाडौँ उपत्यकाका ‘ती’ लागेका यस्ता थुप्रै खोलानालाको नाम उल्लेख गरेका छन् । जस्तो कि विसं ५३६ मा लिच्छवि अभिलेखमा उल्लेख भएको फर्पिङको मणिमति । विसं ७७४ को

बलम्बुको पुत्ति । त्यस्ता अन्य नामहरू हुन्- सातुर्ति (चाँगु), धेलर्ति (बनेपा) । त्यस्तै निति, जौति जस्ता खोलानालाका नाम पनि काठमाडौँ उपत्यकामा छन् ।

अर्को कुरा, काठमाडौँ उपत्यकामा पानीको धारा भएका ठाउँलाई हिटी भन्ने प्रचलन छ । जस्तो कि मरुहिटी, ठंढिटी, यङ्गलहिटी । संस्कृति तथा इतिहास अध्येता सौभाग्य प्रधानाङ्गका अनुसार, नेपालभाषा (नेवार) मा भोल अथवा तरल पदार्थलाई बुक्नुाउन ‘टि’ शब्द प्रयोग हुन्छ । भन्नुको मतलब के भयो भने मरुहिटी भनेको ‘मरु ठोलको पानी’ भयो, ठंढिटी भनेको ‘ठ ठोलको पानी’ भयो, यङ्गलहिटी भनेको ‘यङ्गल ठोलको पानी’ भयो । यसरी कोल भाषाको पानी/नदीलाई बुक्नुाउने शब्द काठमाडौँ उपत्यकामा ‘टी’ का रूपमा जीवित छ । पनौती सहरको ‘ती’ पनि यही अर्थमा रहेको हुनुपर्छ ।

पश्चिम नेपालको मगरांत क्षेत्रमा पनि ‘ती’ जोडिएका नदीनालाका नामहरू छन्- मिर्षिस्ती, घलेती, रिस्ती, कलेस्ती, सुरौती, निस्ती, लस्ती । पूर्वी नेपालमा ‘ती’ जोडिएका नदीनालाका नामहरू हुन्- खिस्ती, पलती, लेती, मिस्ती, डोल्ती । त्यस्तै रोसी खोलासँग मिसिने सानो खोला छ माम्ती । सिब्री नाछ्छिरेङ राईले बताएअनुसार, सोलुखुम्बु जिल्लाको महाकुलुङ गाउँपालिकामा फुलवाती र वहवाती खोला छन् । प्राज्ञ अमर तुम्याहाङका अनुसार, लिम्बूहरूले ब्रह्मपुत्र नदीलाई मुन्धुमामा उम्रोति-सुम्रोति भनेर सम्बोधन गर्छन् ।

दुई, ‘ता, दा, दी’ जोडिएका नदीका नाम । भारतका कोल (मुन्डा) भाषा बोल्ने क्षेत्रमा नामका पछाडि ‘दी’ आउने नदीहरू छन्- पद्दा/पट्टा, वहुवा, नर्मदा, दामुदा, मनदा, वार्वा, सर्दा (पहेंलो नदी), केन्दा (कालो नदी), दासान, तिस्ता/टिस्टा, प्रणता (आर्किओलजिकल सर्वे अफ इन्डिया) । कनिङ्घमले कोल (मुन्डा) भाषामा पानीलाई बुक्नुाउन ‘दा’, ‘दिर’ र ‘दी’ शब्द पनि प्रयोग हुने बताएका छन् । यस्तरी ‘दी’ जोडिएका नदीनाला पश्चिम र पूर्वी नेपालमा पनि पाइन्छन् । जस्तो कि मगरांत क्षेत्रका म्यान्दी, मर्याङ्दी, डादी इत्यादि । गण्डकीकै पुरानो नाम गण्डी हो । त्रिशूली नदीको प्राचीन नाम सिहलुति, सिहलुतिबु हो । त्यस्तै पूर्वी नेपालमा छ टिस्टा ।

अंशुवर्माको एउटा अभिलेखमा ‘महेषीपीडा’ शब्द फेला परेको छ, जसमा भैसीपालनको संरक्षण गर्ने कुरा उल्लेख छ (निरिश नेपाल, रोलम्ब, अप्रिल-जुन, १९८२) । यो एक शब्दले धेरै भनिरहेकै लाग्छ । यो ‘डा’ प्रत्यय भैसीपालनसँग जोडिएर आएको छ र ‘दा’ कोल (मुन्डा) भाषासँग मिल्दो छ । यो एक शब्दले पनि महिषपालहरू भनेका कोल (मुन्डा) हरू हुन् भन्ने प्रस्ट संकेत गरेको छ ।

काठमाडौँ उपत्यकामा पनि ‘दी’ लागेका नदीहरू छन्- वुन्दी (नक्साल), मेकन्दी, हुदी (फ्रम लिटेरेचर टु कल्चर) । सुनकोसी नदीमा मिसिने एउटा खोलाको नाम छ वादी । ‘ती, दी’ जोडिएका नदीनालाका नाम पूर्वी नेपालमा पनि छन् । जस्तो कि धनरामा सेउती खोला छ । जस्तो कि दूधकोलीमा मिसिने लुमिङ, लोदिङ, लोदिङ, मोङ्गु खोला मिसिने पोक्तिङ (नेपलिज हाइड्रोनोमी) । पूर्वी नेपालका नदीनालाका नाममा चाहिँ ‘ती’ र ‘दी’ का पछाडि ‘ङ’ जोडिएका छन् । भोट-बर्मेली भाषामा माछालाई ‘डा’ भनिन्छ । सम्भवत: माछा पाइने खोलाका नामपछाडि ‘ङ’ जोडिएको हुनुपर्छ ।

पश्चिम नेपालका धेरै सुनिक्का ठाउँका नामहरू म्यान्दी, बैतडी अथवा काठमाडौँका प्राचीन स्थाननाम किंसिपिडीमा पनि ‘दी, डी’ नै जोडिएका छन् । पश्चिम नेपालमै लमजुङ र माथिल्लो मर्याङ्दीमा खुदी गाउँ छ । त्यसरी नै जाजरकोटमा तिलकखुदी नामको गाउँ छ ।

तीन, गाड भनेको खोलानाला । ‘बाटामी गाड पङन्छ’, लगभग ३० वर्षअघि तारानाथ शर्माको निबन्ध ‘धनघस्याको उकालो’ मा पढेको यो एक वाक्य अहिले पनि स्मृतिमा ताजे छ । यो ‘गाड’ यो कोल (मुन्डा) भाषासँग सम्बन्धित छ । मुन्डा भाषाभित्र पर्ने सन्थाली भाषामा नदीनालालाई बुक्नुाउन ‘गङ, गन्ड र गन्डक’ शब्द प्रयोग हुन्छ । जस्तो कि होगङ । यो शब्द जस्ताको तस्तै खसान क्षेत्रका खोलानालाका नामका पछाडि प्रयोग भइरहेको छ- सुलिगाड, तिलागाड, गिरिगाड, लोहेरगाड, निलगढगाड, ईश्वरीगाड, रनिघाटगाड, सुरनयागाड, लोलिगाड, लुमिगाड, घट्टेगाड । नदीका नाम संस्कृतकरण भएका छन्, तर ‘गाड’ यथावत छ । माइकल विजेलले यसलाई भोटवर्मेली भाषामा मुन्डा भाषाको प्रभाव मानेका छन् ।

चार, कुरी (गणना) । उत्तर भारतका किसानहरूले गन्ती (गणना) गर्दा सीधै पचास नभनेर ‘दुई कुरी र दश’ भन्ने गर्छन्, सिधै साठी नभनेर ‘तीन कुरी’ भन्छन् । उत्तर भारतमा गणनाका लागि प्रयोग हुने यो ‘कुरी’ शब्दलाई जर्ज ग्रियर्सनले मुन्डा भाषाको बताएका छन् । भैरै गाउँका वाजेवजूरहरू अहिलेसम्म पनि ‘कति वर्ष पुत्नुभयो’ भनेर सोध्दा ‘तीन कोरी र आधा’ (७० वर्ष) पुगेँ अथवा ‘चार कोरी’ (८० वर्ष) नाधिसकैं भन्दै हुनुहुन्छ ।

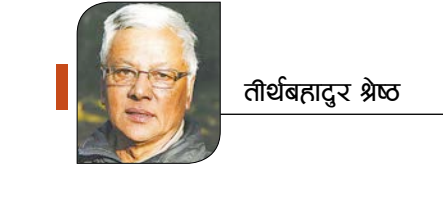
पाँच, जोम (क्रियापद) । विस्तृत अध्ययन गरे धेरै खुलस्त होला । यहाँ भाषाशास्त्रीहरूले भनेको कोल (मुन्डा) र भोट-बर्मेली भाषाबीच निकटता छ भन्ने संकेतसम्म गर्न किरात राईभित्र पर्ने भाषाका ‘खानु’ क्रियासम्बन्धी केही शब्द प्रस्तुत गरिएको छ । कोल (मुन्डा) भाषामा खानेकुरा ‘खानु’ लाई ‘जोम’ भनिन्छ (एस.के. चटर्जी, वैदिक एज) । यो क्रियापदसँग किरात राई भाषाका क्रिया शब्द मिल्दोजुल्दो देखिन्छ- जाम/जाच्वाम (वाक्नुले राई), जोनु/ जुनु (दुमी राई), ज्योन्था (खोङ्ग राई), चामा (चाम्लिङ, वान्तावा) इत्यादि ।

•••

यति मन्थनबलै भन्न सकिन्छ- गोपाल-महिषपाल भनेका न कमलप्रकाश मल्ले भनेकै भोट-बर्मेली भाषीका पुर्खा हुन्; न बाबुराम आचार्य, ज्ञानमणि नेपाल, कुलचन्द्र कोइराला र मोदनाथ प्रश्रितहरूले भनेकै खस-आर्यका पुर्खा । बरु डीआर रेग्मी र गोपालसिंह नेपालीले भनेकै नेपाल र भारतका सर्वप्राचीन अस्ट्रोल जाति हुन् । अहिले स्वतन्त्र अस्तित्व कायम रहन नसके पनि उनीहरूको भाषिक-सांस्कृतिक प्रभाव भने जीवित छ । जुन विरासत इतिहासकार डा. जगदीशचन्द्र रेग्मी (प्राचीन नेपालको राजनीतिक इतिहास, २०४३) ले प्रयोग गरेको ‘पश्चिमका किरात’, ‘पूर्वका किरात’ पदावली सापट लिएर भन्ने हो भने पश्चिमका किरात (मगर, गुरुङलगायत), पूर्वका किरात (राई, लिम्बू, याक्खा, सुनुवार, थामी, हापु, जिरेल, सुरेल) र माफ्फा किरात (नेवार, तामाङ, चेपाङ इत्यादि) हरूले थामिरहेका छन् ।

खाँटी कथावाचक

एटेन्चरोका डकुमेन्ट्रीमा हिमालय र नेपालको प्राकृतिक स्वरूप-सम्पदा भेटिन्छ । ‘द हिमालयज’ मा हिमालयको उत्पत्ति, मनसुनको जन्म, पर्वतीय वातावरणको कठोर जीवनगाथा, प्रकृति र मानवबीचको आपसी समन्वयमाथि वैज्ञानिक चेतना प्रस्तुत गरिएको छ सरल-सरस शैलीमा ।

तीर्थबहादुर श्रेष्ठ

आउँदै वर्षको नोबेल शान्ति पुरस्कारका लागि सिफारिस गरिएका व्यक्तिमध्ये बेलायतका प्रकृतिविद् सर डेभिड एटेन्चरोको चर्चा अहिले चुलिंदो छ। पृथ्वीको जीवन्त स्वरूपलाई बुझ्ने, बुझाउने तथा तिनको संरक्षणबाट मानवलाई राख्न जीव-प्राणी, वन-वनस्पतिको शान्तिपूर्ण भविष्य सुरक्षित राख्ने काममा अतुलनीय योगदान पुर्‍याएकोले उनको नाम सिफारिस भएको हो । बेलायतको आइसवर्थमा सन् १९२७, मे- ८ मा जन्मिएका डेभिड एटेन्चरो अहिले ९६ वर्षका भए । यो उमेरमा पनि सशक्त रूपमा सक्रिय उद्घोषक र सटीक टिप्पणीकारका रूपमा उनी पृथ्वीको प्राकृत सौन्दर्य, जैविक विविधताको रहस्य र त्यसभित्रका मानवकर्म-दुष्कर्मका पाटोलाई श्रव्य-दृश्यका माध्यममा हामीसामु पस्कंदै छन् । ४३ वर्ष पहिले सन् १९७९ मा उनले प्रारम्भ गरेको वन्यजन्तु विशेष शृंखलालाई बेलायतबाट वीथीसीले लगातार २६ वर्ष प्रसारण गरेको थियो । त्यस शृंखला २५३ अंकसम्म प्रसारण भएको थियो । र, त्यसलाई सुन्न-हेर्न आतुर जनसंख्या एक करोड थियो भन्ने अनुमान छ । यसैगरी ‘प्राकृत संसार’ (नेचर वर्ल्ड) शीर्षकमा ‘संरक्षण गरिनुपर्छ’ भनेर बाघ, हाती, गैँडा, गोही आदि दुर्लभ वन्यजन्तुबारे १० वटा टेलिशृंखला निर्माण भएका थिए । यी अथक अन्वेषकको नवीन कृति ‘डानास्टिज’ भाग-२ केही समयपछि नै सार्वजनिक हुने भन्दछ । त्यस फिल्मका चार शृंखलामा हाती, चित्ता, पुमा तथा हुँडारका कथा-व्यथा समेटिनेछन् । सन् २०१८ मा प्रसारित ‘डानास्टिज’ भाग- १ ले चिम्पान्जी (वनमान्छे), इम्पर पेनुइन (चरा), सिंह, बाघ तथा अफ्रिकी वनकुकुरको जीवनचर्या उजागर गरेको थियो ।

डेभिड एटेन्चरोले ७० वर्ष पहिले नै प्रकृति-पत्रकारिता प्रारम्भ गरेका थिए । त्यस बेलादेखि अहिलेसम्म उनले यस पृथ्वीको जीवन्त पञ्चजाँड लिएर सयभन्दा अधिक श्रव्य-दृश्यका सामग्री तथा त्यस सम्बन्धी पुस्तकहरू लेखिसकेका छन् । पछिल्लो समय ‘हाम्रो ग्रहमा एउटा जीवन’ (अ लाइफ अन आवर प्लानेट) शीर्षकमा श्रव्य-दृश्य एवं पुस्तक लेखेका छन् । त्यसमा उनले आफ्नै रोजाइ र भोगाइका विषय उठाएका छन् । यस ग्रहमा आफूले देखेको, हेरेको र भोगेको समयको साक्षी बनेर उनले आफ्नै बयान सार्वजनिक गरेका छन् ।

मानवीय कारणले यस पृथ्वीको प्राणीजगत्मा सम्पूर्ण जीवसंख्या सन् १९५० देखि आजसम्म प्रतिफल घट्दै गएर आधामन्दा कमको संख्यामा झरेको छ । पन्छी जगत्को सम्पूर्ण पिण्डको हिसाव गर्दा ७० प्रतिशत पिण्डभार पाल्तु पन्छीले ओगट्छ । र, त्यसको अधिकांश भार पाल्तु कुबुरा-कुबुरीले ओगट्छ । यस प्रकारले प्राकृत बासस्थानमा बस्ने पशु-पन्छीको ह्रास भएमा हामी नै जिम्मेवार छौं । पृथ्वीका सम्पूर्ण स्तनधारी प्राणीको पिण्ड राशिमा हामी मानव जातिले एक तिहाइ भाग ओगट्ने थालेका छौं । हाम्रो पिण्ड राशिलाई मुसादेखि हाती र ह्वेलले पनि उछिन्न सक्दैन । प्राकृत रूपमा रहेका स्तनधारी प्राणीको पिण्ड सबै जोड्दा ४ प्रतिशत मात्रै पुग्छ । अधिक स्तनधारी प्राणीको पिण्ड-अंश पाल्तु जन्तुले ओगट्ने गरेको छ । किनभने मांसाहारी मांसाहसहरू पृथ्वीमा धेरै छन् । अहिले विश्वको जनसंख्या आठ अर्ब पुग्न लाग्यो । डेभिड एटेन्चरोको वाक्यावस्थामा सन् १९३७ तिर

सम्पूर्ण जीवसंख्या सन् १९५० देखि आजसम्म प्रतिफल घट्दै गएर आधामन्दा कमको संख्यामा झरेको छ । पन्छी जगत्को सम्पूर्ण पिण्डको हिसाव गर्दा ७० प्रतिशत पिण्डभार पाल्तु पन्छीले ओगट्छ । र, त्यसको अधिकांश भार पाल्तु कुबुरा-कुबुरीले ओगट्छ । यस प्रकारले प्राकृत बासस्थानमा बस्ने पशु-पन्छीको ह्रास भएमा हामी नै जिम्मेवार छौं । पृथ्वीका सम्पूर्ण स्तनधारी प्राणीको पिण्ड राशिमा हामी मानव जातिले एक तिहाइ भाग ओगट्ने थालेका छौं । हाम्रो पिण्ड राशिलाई मुसादेखि हाती र ह्वेलले पनि उछिन्न सक्दैन । प्राकृत रूपमा रहेका स्तनधारी प्राणीको पिण्ड सबै जोड्दा ४ प्रतिशत मात्रै पुग्छ । अधिक स्तनधारी प्राणीको पिण्ड-अंश पाल्तु जन्तुले ओगट्ने गरेको छ । किनभने मांसाहारी मांसाहसहरू पृथ्वीमा धेरै छन् । अहिले विश्वको जनसंख्या आठ अर्ब पुग्न लाग्यो । डेभिड एटेन्चरोको वाक्यावस्थामा सन् १९३७ तिर

मनाइ

देवेन्द्र अढ्ठराई

गत वर्ष जेठ-असारमा आएको भीषण वर्षा र पहिरोले मर्याङ्दी नदी ३१ ठाउँमा थुनिएको थियो । पर्यटन व्यवसायको भरमा चलेको जिल्लाका धेरै चल्तीका होटल बगे, विद्यालय बगे र घरपरिवारकै उडीबास चल्यो । त्यही विपत्तीमाझ सबैले भन्ने गरेको जलवायु परिवर्तनको प्रवाहमा थिचिएको र धेरैले ख्याल नगरेको प्रकृतिको अर्को कुनो थियो– गंगापूर्ण ताल । हिमालपारिको जिल्ला मनाइ टেকেपछि सदरमुकाम चामे हुँदै कोतो, पिसाइ, हुम्दे, भ्र्नाका, खाइसार, सिद्धिखर्कसम्म जान चाहने धेरैजसो यात्रुको रोजाइमा हुन्छ– गंगापूर्ण ताल, भ्र्नाका गुम्बा वा मिलारेपा गुफा । तर, पछिल्ला वर्षहरूमा कोभिड महामारीको चपेटामाझ गुँजिएको नेपाली बजारको चेपुवामा मनाइ पनि पच्यो, जसको भरथेग सधैँसधैँ पर्यटक र पर्यटन हुने गर्थो ।

यसअघि फाभ्रुई ३ दशक आफ्नो थातथलोबाट वाहिरिएका कालु घले (५८) अहिले आफ्नै गाउँ भ्र्नाका फर्किएका छन् । कहीकतै नपढाने प्राकृतिक सौन्दर्यबाट लोभिएर उनले भ्र्नाकामा होटल निर्माण थालेका छन् । खाइसारकै छिरिड दोर्जे (६०) पनि आफ्नै थातथलोमा सुविधापूर्ण नोर्तुलिङ होटल सञ्चालनको मुखैमा छन् । विशेषतः तिलिचो भ्रमणमा निस्केका पर्यटकका निम्ति तिलिचो बेस सुनुअधिको आरामयुक्त वसाइ प्रबन्धको लोभमा दोर्जे तानिएका हुन् ।

‘वर्षको ३ महिना हिउँले ओगिन्छ, अर्को ३ महिना बाढीबखाले काटिनाइ थन्छ । वर्षको ६ महिनासम्म चल्ने व्यवसाय वा कृषिखेतीका भरमा मनाइ चलेको छ,’ ३० वर्ष हड्कड वसेर घर फिरेका कालु भन्छन्, ‘तेपनि थोरै प्रचार र अलिकति सरकारी भ्रमर्ये भैँदियो भने मनाइ फेरि उठ्न सक्छ भनेर यहाँ लगानी गरेको हुँ, आफ्नै पुरानो थातथलोमा फर्की आएको हुँ ।’

पर्यटनकर्मी स्वर्गीय आइछिरिड शेपाँकै सपनामा अर्को उद्यमी सरोज प्रधानसहित मिलेर कालुले सुरु गरेको भ्र्नाका रिजोर्टमा १०

विश्वको जनसंख्या मात्रै दुई अर्ब तीस करोड थियो ।

पृथ्वीको वातावरण सन्तुलित राख्ने वन र वृक्षलाई मानिस जातिले सखाप पार्दै छन् । प्रत्येक वर्ष १५ अर्ब वृक्ष नष्ट हुने गरेको छ । हाम्रो वेदले उच्चारण गर्ने ‘वनसपतय शान्ति’ भन्ने मन्त्र विपरीत विश्व परिचालित छ । यस्तै-यस्तै विश्लेषणहरूमाझ उभिएर डेभिड एटेन्चरो जलवायु परिवर्तनका घटना, दुर्घटना, कोप र प्रकोपलाई हाम्रो दृष्टिपटलमा चित्रण गराउन सफल भएका छन् । विगत वर्षको २६औँ विश्व जलवायु सम्मेलनमा एउटा सकारात्मक सोच लिएर उभिए उनी । उनले भने, ‘यस पृथ्वीका विभिन्न भूगोलका विभिन्न मानिसहरूका आ-आफ्नै पृथक् क्रियाकलापबाट आजको भयावह अवस्था सिर्जना भयो । पृथक् क्रियाकलापबाट उत्पन्न साझा समस्या हो - जलवायु परिवर्तन । पृथक् क्रियाकलापको साझा समस्यालाई अब संयुक्त प्रयासको आवश्यकता छ । सबै मिलेर सहकार्यमा लाग्थौ भने जलवायु परिवर्तनको साझा समस्या हल गर्न सकिन्छ ।’ उनको पुस्ताको जनसंख्याले पुर्‍याएको क्षतिलाई नयाँ पिढीले चमत्कारी ढंगले पुर्ननिर्माण गर्नेछ भन्ने एटेन्चरोको विश्वास थियो । किनभने हजारौँ हजार जीवप्राणी र जीवात्माको अध्ययनबाट उनमा एउटा विश्वास पलाएको छ । समस्या समाधानमा मानिसलाई भेट्ने अरू प्राणी यस पृथ्वीमा छैन । त्यसैगरी भोलि के होला, के गर्ने भन्ने भविष्यको चिन्तन गर्ने शक्तिका पनि मानिसलाई अरूले भेट्दैन । तसर्थ उनका आशावादी चिन्तनहरू निकै मननीय छन् ।

एटेन्चरोको सर्वाधिक लोकप्रिय डकुमेन्ट्री फिल्ममध्ये ‘प्लानेट अर्थ’ अर्थात् ‘पृथ्वीस्वरूप यो ग्रह’ सन् २००६ मा प्रदर्शन भएपछि यो पृथ्वी कति सुन्दर छ, शान्त छ र विशाल छ भन्ने बुझ्न सजिलो भयो । त्यसको दस वर्षपछिको दोस्रो संस्करणले अत्याधुनिक उपकरण प्रयोगले पृथ्वीलाई हामीले हेर्ने दृष्टिकोणमै परिवर्तन ल्याउन सफल भयो । तर, पृथ्वीको दुईतिहाइ अंश ओगट्ने सागर र समुद्रको संसारबारे हामी अनविज्ञ रह्यौं । तसर्थ सन् २००१ मा ‘नीलो ग्रह’ (द ब्लु प्लानेट) प्रकाशन भएदेखि समुद्रको परिवेश र त्यहाँका जीव-प्राणी, वनस्पतिबारे आम जनता अनविज्ञ रहनु परेन । त्यसको दोस्रो संस्करणले सन् २०१७ मा नीलो तहक्का नै मच्चायो । तिनलाई टेवा पुर्‍याउने ‘फ्रोजन प्लानेट’ अर्थात् जमेको ग्रह (हिमखण्डको पृथ्वी) ले हिमाच्छादित संसारको जीवन्त पक्ष उजागर गर्‍यो । यो ग्रहलाई प्रत्यक्ष आँखाअगाडि प्रस्तुत गर्ने उपरोक्त तीन शीर्षकका पाँचवटा डकुमेन्ट्री फिल्म हेरेपछि, पृथ्वीको जीवन्त स्वरूपभित्रका रहस्यहरू हामी सजिलै बुझ्न थाल्यौं ।

एटेन्चरो र नेपाल

एटेन्चरोको चिरपरिचित स्वरमा नेपाल र नेपालीको वर्णन हामी ‘द ल्यान्ड अफ गोर्खाज’ अर्थात् ‘गोर्खालीहरूको भूमि’ नामक डकुमेन्ट्री फिल्ममा सुन्न पाउँछौ । ६५ वर्ष पहिले सन् १९५७ मा क्रिस्टोफर भोन फुरेर हाइमेन्डोर्फद्वारा छायांकन गरिएको उक्त श्याम-श्वेत फिल्मले त्यसबेलाको नेपाल कस्तो थियो भन्ने छलँगै देखाउँछ । त्यस फिल्मको ऐतिहासिक महत्त्व वर्तमान पिँछीले बुझ्नु अति जरुरी पनि छ ।

बेलायतको स्कूल अफ अफ्रिकन एन्ड ओरिएन्टल स्टडिजका प्राध्यापक हाइमेन्डोर्फ मानवशास्त्री थिए । गोर्खाली सैनिकको प्रख्यातिबाट आकृष्ट भएर तिनका मातृभूमिमा मानव वसोवास र जीवनचर्याको अनुसन्धानमूलक छायांकन गर्न उनी नेपाल आएका थिए । गोरखा जिल्लाबाट काठमाडौँ उपत्यका र त्यहाँबाट पूर्व लागेर विभिन्न तामाङ बस्ती, शेर्पा बस्ती, राई बस्ती र लिम्बू बस्ती चहार्दै दार्जिलिङमा

सडकबिनाको नेपाल, सबै बाटोघाटो पैदल तय गर्नुपर्ने, सबै प्रकारका ढुवानीहरू थाप्लो र नाम्लो अथवा गधा-खच्चर, याक-चौरी-भोर्फियो वा भेडा-व्याघ्राका पिठ्युँमा लादिने दिन थिए ती ।

काठका अस्थायी पुल र फड्के, वेत र बाँसका भोलुंगे पुलहरूद्वारा नदी-नाला तर्नुपर्ने अवस्था थियो । कहालीलाग्दो उकाली-ओरालीमा नाङ्गो खुट्टाले हिँडिरहेका भरियाहरूको दृश्यले आजका युवायुवतीका छातीमा पीडाका डोहहरू बस्नेछन् ।

काँधमा बन्दुक र कम्मरमा खुकुरी भिरेका गोर्खाली सैनिकको चित्र मानसपटलमा बोकेर नेपाल आएका बेलायती यात्री यहाँका गोर्खाली वा नेपाली काँधमा बन्दुक होइन हलो र कोदाली देख्छन् र कम्मरमा मादल । शत्रुको शिर छिनाले खुकुरीहरू रूखका डाले घाँस काट्नु व्यस्त हुन्छन् । ढिकी-जाँतो, चुलो-चौका र चर्खामा व्यस्त महिलाहरू चाडपर्वमा

मनाइको गंगापूर्ण ताल (सन् २००७)

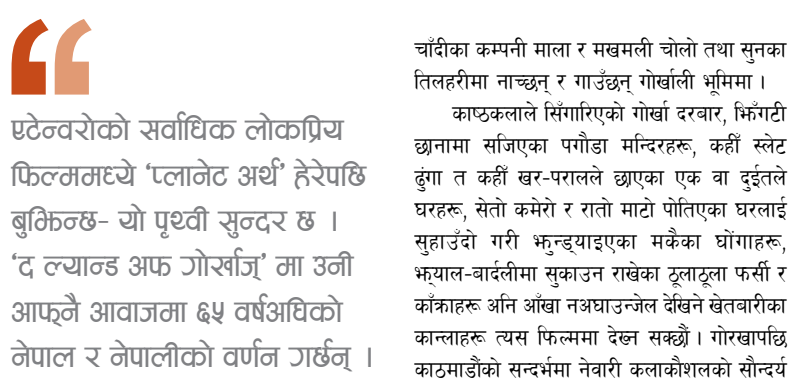
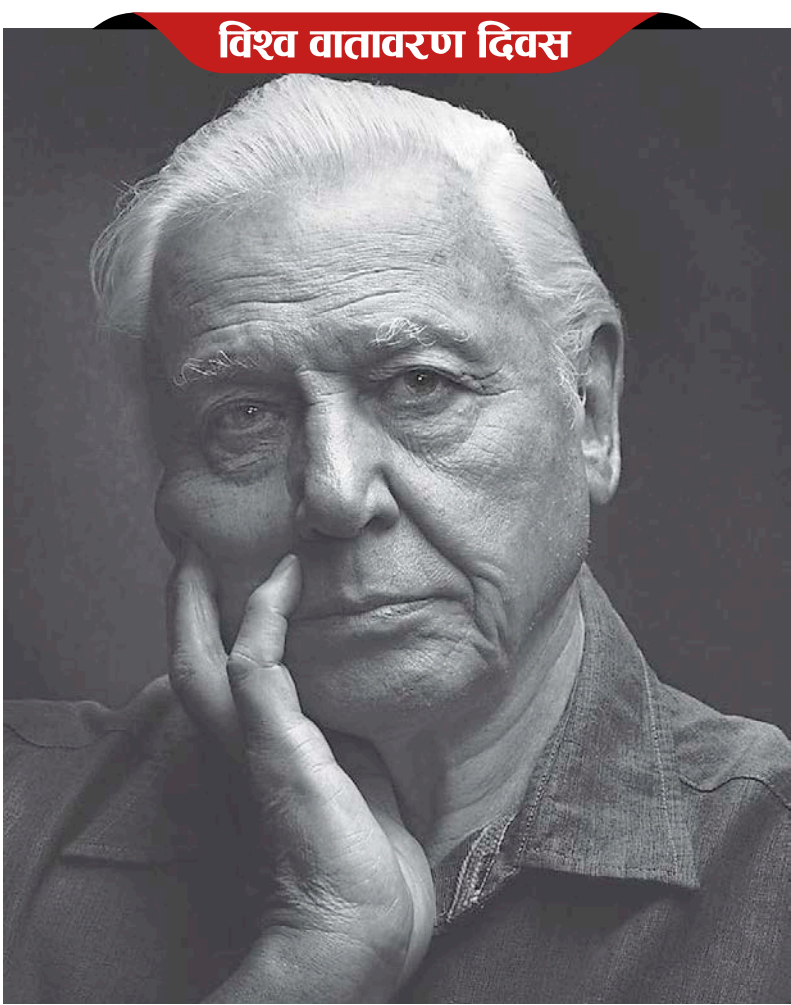
तस्विर : नवीन बराल/द थर्ड पोल

करोड रूपैयाँ लगानी भइसकेको छ, सम्भवतः एक वर्षभित्रमा यो रिजोर्ट सञ्चालनमा आउनेछ । कालुको बुझाइमा, मनाइ-मुस्ताङजस्तो थलोका निम्ति सरकारले राख्ने थोरतिनो सदाशयता र सहयोगको मात्रै पनि धेरै अर्थ रहन्छ । उनले आँखिसामु देखेको दृष्टान्तमा विसं २०२० को आसपासमा राजा महेन्द्र भ्र्नाका घुम्न आएका बेला स्थानीयवासीको आवश्यकता र मागमा मनाइ सर्वसाधारणले सुविधामा राहदानी पाउन थालेपछि हिमालपारिको यो जिल्लाले संसार देखेको हो ।

बन्द-व्यापारमा मनाडीहरू सिंगारु, मलेसिया, हड्कड निस्कन थालेपछि जिल्लामा उद्यमीहरूको चहलपहल बढेको हो, दब्रो आर्थिक जग बस्न थालेको हो ।

चामे नजिकै भ्राताङमा एग्रो मनाइ योजनाले फाभ्रुई ७ सय रोपनी क्षेत्रफलमा थालेको स्याउ खेती र सुविधायुक्त वसोबासको आकर्षण पनि मनाइबाट उद्यमीहरूको चहलपहल बढेको हो, दब्रो आर्थिक जग बस्न थालेको हो ।

चामे नजिकै भ्राताङमा एग्रो मनाइ योजनाले फाभ्रुई ७ सय रोपनी क्षेत्रफलमा थालेको स्याउ खेती र सुविधायुक्त वसोबासको आकर्षण पनि मनाइबाट उद्यमीहरूको चहलपहल बढेको हो, दब्रो आर्थिक जग बस्न थालेको हो ।

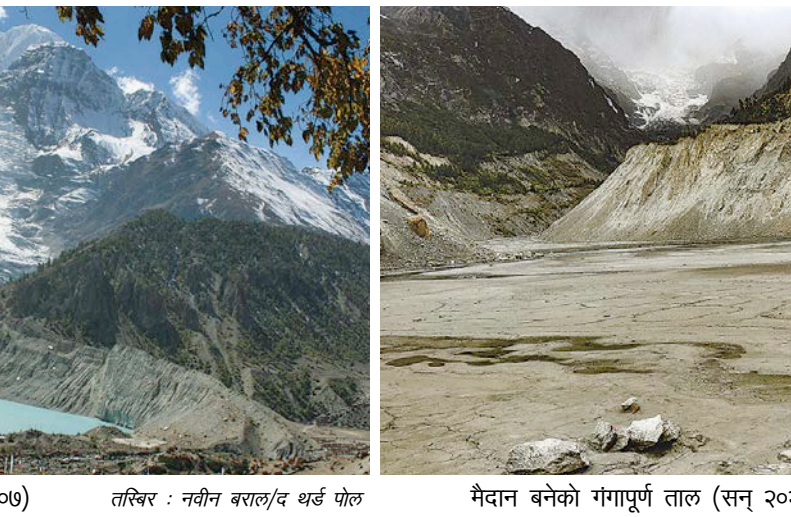

यात्रा विसर्जन गरेका थिए । आजभन्दा ६०/६५ वर्ष पहिलेको नेपाल दर्शन वर्तमान पिँछीका लागि निश्चय नै रोमाञ्चकारी हुनेछ ।

सडकबिनाको नेपाल, सबै बाटोघाटो पैदल तय गर्नुपर्ने, सबै प्रकारका ढुवानीहरू थाप्लो र नाम्लो अथवा गधा-खच्चर, याक-चौरी-भोर्फियो वा भेडा-व्याघ्राका पिठ्युँमा लादिने दिन थिए ती । काठका अस्थायी पुल र फड्के, वेत र बाँसका भोलुंगे पुलहरूद्वारा नदी-नाला तर्नुपर्ने अवस्था थियो । कहालीलाग्दो उकाली-ओरालीमा नाङ्गो खुट्टाले हिँडिरहेका भरियाहरूको दृश्यले आजका युवायुवतीका छातीमा पीडाका डोहहरू बस्नेछन् ।

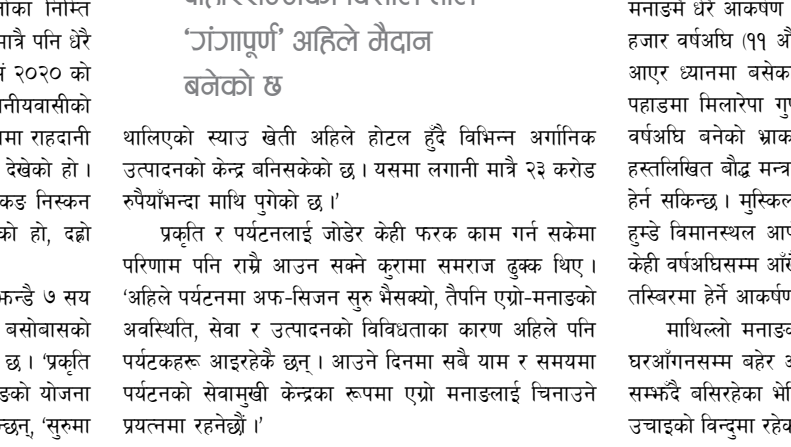
काँधमा बन्दुक र कम्मरमा खुकुरी भिरेका गोर्खाली सैनिकको चित्र मानसपटलमा बोकेर नेपाल आएका बेलायती यात्री यहाँका गोर्खाली वा नेपाली काँधमा बन्दुक होइन हलो र कोदाली देख्छन् र कम्मरमा मादल । शत्रुको शिर छिनाले खुकुरीहरू रूखका डाले घाँस काट्नु व्यस्त हुन्छन् । ढिकी-जाँतो, चुलो-चौका र चर्खामा व्यस्त महिलाहरू चाडपर्वमा

एक दिन आका छेउछाउ

मैदान बनेको गंगापूर्ण ताल (सन् २०२२)

तस्विर : उमेश श्रेष्ठ

मैदान बनेको गंगापूर्ण ताल (सन् २०२२)

अर्थात् लगभग १४/१५ वर्षपछि वनस्पति सर्वेक्षणको सिलसिलामा त्यहाँ पुग्दा सो घट्ट बन्द अवस्थामा थियो । धुपीको व्यापार थिएन । तिब्बत बर्लिङ्सकेको थियो । हाम्रा भेटिएका इतिहासका पानाहरू यस्तै चलचित्रका छायांकनमा खोज्नु र तिनका संरक्षण गर्नु आजको आवश्यकता पनि हो ।

एटेन्चरोका आफ्नै डकुमेन्ट्रीहरूको संगालोभित्र हिमालय र नेपालको प्राकृतिक स्वरूप र सम्पदाका थुप्रै सामग्री भेटिन्छन् । तीमध्ये ‘प्लानेट अर्थ’ अन्तर्गतको ‘हिमालय एन्ड द मनसुन’ तथा नेचर वर्ल्डअन्तर्गतको ‘द हिमालयज’ मा हिमालयको उत्पत्ति, मनसुनको जन्म, पर्वतीय वातावरणको कठोर जीवनगाथा, प्रकृति र मानवबीचको आपसी समन्वयमाथिका वैज्ञानिक चेतनालाई सरल-सरस शैलीमा प्रस्तुत गरिएका छन् ।

चन्द्रमाको सतहबाट हेर्दा नीलो स्फटिकजस्तो डल््लो पृथ्वी अँध्यारो आकाशमा उदाएको देखिन्छ । त्यसको धरातलमा ४० करोड वर्ष पहिलेको एउटा घटना उजागर हुन्छ । धर्तीका दुई विशाल भूखण्डहरू एसियाको माफूमा भेटिन्छन् । आपसी रगडागराइ र ठेलमठेलमा धर्ती आकाशतिर उठ्न थाल्छ । उठ्दा-उठ्दा त्यसले ५ माइलको उचाइ हाँसिल गर्दै हिमालय पर्वतको स्वरूप धारण गर्छ । उता समुद्रतिर पनि प्रकृतिको क्रीडा प्रारम्भ हुन्छ । समुद्र सतहको आकाशमा जलवायुले लादिएको वायु मध्यएसियाको विशाल पखालले तिनको बाटो छेक्छ र पानी थाप्छ । हिमालयको दक्षिणी भूखण्डमा घनघोर वर्षा हुन्छ, तर उत्तरी भेकमा सुक्खा नै कायम हुन्छ । यस पृष्ठभूमिमा हिमालय र नेपालको श्रव्य-दृश्य एटेन्चरोका सिर्जनामा समेटिन पुग्छ । तीमध्ये मेरा स्मृतिपटलमा बारम्बार झुल्किने दृश्यहरू थोरै उल्लेख गर्ने जमर्कोमा छु ।

पाकिस्तानको कारकोरम क्षेत्रमा प्रचुर पाइने मारखोर भेडाका भाले जुधाइको दृश्य । साँढी ठाउँमा आफ्नो सिकार खोज्दै पुगेका एक हिर्माचतुवाको आक्रमणबाट बच्दै ठाडै ओरालो लागेर पत्थर पनि स्थिर नटिनेको भीरको बाटामा एक पाइला पनि नविराई कुदेर नदीमा हाम फाल्ने मारखोर भेडा ! त्यसलाई एक छिन नछोडि लखेट्ने हिर्माचतुवाको छायांकन कसरी सम्भव भयो ? त्यो बुझिसम्म छैन । यस्तै सिकारको खोजमा निस्केको ब्वाँसोको प्रसंगमा एटेन्चरो भन्छन्, ‘हामीले पाल्ने घर कुकुरहरूको वंश यिनै हिमाली ब्वाँसोसँग जोडिन पुग्छ ।’

पाकिस्तानबाट भारत हुँदै नेपालको प्रसंगमा आइपुग्दा माछापुच्छ्रे र अन्नपूर्ण हिमालका काखमा बसन्त फुलेको, लालीगुराँस फर्केको, डाँफेचरी नाचेको, कस्तुरी मृगले बुकूँसी मारेको तथा तराई क्षेत्रमा सारसका प्रणयनृत्यहरू हामी देख्न सक्छौ । हिमाली आकाशमा कयाङकुरुङका बथानले मौसमी यात्रामा उड्दै गर्दा तिनलाई तितरबितर पार्दै सिकारमा उडेका शाहीबाजका क्रियाकलाप निकै रोमाञ्चित ढंगले प्रस्तुत गरिएको छ । त्यस बेला शाहीबाजले हानेको वेग प्रतिघण्टा ३०० किलोमिटरको कीर्तिमान स्थापना गर्छ । विश्वका कुनै पनि जलचर, स्थलचर वा नभचर प्राणीले यो गतिलाई उछिन्न सक्दैन । यसैगरी हिमालयको ८,००० मिटरभन्दा माथिको उचाइमा उडान भरेर वसाई सराइ गर्ने खोयाहाँस (वार हेडेड गुज) को अर्को कीर्तिमानी छायांकन पनि प्रविधिका हिसाबले उत्कृष्ट उदाहरण ठहरिन पुग्छ । सगरमाथाको सेरोफेरोमा लगभग ६,७०० मिटरको उचाइमा एउटा कीर्तिमानी माकुरोको कथा जोड्न पनि एटेन्चरो चुन्दैनन् । पर्वताग्रीहीहरूको काँठन यात्राको विसर्जनमा नेपाली फाभ्रुडा फरफराएको दृश्य पनि उत्कृष्ट देखिन्छ ।

हिमालपारिको तिब्बती क्षेत्रका वन्यजन्तुहरूको

प्रस्तुति पनि रोचक र रोमाञ्चकारी देखिन्छ । फ्याउ मुसा (पिका) को दुलो भत्काउँदै सिकार खोजी हिँड्ने खैरो भालु (ब्राउन बियर) र तिनलाई पछ्याउँदै सिकार आफ्नो हातमा पार्ने ब्वाँसोको चतुर्‍याई पनि अचम्मलाग्दो छ । ४,००० मिटरको उचाइमा चिर भर्णिङहरू घाम ताप्न बस्दा तिनका नाकको फोहराबाट निस्कने बाफको मुस्रोलो क्यामाराम्यानको निपुणता जाहेर गर्छ ।

विश्वमा हिमालयलाई देवात्मा भूमिको मान्यता प्राप्त छ । कैलाशजस्तो पवित्र पर्वत, गंगा र ब्रह्मपुत्रजस्ता पवित्र नदीहरूप्रतिको जनआस्था, धार्मिक एवं सांस्कृतिक विशेषता तथा तिनका सामाजिक, आर्थिक एवं वातावरणीय महत्त्वलाई पनि उनका डकुमेन्ट्रीले समेटेको छ । हिमालय त्यहाँ नभइदिएको भए दक्षिण एसिया विशाल मरुभूमि बन्ने थियो भन्ने सटीक धारणा पनि हामी सुन्न पाउँछौ ।

सबै प्रकारका जीवप्राणी र वनस्पतिको संरक्षणमा विशेष चासो राख्ने डेभिड एटेन्चरो बौद्ध दर्शनबाट अति प्रभावित देखिन्छन् । उनलाई के बोध भयो भने यहाँका मानिसहरूमा एउटा बेग्लै चेतना छ, जसले सबै जीवात्माको जीवनचर्या एकअर्कासँग गाँसिएका ‘माकुरी जालो’ जस्तो छ । त्योभन्दा पनि नौलो सोचको धार्मिक आस्था उनले अनुभव गरे । त्यो भनेको प्राणीले जुनी फँदै जाने र एक दिन हामी पनि अरू जीवात्माको जुनीमा पुग्नेछौ भन्ने विश्वास । यस धारणाले अरू प्राणीप्रतिको करुणाभाव जीवन्त राख्छ भन्ने विश्वास जगाउँछ । यस हिमालयको पर्वतीय परिवेशमा केही बौद्ध धर्मावलम्बीहरू पर्वत र प्रकृतिलाई चढाउन ‘आकाशीय दाह संस्कार’का लागि मानिसका लास लैजाने गर्छन् । त्यसको केही फलक छायांकन पनि गरिएको छ । हिमाली जनजीवनको त्यो विशेषता विश्वका लागि कुतूहलको विषय पनि हो ।

सर डेभिड एटेन्चरोले हिमालय र नेपाललाई आफ्ना थुप्रै सिर्जनाहरूमा समावेश गरेका छन् । त्यसका अतिरिक्त ‘द ल्यान्ड अफ गोर्खाज’ मा भैंँ आफ्नो स्वर र सरस टिप्पणीहरू अरूलाई पनि प्रदान गर्ने गरेका छन् । हालै मात्र सन् २०२२ को विट्ठले पुरस्कारका लागि रेड पान्डा संरक्षणमा पुर्‍याइआएको योगदानलाई लिएर तयार पारिएको छोटो डकुमेन्ट्रीमा एटेन्चरोका स्वर र शब्दहरू सुन्न पाइन्छ । वन्यजन्तु संरक्षणमा सामुदायिक संरक्षण प्रयासको उत्कृष्ट नमुना त्यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ ।

यस पृथ्वीको जल, स्थल, वायु-आकाश एवं हिमखण्डसमेत चहारेर विशेष अनुभवका आधारमा डेभिड एटेन्चरो वर्तमान विश्वको वातावरणीय समस्यालाई सम्वोधन गर्न निम्न ६ बुँदालाई अधि सार्ने गर्छन् :

- हासोमुख जैविक विविधताको पुनःस्थापना ।
- पृथ्वीको जनभार घटाउन जनसंख्या वृद्धिको नियन्त्रण ।
- पुनः नवीकरण हुने प्राकृतिक स्रोतसाधन (सौर्य शक्ति, जलविद्युत्, हावा-बतासको शक्ति, सामुद्रिक ज्वारभाटा आदि) को उपयोग ।
- जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावलाई न्यून राख्ने उपायहरूको खोजी ।
- मांसाहारी प्रकृतिलाई घटाउने उपायको खोजी ।
- प्राकृतिक स्वरूप र जैविक विविधता संरक्षण क्षेत्रको विस्तार ।

वातावरण दिवसलाई साकार बनाउन हामीले उपरोक्त विषयमा ध्यान दिएर प्रकृतिको स्याहार, सुभार र संरक्षण गर्न सक्थौ भने हाम्रो आफ्नै रक्षा हुन्छ । र, हामी सुरक्षित रहन्छौ । यस वर्षको विश्व वातावरण दिवसको नारा ‘एउटै पृथ्वी’ (वन्ती वन अर्को) ले त्यही सन्देश प्रवाह गर्छ ।

सुनसरी (कास)- मादक पदार्थ सेवनको लत छुटाउने भनेर सञ्चालन गरिएको धरानको एक सुधार केन्द्रमा बुधवार राति सुतेकै अवस्थामा एक जनाको ‘रहस्यमय’ मृत्यु भएको छ। धरानस्थित इलाका प्रहरी कार्यालयका निरीक्षक गजेन्द्र रायका अनुसार काभ्रे घर भई भापाको दमकमा बोर्डिङ स्कूल सञ्चालन

गई आएका ४० वर्षीय सन्तोष दाहालको मृत्यु भएको हो । उनलाई जेठ १३ मा धरान-१३ स्थित गुरुकुल

फाउन्डेसन पुनःस्थापना केन्द्रमा भर्ना गरिएको थियो । मृतक दाहालको परिवार सम्पर्कमा आइसकेकाले

शवको मुचुत्का उठाएर पोष्टमार्टमकालागि वीपी कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानमा पठाइएको प्रहरीले जनाएको छ । मादक पदार्थको लत लागेका दाहालको मृत्युको कारण भने खुल्न सकेको छैन । प्रहरी निरीक्षक रायले पोस्टमार्टम रिपोर्ट आएपछि मृत्युको कारण खुल्ने बताए ।

बलात्कार आरोपी खड्का कारागार चलान

कान्तिपुर संवाददाता (सुनसरी)

नाबालिग छात्रा बलात्कार गरेको आरोपमा पक्राउ परेका इटहरीस्थित ब्लुमिड लोटस इग्लिस सेकेन्डरी स्कूलका तत्कालीन प्रिन्सिपल रावकुमार खड्का पुर्पक्षकालागि कारागार चलान भएका छन् । खड्कालाई केन्द्रीय अनुसन्धान ब्युरो (सीआईबी) ले गत विहीवार काठमाडौँबाट पक्राउ गरी सुनसरीमा ल्याएको थियो । उनीविरुद्ध पीडित छात्राले २०७२ देखि २०७३ सालको अन्तिमसम्म प्रिन्सिपल हुँदा पटकपटक बलात्कार गरेको उजुरी दिएको थिइन् । पीडितले २०७४ भदौ २ मा इलाका प्रहरी कार्यालय धरानमा जाहेरी दिएपछि प्रहरीले आवश्यक अनुसन्धान सकेर सुनसरी जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरे पनि खड्का भने फरार थिए । बलात्कृत हुँदा पीडितको उमेर १५ वर्षको थियो ।

खड्कालाई शुक्रवार बिहान सुनसरी जिल्ला अदालतमा हाजिर गराएर सोमबार बयान लिइएको थियो । बयानपछि थुनछेक वहस भएको र उनलाई न्यायाधीश सुवासबाबु पुरीको एकल इजलासले पुर्पक्षका लागि कारागार चलान गरेको हो । उनलाई भुक्त्या कारागार पठाइएको छ । अदालतका

स्त्रेसेदार मोहनबहादुर अधिकारीका अनुसार पीडितले दिएको उजुरीका आधारमा फरार खड्का पक्राउ परेका थिए । खड्कालाई गत विहीवारे सुनसरीमा ल्याइए पनि दुई दिन विदा भएकाले सोमवारमात्र बयान लिएर पुर्पक्षका लागि कारागार चलान गरिएको हो । कक्षा ९ मा अध्ययनरत रहँदा होस्टेलमा बसेका बेला पटकपटक बलात्कार भएको युवतीको आरोप छ । हाल २२ वर्षकी पीडित युवतीका अनुसार उपचार गराउन लैजाने बहानामा प्रिन्सिपल खड्काले पहिलो पटक धरानको एउटा होटलमा लगेर बलात्कार गरेका थिए । खड्काले बलात्कारको भिडियो बनाएर क्याकमल गदै अरुलाई भनेमा भिडियो सार्वजनिक गरिदिने धम्की दिँदै पटकपटक बलात्कार गरेको आरोप लगाएकी छन् ।

उजुरी दिएर मुद्दा चले पनि फरार खड्कालाई पक्राउ गर्न प्रहरी निरक्ष्य भएको बेला सुन्दरी प्रतियोगितामा सहभागी एक युवतीले ८ वर्षअघि आफू १६ वर्षको हुँदा आयेोजक मनोज पाण्डेले बलात्कार गरेको भन्दै सामाजिक सञ्जालमा भिडियोमार्फत जानकारी सार्वजनिक गरेपछि इटहरीकी ती युवतीले पनि ७ वर्षअघि आफू १५ वर्षको हुँदा भएको घटनालाई जेठ ७ मा सामाजिक सञ्जालमार्फत सार्वजनिक गरेकी थिइन् ।

हादिक श्रद्धाञ्जली

जन्म मिति :
वि.सं. २००९ कात्तिक २२

स्वर्गारोहण मिति :
वि.सं. २०७९ जेठ ०९

स्व. सरिता मट्टु (श्रेष्ठ)

हाम्री स्नेही आदरणीय दिदी सरिता मट्टु (श्रेष्ठ) को मिति २०७९ जेठ ९ गतेका दिन अमेरिकाको टेक्सस् शहरमा भएको असमायिक निधनबाट हामी सम्पूर्ण परिवार अत्यन्तै मर्माहत एवम् दुःखित छौं । दुःखद निधन भएको १३ औं दिनको पुण्य तिथिमा दिवङ्गत आत्माको वीर शान्तिको कामना सहित हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं ।

भाई किरण कुमार श्रेष्ठ
बुहारी सान्तना श्रेष्ठ
भदा मनिष जंग जोशी
भदौनी बुहारी प्रेरणा जोशी

भदा आलोक जंग जोशी
भदौनी बुहारी करुणा तुलाधर
नाति उदय जंग जोशी
नातिनी ओजश्वी जोशी

भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली

जन्म:
वि.सं. १९८८/०६/१७ गते

स्वर्गारोहण:
वि.सं. २०७८/०२/०८ गते

स्व. मञ्जुश्वरी श्रेष्ठ (विशेट)

हाम्रो प्यारी ममतामही माता मञ्जुश्वरी श्रेष्ठ (विशेट)को ८० वर्षको उमेरमा असमायिक स्वर्गारोहण भएको १३ औं दिनको पुण्यतिथीमा दिवंगत आत्माको चिर शान्तिको कामना गर्दै भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं ।

साथै यस दुःखद घडीमा हामी प्रति सहयोग, सहानुभूती एवं समबेदना प्रकट गर्नुहुने सम्पूर्ण छरछिमेक, इष्टमित्र, साथीभाइहरु तथा शुभेच्छुकहरुमा हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछौं ।

छोरारु

अरुण कुमार श्रेष्ठ (विशेट)
अमिर कुमार श्रेष्ठ (विशेट)

बुहारीरु

बच्चु (सदिना) श्रेष्ठ (विशेट)
सुमित्रा श्रेष्ठ (विशेट)

नाति/नातिनाहरु

प्रीती श्रेष्ठ, सम्राट श्रेष्ठ, सम्पदा श्रेष्ठ,
निमि श्रेष्ठ, आर्थ श्रेष्ठ, सम्बिना गोर्खाली,
युविमा गोर्खाली, सौगत श्रेष्ठ, सौजन श्रेष्ठ,
प्रिन्स प्रधान, संयानी प्रधान

हादिक श्रद्धाञ्जली

जन्म मिति :
२०४५/०१/२७

स्वर्गारोहण :
२०७९/०१/०८

स्व. राजिन्द्र सिग्देल

यस विद्यालयका गणित शिक्षक श्री राजिन्द्र सिग्देलज्यूको २४ वर्षको उमेरमा असामयिक दुःखद निधन भएको ४५ औं दिनको पुण्य तिथिमा दिवंगत आत्माको चिरशान्तिको कामना गर्दै हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं । साथै यस दुःखद घडीमा शोकसन्तप्त परिवारजनप्रति धैर्यधारण गर्न सक्ने शक्ति प्राप्त होस् भनी ईश्वरसँग प्रार्थना गर्दछौं ।

प्रिन्सिपल
ए. आर्. सेकेण्डरी स्कूल
च.म.पा.-११, सतुङ्गल, काठमाडौं

हादिक समवेदना

जन्म
२०००/०३/०१

मृत्यु
२०७८/०२/१०

स्व. महेन्द्र प्रसाद श्रेष्ठ

यस संस्थाको बोर्ड सदस्य डा.जितेन्द्र श्रेष्ठका प्रातः पुजनीय पिता स्व. महेन्द्र प्रसाद श्रेष्ठको ७४ वर्षको उमेरमा दिवंगत हुनुभएकोमा आज १३औं दिनको पुण्यतिथिको अवसरमा दिवंगत आत्माप्रति भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दै शोक सन्तप्त परिवारजनमा हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं ।

सहिद स्मारक जनस्वास्थ्य सहकारी संस्था लिमिटेड
तथा सहिद मेमोरियल हस्पिटल परिवार

हादिक श्रद्धाञ्जली

जन्म :
१९८८/०५/११ गते

स्वर्गारोहण :
२०७८/०२/०८ गते

स्व. सीताराम चौधरी

यस संस्थाका कार्यकारी संचालक श्री सुदिप कुमार चौधरी ज्यूको पुजनीय हजुर बुवा सीताराम चौधरीको असामायीक स्वर्गारोहण भएकोमा उहाँको दिवंगत आत्माको चीरशान्तिको कामना गर्दै हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं । साथै यस दुःखद घडीमा शोक सन्तप्त परिवारजनमा धैर्य धारणा गर्ने शक्ति प्राप्त होस भन्दै समस्त परिवारजन प्रति हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं ।

हिम रिमर पावर प्रा. लि. परिवार
नक्साल, काठमाण्डौ

हादिक श्रद्धाञ्जली

जन्म :
१९८२/०१/१६ गते

स्वर्गारोहण :
२०७८/०२/१० गते

स्व. कृष्ण बहादुर भण्डारी

जन्मभूमि साकोसका अध्यक्ष तथा समाजका संस्थापक कोषाध्यक्ष श्री भूपट बहादुर भण्डारी तथा हरि, इन्द्र, भिम, दिलिप, सानुमैया भण्डारीका पुजनीय पिता कृष्ण बहादुर भण्डारीको दुःखद निधन भएको आज १२ औं दिनको पुन्यतिथीमा उहाँको दिवंगत आत्माको चीरशान्तिको कामना गर्दै हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं । साथै यस दुःखद घडीमा शोक सन्तप्त परिवारप्रति हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं ।

जन्मभूमि साकोस परिवार
गोकुलगंगा-४, केताली

केताली (रामेछाप) सम्पर्क
समाज परिवार, काठमाण्डौ

HEARTFELT
CONDOLENCE

Those we hold closest to our hearts
never truly leave us.

They live on in the kindness they have shared
and the love they brought into our lives.

2007 - 2079 B.S.

We are deeply saddened by the loss of **Mrs. Nani Baba Rana**, beloved mother of our colleague Mr. Pragun Samsher Rana.

We pray that God will grant you and your family the strength needed to get through this moment in your life. Our thoughts and prayers are with you and your family. Please accept our sincere condolences.

May her soul rest in peace.

Good Neighbors International Nepal Family
Ekantakuna-13, Lalitpur

वर्गीकृत विज्ञापन

घर जग्गा

बुढागरमा ४ आना, जिडबुटी हाईवे नजिक ४ आना तिनकुनेमा ४ रोपनी जग्गा विक्रीमा ९८४१०५४२९८, ९७४१४४०७३६

सातलाख आना जग्गाहरु, 982356185, 9742466740

गठ्ठाघरमा ५ सटर सहित २१ काठाको करनको घर 9808321970

घरजग्गा धितोराखी लोन चाहिएमा ९८४१२५४२७७

बालकुमारीमा सानासाना घरविक्रीमा, मल्सेगौड बसपार्कनजिक २६आना जग्गाविक्रीमा, सितापाडलामा ८आनामा बनेको घरविक्रीमा, भक्तपुर सुडालमा १३रोपनी जग्गाविक्रीमा (जग्गासय पनि साटफर गर्नसकिने) 9820629643

गोकर्णयायापट्टीमा ०-४०-०-० जग्गाविक्रीमा टुक्रागरेर पनिदिनेछ 9841011316, 9842043095

बुढानिलकण्ठमा १६आनामा बनेको घर ९८२२३३३९४३

वानेचक्रमा टुक्रा जग्गाहरु विक्रीमा ९८४११२९००१

भरतपुर चितवनमा ५० गराजमिन विक्रीमा 9846044105

कपनमा दुर्गामन्दिर नजिक साइदेई तलाप, बौद्धबोग्गामा २बोचोचमा साडीतन तलापघर र बौद्ध आरुवारीमा ४आनाका टुक्राजग्गाहरु तालुविक्रीमा 9851310190

नारायणस्थानमा जग्गा विक्रीमा ९९आना ९८४१३१५४४६

काठमाडौं पेप्सी चोकबाट खरेचोक नपुग्दै मेन हाइवे बाटोमा जोडिएको टुक्रा जग्गा तथा बंगला टाइएको घर विक्रीमा, 9748476779, 9851333297

ताहाचक्रमा सातआनामा बनेको चारलख घर विक्रीमा ९८४१०३३३७३

जाबलाखेलमा आवासिय जग्गा ०-९-३-२ ९८४१३३३६२९, ९८४१२८७६७७

ताथुलीचोकबाट २० मिटरलगात जग्गाविक्रीमा २-९३-०-० जग्गाविक्रीमा 9810180689

ललितपुरको जुनसुकै एरियामा घरजग्गाहरु खरिदबिक्रीकोलागी 9849188782

मच्छेगाउँ, मातातिर्थ, थानकोट र दहचोकमा क्रमश प्रतिआना १९,२१,२७ र १५-लाखको घडेरी विक्रीमा, 9851160228

वत्सिपुतलीमा ०-३-२-१ को पूर्वी मोहडा भएको जग्गा विक्रीमा ९८१३०६१९३१

बैकिङ्ग सम्स्यामारेको जग्गा तत्कालै विक्री गर्नपरेमा 9841124415

आखुखेल हाईटमा ०-३-०-० घडेरी ९८४१४०३४०४

इमाडोल रातामकै चोकमा १३फिट बाटो पूर्वमोहडा ०-३-२-० जग्गाविक्रीमा ९८४१२७६८४६ ९८४१२९७५८०

विपरीतजमर्ग थुम्काहाईवे बाउन्सरोपनी, प्रतिरोपनी छलख, घरजग्गा सट्टाघर ९८६११०००८८

घरजग्गा खरिदविक्री गर्नपरेमा 9851027364 midaspropertydealer5@gmail.com

बुढानिलकण्ठमा (0-5-0-0), (1-0-0-0), (1-3-0-0) 9851027364

फर्पिङ्ग, इलामा ०-१०-०-० विक्रीमा ९८४९३३७५७७

ग्राण्डी हस्पिटलनजिक २.५आना ३.५तलेघर २,५०,००,०००/- ९८६३३३३३३९

रातोपल मैतीदेवीमा घरजग्गा विक्रीमा, 9851098617

कलकी दायाँकोलोनी नजिकै दुईशेठा आर्कपेक बंगला-विक्रीमा 9849003626

काठमाण्डौ कलेश्वर मेनसडकमा Commercial Building/ विराटनगर कदमाहा ४बिघा ५कट्ठा/ इन्द्रबा थारुबस्तीमा १बिघा, 9823867443

मानभवनमा दश आनामा बनेको घर विक्रीमा ९८४४१४४०८०

वत्सिपुतलीमा ०-४-०-० जग्गा विक्रीमा 9801042512

ताथुली मेनपिचमा सस्तोमाजग्गा विक्रीमा 9851078105

नयाकोट खरानीटार मेनहाइवेको ६-५-३-२ विक्रीमा ९८४९८८४४५४६

चारआना Fourflat बाफुल 3,50,00,000 9851021083

बालुवाटार पञ्चकन्या मन्दिरनजिकै ०-५-०-० जग्गा र चण्डोलहाइटमा ०-५-०-० जग्गा तुरुन्तीविक्रीमा 9860193128, 9851036108

बुढानिलकण्ठ सिवार्थचोक अपोर्नट मोनरोडबाट १००-मिटर पूर्वतिर ०-५-०-० मावनेको आधुनिक बङ्गो विक्रीमा 9860193128, 9851036108

लोलाङ्गमा २.५-आना, ठमेल गोलकोटबाहामा ६-आना, नथलमा १८-आना, 9841378972, 9863199013, 9818252287

अरुनको हाइवेटक ०-९-०-० विक्रीमा पलसै ९८६०७३४४३३, ९८४९४८४४६

नुवाकोट सातविसैमा सस्तो जग्गा ६-८-०-२, ९८४१४२४४०३

काठमाडौं बडा-५ सानोगीचर स्डीइमपछाडी पिचमोटाबाटो भएको दुईलाख भाडाआइरहेको १३आनामा बनेकोघर विक्रीमा सिवासम्पर्क: ९८४१२५१९०८

बुढानिलकण्ठ, पोकीभलेजहाइलको अपोर्नट, मेनरोडदेखि १५०फिट भित्रहेको ९आना जग्गाविक्रीमा 9851087273, 9851161838

गोंगबु इण्डोरी पुलेर 0-4-0-0, 9851027364

सवारी साधन

आइसरको टिप्परहरु विक्रीमा जग्गासय पनि साटफर गर्नसकिने) 9820629643

काठमाण्डौ-भक्तपुर रक्तीबसहरु विक्रीमा(जग्गासय पनि साटफर गर्नसकिने) 9820629643

2018 fullupion suzuki brezza 9841705647

मेशिन औजार

प्रयोग भइसकेको प्लाष्टिकबाट दाना बनाउने मेशिनसेट सस्तो मूल्यमा विक्रीमा ९८६०४४०२७० ९८६९९६६६५४

सम्पर्क

धितोफुकुवा, घरजग्गा धितोराखी BANK LOAN Consultancy 9861399343

Cashdeposit घरजग्गा लोनलिन धितोफुकुवा 9851040250

सस्तोमा Cashdeposit धितोफुकुवा लोनलिन 9851006688

अतिसस्तोमा धितोफुकुवा Cashdeposit Documentation 9851067787

विद्यार्थीकोलागि सस्तोमा Cash Deposit 9842543779

घरजग्गा खरिद विक्री गर्नुपरेमा ९८४१२९५४४६

धितोसहितको बैक, व्यक्ती ऋण 9823782818

विदेशिजान CASH DEPOSITE धितोफुकुवा, 9848933430

बैकमा Cashdeposit धितोफुकुवा लोनलिन 9851045218

चल्दैआएको 12-Deluxe room र रेष्टुरेन्ट भएको Experience पाटनर चाहिँएकोले 9869725244 मासम्पर्क राख्नुहोस् ठमेल, लखनाचमार्ग

विविध विक्रीमा

जडिबुटि चोकको पसल विक्रीमा ९८४१०७४८९१

चुचेपट्टी भाटभटेनी नजिकै क्याफे, रेष्टुरन्ट विक्रीमा, 9841743955

सस्तोमा गेष्टहाउसएण्ड रेष्टुरेन्ट विक्रीमा 9841267552, 9863847409

सेकेन्ड हायाण्ड फर्निचर खरिद विक्री गर्नपरेमा सम्पर्क: ९८६२०४०६३९

चलिरहेको पसल विक्रीमा सोझैछुटै 9849432345

सार्वजनिक यातायात विक्रीमा विदेव साकोस ९८४१०४५३३९

चलिरहेको कोष फार्म विक्रीमा, टिकामेरव,ललितपुर, 9861301332

फर्मिखेलको रेष्टुरेन्ट विक्रीमा ९८४१०४५३३९

सस्तोमा 10mm 3X7' Glass-४थान, ठूलो टिनको टर्की, सेकेण्ड हैण्ड बस्तीको साइडकम, स्टील याकहरु ९८०३०४०८३०

बालाबु बनस्थली चोक स्थीत चलिरहेको फ्यामीली रेष्टुरेन्ट तुरुन्त विक्रीमा सम्पर्क, 9813836274

मैतिदेवीमा फाटफुड क्याफे विक्रीमा, 9851155869

चलिरहेको खानाखाजा घर विक्रीमा 9816939321

धाडिडमा स्लेट ढुङ्गाखानी विक्री वा पाटनर चाहियो 9808980100

ठिमिमा किराना पशल विक्रीमा, 9851021697

रिङ्गरोडमा जोडिएको सानोफर्निचर्ड ऑफिसविक्रीमा 9802315101

चर्बहिलमा अत्यन्तै राम्रोलेकेशनमा चलिरहेको लडिजफेन्सी 9841054673

ईमाडोलमा चलिरहेको रेष्टुरेन्ट विक्रीमा ९८१३४३३६२४ मूल्य आपसी समझदारीमा

गोठाघर खरेर अन्नरास्कूलको अपोर्नटमा खालीरयाक र काउन्टरसहितको पसलविक्रीमा 9843458199, 9860397860

निर्माण सफाई

मेसिनबाट सेफ्टीट्याङ्गी ढलमंगल जामखोलै 9849442728

ढलमंगल टवाइलेट जामखोलै सेफ्टीट्याङ्गी 9840540700

सस्तोमा ढलमंगल सेफ्टीट्याङ्गी जामखोलै 9851109635

सेफ्टीटैकी सफाई टुलोगाहिमा मोशनबाट 015251092, 9851024364

ढलटुवाइलेट मंगल जामखोलै सस्तोमा 9841072969

ढलमंगल, सेफ्टीट्याङ्गी जामखोलै सस्तोमा 9849519040

सेफ्टिटैकी सफाई सस्तोमा 9841343487, 9851118279

सेफ्टिटैकी सफाई 9841212244, 9841488132, 015182401

ढलटुवाइलेट मंगल जामखोलै 9851013512, 9841607856

ढलटुवाइलेट मंगलजामखोलै, मर्मतनिर्माणपनि, 9841559659, 9843052042

ढलटुवाइलेट मंगलजामखोलै, मर्मतनिर्माण, 9851018828, 9841464543

सेफ्टीटैकी ढल सरसफाई सस्तोमा 9849503019

सेफ्टीटैकी सफाई गाडिमा १५०० 9843768737

सेफ्टीटैकी सफाई टुलोगाहिमा मोशनबाट 015251092, 9851024364

जोर्डि, डिफोरेड ईनार सम्बन्धी सम्पर्क कामकोलागि सम्पर्कनहोस् 9851149831, 9849506240

भाडामा

काठमाडौँमा घर फल्याट भाडामा लिनुदिनुपरेमा 9846578599

तुरुन्तै घरफल्याट भाडामा लिनिदिनुपरेमा ९७४९८२९१८३

बसुन्धारा रिङ्गरोडमा 1700sq.ft. गोदाैम-भाडामा, 9818954153

कलकी रिङ्गरोडबाट २ मिनेटमा पुग्ने भानोदय स्कूलगेटबाट जाने पिचबोटी भएको जग्गा ०-३-२ लिजमा दिने कोष: ९८४१२६५३३३

बिजुलीबजार थापागाउँमा अक्सिसलाई फल्याट भाडामा, 9808056845

गोदाैम-भाडामा, 9849006639

बालकोट रोजभिलेजनजिक ४कोठाको फल्याट भाडामा ९८४१०४६५१४

धन्यवारी मेन रोडमा कलेज अगाडी सेंटर भाडामा, 9869086014

कलकी ढुङ्गोइडा मेनहाइवेसँगै जोडिएको टुलोटके टोवर सिधैजाने 18000sqft कोगाँदाम भाडामा 9802311615

वाहियो

बत्खवाकाँमा कर्मचारीअर्जुन 21,500/- माहिलापुसपदवेलाई 01-5540046, 9803887401

स्टिल मिश्री, लेडीज स्टाफ, 9849403047

भक्तपुर सल्याग्राहीको क्रमिक साकोसलाई बजार प्रतिनिधित्व कक, सेस्युरीटिगाई ९८४७७०११९, ९८०१८६५३३३२

कम्पचारी चाहियो चक्रपथ 18,500/- 980786641, 9851165168

सुटिङ्गट टेलिसरियलमा, म्युजिक भिडियोमा कलाकारहरु ईमरजोन्स, नजानेलाईनि प्राथमिकता 9803190188

१००० लगानीगर्नुस रोजगारीतुरुन्तै 01-4487878, 9810116530 चावहिल

भक्तपुरको पोन्टीफार्ममा कामदार तुरुन्तै चाहिएमा सम्पर्कनहोस् 9851169728

बानबस्नसहित कर्मचारीहरुको तलाबव्यक्तता 15000/- 9803274227

Grace Academy, Nakkhu requires Trained Pre-primary Teacher-1, Primary Teacher-3. 9808361704

लहानसिराहामा घरायसीकामको लागिमाहिला कामदारको मागयोयत १०-१४हजारसम्म 9852830261, 9801965752

चक्रपथ अक्सिसलाई स्टाफ 18,500/- 9803310719

कर्मचारी 18,500/- सामुखसी 9842375118, 9818201108

कुक, वेटर, हेल्पर, मसाल्नी खान-बस्न सुविधा, फर्मिखेल ९८४१०६७१९३

लगनखेल म-म सेन्टरमा कामदारको आवश्यकता तत्बब १९,०००/- खानेबस्ने ९८०३२२०७५४

रेस्टुरेन्टमा लेडिज स्टाफ खानबस्न ९८६१३९३६५४

फर्मिखेलस्थित घरकोलागी एक जना घरनु भविला कामदार चाहियो ९८४२३९९३८६

Urgently wanted lower Secondary and secondary English Teacher, Gongabu, 9841381455

होहोरीकाउन्टरमा, लेडिजवार्यन्त्र, 9851070010

अवराउण्डर तन्द्री- कुक, मैतिदेवी 9849456602

काठ्को कामकोलागि हेल्पर चाहियो, शम्भुल ९८४१०९७३२० तलक:१०,००० देखि २०,०००-सम्म

चलिरहेको कन्सलेन्सीलाई योग्य तथा अनुभवी काउन्सलर तु चाहियो 9851228501

कुक २५००० वेटर १०००० भोडासफार्न १०००० कोटेश्वर ९८६१६९०८८११

कुक, हेल्पर, मसाल्नी खानेबस्नेसुविधा 9851037023

मेनपावरमा कामगरेको अनुभवी Documentation, Receptionist तुरुन्तै चाहिएमा 01-4985033, 9804355334

Qio सम्पर्कोलागि विदेशीसंग बोल्नसक्ने ४०वर्षमाथिको स्टाफ चाहिएमा 9841443499

Allrounder Teacher for grade Six Contact 9841443499 Salary: 20,000/- Time 5-7PM Should be above bachelor level with highly experience

मार्केटकोलागि बाइक र लइसेन भएको मान्छे चाहिएमा 9841443499

स्मार्टदेडिज वेटर चाहिएमा 9813985897, 9860406555

होस्टेसमे वसेर काम गर्ने महिला चाहिएमा 9860178504

तन्द्री कुक, वेटर मैतिदेवी 01-4418506

तन्द्रीकुक-२, वेटर महिलापुस्र ५, 9851126939

Science teacher (Secondary level),Chabahal, 9823813285

कनैपनि काम, कामदार चाहिएमा ९८६१२१०३९६

कपन्डोल थकाली किचनकोलागी कीर्न्नेन्टलर कुक १ सम्पर्क ९८४०२६३९०७०

कम्पनीलाई सेलस्यन्त्रा खानबस्ने व्यवस्था 25,500/- चक्रपथ 9741828210, 9818739592

Housekipping Male/ Female Jhamsikhel 9813468772

वोलेरो चलाउने अनुभवी ड्राइभर चाहिएमा 9813732933

मर्मत

ढलटुवाइलेट मंगल सेफ्टीट्याङ्गी जामखोलै 9841663698

ढलमंगल, टवाइलेट, जामखोलै, सस्तोमा 9851061331, 9851161163

ढलटुवाइलेट मंगल जामखोलै सस्तोमा 9851024861

ढलटुवाइलेट मंगल सेफ्टीट्याङ्गी जामखोलै 9851096233

सेफ्टीटैकी सफाई जामखोलै सस्तोमा 9851056662

ढलमंगल टवाइलेट जामखोलै सेफ्टीटैकीसफाई 98080849489

मेसिनबाट सेफ्टीट्याङ्गी ढलमंगल जामखोलै 9849442728

सस्तोमा ढलटुवाइलेट मंगल जामखोलै 9841663344

ढलटुवाइलेट मंगल जामखोलै 9841881901, 9841256050

घरेमा LED.Tv, फ्रिज, 01-4564254, 9841296192

LEDTV फ्रिज घरेमा मर्मत 9810364211

भर्ना

Nursery to Class 10. Hostel facilities City English School Parishdanda, Koteswhor 9841206019

तालिम

मोडबालकोन हाउसबायारेड् ६५प्रतिशत छुट्टामा ९८४४३२८१३६

इलेक्ट्रियन पन्निबड मोबाइल टेलिभिजनफ्री, 9851177341

बिहावारी

स्वदेश वा विदेशमा बस्ने उत्कृष्ट भाँथ्य भएका नेपालीहरुका लागि उपयुक्त बरबबु चाहिएमा सम्पर्क गर्नुहोला www.nrnmatch.com +911-9842981178

श्रेष्ठ/बजाचार्य, महर्जन अन्यमा डाक्टर, इन्जिनियर, बैक्स/तस्, स्वदेश-विदेश बरबबुमा वृवामुलले सम्पर्क, 9865552528

USA Green Card जागिरे ३४ वर्ष

नियन्त्रणमा विइसकेको छ । इलाका प्रहरी कार्यालय कडोरवनाका प्रहरी निरीक्षक बालेस्टर सिंहले शुक्रबार जाहेरी आएको बताए । 'वडाध्यक्ष भाले अपमानजनक तथा अमानवीय व्यवहार गरेको व्यहोरा खुलाउँदै जाहेरी दिनभएको छ,' सिंहले भने, 'आरोपितविरुद्ध म्याद थपेर अनसन्धान अधि बढ्छु ।'

व्यापारीले यातना दिंदै पशु ढुवानी गर्दै आए पनि पशु
केन्द्रले कारबाही गर्न सकेको छैन

■ शिव पुरी (रौतहट)

रौतहटका व्यापारीले दुबानी मापदण्ड मिचेर गाडीमा कोचाकोच गरेर पशु ओसारपसार गरे पनि नियामक निकायले कारवाही गर्न सकेको छैन । ठूला ट्रक र साना भ्यानमा पशुलाई कोचेर काठमाडौँलागयत सहरमा लैजाने गरिएको हो । व्यापारीले नियम मिचेर मापदण्डविपरित पशु ओसारपसार गरेको थाहा पाए पनि भेटेनी अस्पताल तथा पशु सेवाविज्ञ केन्द्र रौतहटले वेवास्ता गर्दै आएको छ । ट्राफिक प्रहरीले पनि जर्जिनामा मात्र लिँदै आएको छ ।

रौतहटका सूर्यश्री, फल्गुवनार र राजपुरवाट ट्रकमा कोचेर यातना दिँदै भैसी, पाडा काठमाडौँ लैजाने गरिन्छ । अव्यवस्थित दुबानीका कारण पशुको स्वास्थ्य, कार्यक्षमता, उत्पादन क्षमता गणस्तरीयतामा समेत प्रभाव परेको छ । कृषि ज्ञान केन्द्र गौरका प्रमुख रामपवित्र दासले व्यापारीलाई सम्झाए पनि अटेरी गरिरहेको बताए । उनले भने, 'पशुलाई यातना दिएर, ट्रकमा कोचेर लैजाँदा मारुन् स्वस्थकर नै हुँदैन ।' तर, केन्द्रले पछिल्लो पटक एउटा पनि पशु व्यापारीलाई नियम मिचेको भनेर कारवाही गरेको छैन ।

उपभोक्तालाई गणस्तरीय पशुजन्य पदार्थ उपलब्ध गराउने दुबानी सम्बन्धमा व्यवस्थित गर्न कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय, पशु सेवा विभागले मापदण्ड बनाएको छ । व्यापारीले त्यसको पालना नगरी जथाभावी नाकमा डोरीले बलिन पीडादायी ढंगले लैजाने गरेको पाइएको छ । जिल्ला ट्राफिक कार्यालयले त्यस्त गाडीलाई १ हजार र १५ सय जरिवाना

हार्दिक श्रद्धाञ्जली

जन्म :

१९८८/०५/११ गते

स्वर्गारोहण :

२०७८/०२/०८ गते

स्व. सीताराम चौधरी

यस संस्थाका कार्यकारी संचालक श्री सुदिप कुमार चौधरी ज्यूको पुजनीय हजुर बुवा **सीताराम चौधरी**को असामायीक स्वर्गारोहण भएकोमा उहाँको दिवंगत आत्माको चीरशान्तिको कामना गर्दै हार्दिक श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछौं। साथै यस दुःखद घडीमा शोक समन्तपत्र परिवारजनमा धैर्य धारणा गर्ने शक्ति प्राप्त होस भन्दै समस्त परिवारजन प्रति हार्दिक समवेदना प्रकट गर्दछौं।

हिम रिभर पावर प्रा. लि. परिवार

नक्साल, काठमाण्डौ

HEARTFELT CONDOLENCE

*Those we hold closest to our hearts
never truly leave us.
They live on in the kindness they have shared
and the love they brought into our lives.*

2007 - 2079 B.S.

We are deeply saddened by the loss of **Mrs. Nani Baba Rana**, beloved mother of our colleague Mr. Pragun Samsheer Rana.

We pray that God will grant you and your family the strength needed to get through this moment in your life. Our thoughts and prayers are with you and your family. Please accept our sincere condolences.

May her soul rest in peace.

Good Neighbors International Nepal Family
Ekantakuna-13, Lalitpur

वर्गीकृत विज्ञापन

डॉक्टर मंगल सेफटीदाई
मॉलिन 9851096233

टैडी सपाईं जामखोले
मा 9851056662

दवाइलेत जामखोले
केसीसाई 9808849489

सेफटीदाई दलमंगा
मॉलिन 9849442728

दलवटाई मंगल
मा 9841663344

डॉ. इलेत जामखोले
9881901, 9841256050

मा LED.TV फ्रिज, 01-
254, 9841296192

TV फ्रिज घरेमा मर्मत
364211

भर्ना

ery to Class 10. Hostel
sies City English School
handanda, Koteswor
206019

तालिम

लगत होसुमा १८४५२९६३२३

मिसन प्लम्बिङ मोबाइल
जनपौरी, 9851177341

बिहारी

वा विदेशमा बस्ने उत्कृष्ट
र भएका नेपालीहरूका लागि
क व्यवसाय नानिमैच सम्पर्क
मा www.nanimatch.com
-9842981178

बजाऔं, महर्जन अन्यथा
डोजनिपर, बेकर्स नर्स,
विदेशी सरहमा दुबामागले
; 9865552528

Green Card जागिर २४
IT Master कन्साल्ट
काकारी तथा जवन प्रक्रियामा
ब्राम्हण क्षेत्री वर चहियो
९८७२३४५८, ०१-४१५४२१००

class Highly educated
65+ Wanted High
woman friend only.
914240

२०७४ साउन २८ गते जब्दीघाटस्थित बबई नदीमा निर्मित पुल भासिएको थियो । ठेकेदार

२०७४ साउन २८ गते जब्दीघाटस्थित बबई नदीमा निर्मित पुल भासिएको थियो । ठेकेदार

कम्पनीका पूर्वसञ्चालक हरिनारायण रौनियारले नहुँदै भएकाले राजमाझिगढा सवारीपुलको निर्माण लागतमा निर्माण भएको थियो। पुल हस्तान्तरण पुर्याउनु

कम्पनीका पूर्वसञ्चालक हरिनारायण रौनियारले नहुँदै भएकाले राजमाझुवा पुल निर्माण गर्न लागेको बताए। उक्त पुल १६ करोड ६८ लाख रुपैयाँको सवारी लागतमा निर्माण भएको थियो। पुल हस्तान्तरण पुनः

नहुँदै भासिएको थियो । पुल भासिएपछि पूर्व-पश्चिम राजमार्ग जोड्ने गुलरिया-रम्भापुर सडक खण्डमा सवारीसाधन आउजाउ बन्द भएको थियो ।
पुनर्निर्माण गर्न लागेको पुलको पाईलिङ

पुनर्निर्माण गर्न लागेको पुलको पाइलिङ

कम्पेसनअन्तर्गत १६ मिटर खाडल खनेर पिलर ठाडो पान जग हालिएको छ। भासिएको प्लेटलाई क्रेनबाट उठाएर निर्माण हुने पिलरमाथि राखिने पम्पुका सबैन्जिनियर अरुण साहले बताए। पाइलिङको काम सुरु भएपछि, बवडैको पानी डाइसमन गरिएको छ। वर्षातअगावै पाइलिङको काम सकिने सबैन्जिनियर साहले बताए।

साहले बताए ।

